

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Bosna i Hercegovina Ekonomski trendovi

Godišnji izvještaj 2009.

Mart 2010.

SADRŽAJ :**PRILOZI**

I.	REALNI SEKTOR	8
•	Industrijska proizvodnja	9
•	Maloprodaja	16
•	Tržište rada	17
	○ Zaposlenost	18
	○ Nezaposlenost	20
	○ Plate	21
	○ Penzije	23
II.	JAVNE FINANSIJE – FISKALNI RAZVOJI	25
•	Indirektni porezi	25
•	Direktni porezi	27
•	Javni vanjski dug	28
III.	CIJENE, MONETARNI I FINANSIJSKI SEKTOR	32
•	Cijene	32
•	Razvoj monetarnog sektora u BiH	34
•	Bankarski sektor u BiH	38
•	Tržište kapitala u BiH	43
IV.	VANJSKI SEKTOR	48
•	Vanjska trgovina robama	53
•	Vanjska trgovina po zemljama	54
•	Platni bilans BiH	55
V.	DIREKTNE STRANE INVESTICIJE	57
VI.	POSLOVNO OKRUŽENJE	61

PRILOZI :

Tabela 1: Industrijska proizvodnja u BiH

Tabela 2: Realni sektor BiH - industrija i usluge

Tabela 3: Realni sektor - Entitetska poređenja

Tabela 4: Tržište rada

Tabela 5: Rast i struktura monetarnih agregata (kraj perioda)

Tabela 6: Indeks potrošačkih cijena (CPI)

Tabela 7: Rast i sektorska struktura kredita (kraj razdoblja)

Tabela 8: Rast i sektorska struktura depozita (kraj razdoblja)

Tabela 9: Kamatne stope u BiH (prosjeak razdoblja)

Tabela 10: Uvoz i izvoz dobara klasifikovani prema harmonizovanom sistemu kodova (HS)

Tabela 11: Glavni trgovinski partneri

Tabela 12: Platni bilans Bosne i Hercegovine

SPISAK GRAFIKONA:

- Grafikon 1: Uporedni pregled realnog rasta BDP-a u međunarodnom okruženju
Grafikon 2: Stope rasta industrijske proizvodnje 2009/2008.
Grafikon 3: Struktura rasta indeksa industrijske proizvodnje u BiH
Grafikon 4: Doprinosi rastu industrijske proizvodnje u procentima
Grafikon 5: Izvoz električne energije u BiH u fizičkim jedinicama
Grafikon 6: Porast vrijednosti izvršenih građevinskih radova u BiH
Grafikon 7: Budžetska izdvajanja potvrđuju visok značaj javnih radova u BiH građevinskim radovima
Grafikon 8: Struktura godišnjeg rasta prometa BiH maloprodaje
Grafikon 9: Broj zaposlenih i nezaposlenih lica u BiH po mjesecima u 2009. god. (u hiljadama lica)
Grafikon 10: Broj prijavljenih i odjavljenih lica na biroima za zapošljavanje u FBiH i RS-u u 2009. god. (u hiljadama)
Grafikon 11: Stope nezaposlenosti u 2009. god. – poređenje odabranih zemalja
Grafikon 12: Stope rasta neto plata u BiH u 2009. god. – poređenje g/g
Grafikon 13: Stope rasta nominalnih neto plata odabranih zemalja – poređenje g/g
Grafikon 14: Broj osiguranika–zaposlenih u oba PIO fonda i prosječne penzije u BiH u 2009. god. – stope rasta g/g
Grafikon 15: Prosječne penzije u BiH, FBiH i RS-u – stope rasta poređenje g/g
Grafikon 16: Prikupljeni prihodi od indirektnih poreza po vrstama 2005 – 2009.
Grafikon 17: Raspoređeni prihodi od indirektnih poreza u 2008. i 2009.
Grafikon 18: Stanje javnog vanjskog duga , udio u BDP-u i servisiranje 2002 – 2009.
Grafikon 19: Struktura javnog vanjskog duga na kraju trećeg kvartala 2002 – 2009.
Grafikon 20: Stope promjene cijena nafte, gasa i hrane na svjetskom tržištu – poređenje g/g
Grafikon 21: Promjene cijena u odabranim zemljama mjerena CPI indeksom – poređenje g/g
Grafikon 22: Devizne rezerve centralnih banaka iz okruženja
Grafikon 23: Regionalno poređenje novčane mase
Grafikon 24: Iznos ukupnih kredita u BiH i u zemljama u regionu
Grafikon 25: Kretanje EKS-a na depozite u BiH
Grafikon 26: Kretanje EKS-a na kredite u BiH
Grafikon 27: Tržišna kapitalizacija u milionima KM u SEE regionu
Grafikon 28: Ukupna tržišna kapitalizacija u BiH
Grafikon 29: Indeksi investicionih fondova sarajevske i banjalučke berza BIFX i FIRS
Grafikon 30: Indeksi najuspješnijih kompanija na sarajevskoj i banjalučkoj berzi (SASX-10 i BIRS) i indeks preduzeća i sistema elektroprivrede RS-a (ERS-10)
Grafikon 31: Promet na BiH tržištu vrijednosnih papira 31.12.2008. – 31.12.2009.
Grafikon 32: Stope promjene uvoza i izvoza, te pokrivenost uvoza izvozom zemalja regiona za 2009. god.
Grafikon 33: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom uvozu za 2009. god. i doprinosi promjene uvoza
Grafikon 34: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom izvozu za 2009. god. i doprinosi promjene izvoza
Grafikon 35: Učešće pojedinih zemalja u ukupnom trgovinskom deficitu BiH za period 2007 – 2009. god.
Grafikon 36: Učešće u ukupnom uvozu i izvozu po grupacijama zemalja za 2008. i 2009. god.
Grafikon 37: Priliv direktnih stranih investicija u regionu Jugoistočne Evrope
Grafikon 38: Stanje FDI po kvartalima u BiH (u 000 KM)
Grafikon 39: Najznačajnija ulaganja u BiH po zemljama do 31.12.2009. god.
Grafikon 40: Registrirane FDI u BiH po djelatnostima u %
Grafikon 41: Registrirane FDI u BiH po djelatnostima u (000) KM

SPISAK TABELA:

Tabela 1: Godišnji indeksi najznačajnijih grana prerađivačke industrije po entitetima 2009./2008.

Tabela 2: Prikupljeni indirektni porezi u periodu 2005 – 2009.

Tabela 3: Prihodi od direktnih poreza, ostalih taksi, kazni i naknada i doprinosa u 2008. i 2009. godini (u milionima KM)

Tabela 4: Stopa rasta depozita stanovništva na godišnjem nivou BiH i zemalja iz regiona

Tabela 5: Depoziti različitih nivoa vlasti u BiH, u mil. KM na kraju perioda

Tabela 6: Vanjskotrgovinski indikatori za 2009. godinu i za prethodne izvještajne periode

Tabela 7: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u trgovinskom deficitu BiH za 2009. god.

Tabela 8: Uvoz, izvoz i trgovinski deficit sa glavnim trgovinskim partnerima u 2009. god.

LISTA SKRAĆENICA:

ARS	– Anketa o radnoj snazi
BD	– Brčko distrikt
BDP	– Bruto domaći proizvod
BDV	– Bruto dodata vrijednost
BHAS	– Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
BIFX	– Indeks bosanskih investicionih fondova
BiH	– Bosna i Hercegovina
BLSE	– Banjalučka berza
CBBiH	– Centralna banka Bosne i Hercegovine
CEFTA	– Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini
CPI	– Indeks potrošačkih cijena
DOB	– Dokument okvirnog budžeta
DSU	– Direktna strana ulaganja
EBRD	– Evropska banka za obnovu i razvoj
EC	– Evropska komisija
EKS	– Efektivna kamatna stopa
ERS-10	– Indeks dizajniran za prikaz rezultata 10 kompanija iz sistema Elektroprivrede RS-a
EU	– Evropska unija
FBiH	– Federacija Bosne i Hercegovine
FIRS	– Indeks investicionih fondova RS-a
FISIM	– Usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene
JR UIO	– Jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje
KM	– Konvertibilna marka (međunarodni standard ISO 4217)
MMF	– Međunarodni monetarni fond
MVTEO	– Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
OMA	– Odjel za makroekonomsku analizu Upravnog odbora Uprave za indirektno oporezivanje
OR	– Obavezne rezerve
PB	– Platni bilans
PDV	– Porez na dodatnu vrijednost
PIF	– Privatizacijski investicioni fond
PJI	– Program javnih investicija
RS	– Republika Srpska
SASE	– Sarajevska berza
SASX-10	– Indeks dizajniran za prikaz rezultata 10 najboljih kompanija listiranih na Sarajevskoj berzi
SB	– Svjetska banka
SEE	– Jugoistočna Evropa
SIPA	– Državna agencija za istrage i zaštitu
SMTK	– Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija
SOR	– Srednjoročni okvir rashoda
SRS	– Srednjoročna razvojna strategija
SSP	– Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SST	– Sporazum o slobodnoj trgovini
SVF	– Statistika vladinih finansija
UIO	– Uprava za indirektno oporezivanje BiH
USAID	– Agencija Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj
P1 2008	– Prva polovina 2008. godine
K1 2008	– Prvi kvartal 2008. godine
M0	– Rezervni novac
M1	– Transakcijski novac
M2	– Novac u širem smislu
QM	– Kvazi novac
mKM	– Milioni KM
g /g	– Stopa rasta koja podrazumijeva promjenu u odnosu na isti period prethodne godine
m/m	– Stopa rasta koja podrazumijeva promjenu u odnosu na prethodni mjesec tekuće godine

GLAVNI EKONOMSKI POKAZATELJI U BiH - godišnji pokazatelji

	2005	2006	2007	2008	2009
Nominalni BDP BiH (u milionima KM)	17.127	19.252	21.760	24.702	24.606*
Nominalna stopa rasta (u %)	-	12,4%	13,0%	13,5%	-0,4%*
Realna stopa rasta (u %)	-	6,1%	6,2%	5,7%	-3,0%*
Stanovništvo (hiljade)	3.843	3.843	3.842	3.842	3.843*
BDP per capita (u KM)	4.457	5.010	5.664	6.429	6.403*
Broj nezaposlenih u BiH (u hiljadama)	508	516	527	493	498
Prosječne neto plate u BiH (u KM)	534	575	645	752	790
CPI (indeks potrošačkih cijena)	-	6,1%	1,5%	7,4%	-0,4%
Konsolidirani budžet BiH ***	<i>(u % BDP)</i>				
Prihodi	41,6%	44,6%	45,2%	28,2%	27,4%
Rashodi	39,2%	41,7%	43,9%	26,6%	27,8%
Saldo	2,4%	2,9%	1,3%	1,6%	-0,4%
Vanjski javni dug	25,3%	21,1%	17,8%	16,7%	21,0%
Novac i krediti**	<i>(u % BDP)</i>				
Novac u širem smislu (M2)	47,1%	52,3%	56,3%	51,7%	52,8%
Kreditiranje privatnog sektora ⁽²⁾	20,9%	23,4%	27,1%	27,8%	26,1%
Platni bilans**					
Saldo tekućeg računa u milionima KM	-2.934	-1.493	-2.731	-3.970,9	-1.377,9
U % BDP-a	-17,1%	-7,8%	-12,6%	-16,1%	-5,6%
Trgovinski bilans**					
Izvoz roba i usluga (u milionima KM)	5.590	7.058	7.991	9.101	7.651
(stopa rasta u %)	20,4%	26,3%	13,2%	13,9%	-15,9%
Uvoz roba i usluga (u milionima KM)	12.467	12.672	14.957	17.449	13.264
(stopa rasta u %)	11,8%	1,6%	18,0%	16,7%	-24,0%
Bilans roba i usluga (u % BDP-a)	-40,2%	-29,2%	-32,0%	-33,8%	-22,8%
Bruto devizne rezerve**					
U milionima KM	4.224,5	5.451,7	6.698,5	6.295,7	6.212,1
U mjesecima uvoza roba i usluga	3,0	5,0	5,5	4,3	5,6
Servisiranje vanjskog javnog duga***					
U milionima KM	230	270	239	152,91	246
U % izvoza roba i usluga	4,2%	3,8%	3,0%	2,2%	3,0%

* Procjena DEP

** Izvor: Centralna banka BiH za prihode, troškove i neto kreditiranje, kao platni bilans. Ministarstvo finansija i trezora BiH za vanjski javni dug i njegovo servisiranje.

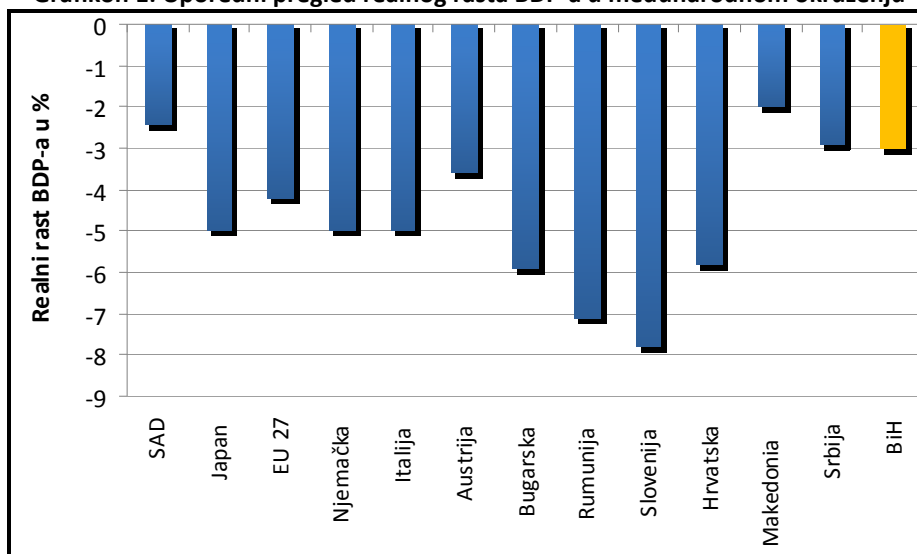
*** Izvor: Centralna banka BiH - Podaci za prva tri kvartala 2009. godine, prikupljeni od ministarstava finansija svih nivoa vlasti, fondova socijalnog osiguranja svih nivoa vlasti i entiteskih direkcija za ceste. Napomena: Podaci ne uključuju lokalni nivo vlasti (općine i gradovi), a ni entitetska javna preduzeća direkcije za ceste.

I REALNI SEKTOR

Recesija BiH ekonomije u 2009. godini

S obzirom na veliku otvorenost BiH ekonomije, svjetska recesija se tokom 2009. u velikoj mjeri odrazila na BiH. Iako zvanični podaci o BDP-u za 2009. (prema planu objavljivanja oficijelne statistike) neće biti uskoro objavljeni, relevantni kratkoročni indikatori ukazuju da je BiH ekonomija u ovom periodu zaista bila u recesiji. Pad izvozne tražnje i novčanih priliva iz inostranstva bili su glavni kanali kojima se svjetska kriza prenijela na BiH. Rezultat djelovanja ovih faktora je bio snažan pad izvoza, finalne potrošnje i posebno investicija. Uprkos dvocifrenom padu uvoza i vanjskotrgovinskog deficita (ponajviše uslijed smanjenja uvoza potrošnih i investicionih dobara) BiH ekonomija je prema procjenama DEP-a zabilježila negativan realni rast od 3% u 2009. godini. Ovo je bilo odraz pada skoro svih, kako proizvodnih tako i uslužnih, djelatnosti i to tokom cijele godine. Takav opći pad ekonomske aktivnosti je bio praćen sve intenzivnijim smanjenjem broja zaposlenih i padom potrošačkih cijena (deflacijom). Intenzitet ovih negativnih trendova nije oslabio čak ni krajem 2009. uprkos ponovnom uspostavljanju pozitivnog rasta najvećih svjetskih ekonomija u drugom polugodištu 2009. To je bilo očekivano s obzirom da je kriza u BiH došla sa zakašnjenjem od najmanje jednog kvartala u odnosu na okruženje. Prema tome, oporavak bi također mogao doći tek nekoliko kvartala nakon npr. EU27.

Grafikon 1: Uporedni pregled realnog rasta BDP-a u međunarodnom okruženju

Izvori: Podaci, procjene i preliminarni rezultati EUROSTAT-a i nacionalnih statistika Srbije, Hrvatske i Slovenije.

Iako je javna potrošnja u 2009. po svemu sudeći rasla usporeno u odnosu na prethodne godine, ukupna finalna potrošnja bilježi pad prije svega uslijed pada privatne potrošnje. Pri tome je pad privatne potrošnje bio posljedica smanjenja raspoloživog dohotka domaćinstava, dok je smanjenje javnih prihoda tek usporilo rast javne potrošnje ukazujući tako na značajan deficit vladinog sektora u 2009. Pad raspoloživog dohotka je izazvan veoma skromnim rastom dohodaka po osnovu plata, neznatnim rastom socijalnih transfera, te značajnim padom inostranih priliva po osnovu dohodaka i doznaka. Naime, nagli pad izvoza doveo je ne samo do općeg pada proizvodnje roba i tržišnih usluga nego i do sve intenzivnijeg smanjenja broja zaposlenih i usporavanja rasta plata. Rezultat toga je veoma skromno povećanje (ispod 5% g/g) dohodaka po osnovu plata u cijeloj BiH ekonomiji nakon dvocifrenog rasta u prethodnih par godina. Ovo je, pored direktnog uticaja na ukupan raspoloživi dohodak, također, usporilo rast visine penzija i socijalnih transfera po osnovu penzija. Zapravo, prema podacima Centralne banke socijalni transferi na nivou centralne vlade bilježe neznatan rast od svega 1,8% nakon prvih devet mjeseci 2009. što je veoma skromno u poređenju sa dvocifrenim stopama rasta u ranijim godinama. Ipak, glavni udarac raspoloživom dohotku domaćinstava je došao iz

inostranstva kroz znatan pad novčanih pošiljki i kompenzacija zaposlenih (pad od 17% i 14,4% u prvih devet mjeseci respektivno) koje su u ranijim godinama iznosile približno 20% BDP-a. Nasuprot svim ovim negativnim uticajima, pad potrošačkih cijena je bio jedini pozitivan faktor koji je djelovao u pravcu jačanja realnog raspoloživog dohotka. Iako ne postoje zvanični statistički podaci o privatnoj potrošnji za 2009. domaća proizvodnja, uvoz i trgovina snažno ukazuju na pad potrošnje prije svega trajnih, te moguću stagnaciju netrajnih dobara za široku potrošnju.

Smanjenje uvoza kapitalnih dobara od 32% g/g, te pad vrijednosti građevinskih radova od 20% g/g ukazuju na značajan pad investicija u 2009. godini. Nagli pad BiH izvoza je najvjerovatnije bitno ugrozio poslovne rezultate mnogih BiH preduzeća. Time je ugrožena ne samo njihova motiviranost, nego i sposobnost finansiranja investicija u nove kapacitete s obzirom da se približno polovina ovih ulaganja finansira iz sopstvenih sredstava (npr. akumulirana dobit i sl.)¹. Pored toga, slabi poslovni rezultati i pad proizvodnje u 2009. su ugrozili kreditnu sposobnost mnogih preduzeća čime je, uz znatno strože kreditne kriterije, dodatno oslabljena sposobnost finansiranja ulaganja u nove i/ili obnovu starih kapaciteta. U isto vrijeme, finansijska kriza u svijetu je u velikoj mjeri ugrozila kapitalne prilive iz inostranstva po osnovu direktnih stranih investicija koje su u 2009. bile na prilično niskom nivou (manje od 50% nivoa iz 2008. godine). Time je već i onako teško finansiranje investicija dodatno otežano. Ranije pomenuto smanjenje raspoloživog dohotka, te pad stanja stambenih kredita domaćinstava su, kroz smanjenje stambene tražnje, također, znatno oslabili privatne investicije. Konačno, veoma slabi javni prihodi su u velikoj mjeri ugrozili javne investicije koje u 2009. bilježe značajan pad².

Kao što je na početku naglašeno, kriza svjetske ekonomije je u velikoj mjeri ugrozila BiH izvoz roba koji je u 2009. godini zabilježio pad vrijednosti od 17,6% g/g. Ovo je, zajedno sa padom inostranih priliva novca, ponajviše dovelo do općeg pada BiH ekonomske aktivnosti i krize domaće tražnje koja je na kraju rezultirala naglim padom vrijednosti robnog uvoza od 24,2%. S obzirom da je uvoz približno dvostruko veći od izvoza, ovo je dovelo do naglog smanjenja vrijednosti vanjskotrgovinskog deficita roba od 28,8% g/g na kraju 2009, dok je deficit tekućeg računa nakon prvih devet mjeseci³ bio niži za čak približno 50% g/g. Iako je zbog nepostojanja zvaničnih statističkih podataka teško kvantificirati, sasvim je jasno da je realni pad izvoza i uvoza u 2009. bio znatno niži od nominalnog imajući u vidu značajan pad BiH izvoznih i uvoznih cijena (pad svjetskih cijena metala, nafte, hrane i sl.). S obzirom da je pad BiH izvoza, te generalno recesija u BiH uzrokovana vanjskim faktorima, njen završetak će također zavisiti od tih faktora. Budući da je pad BDP-a EU27 zaustavljen u trećem tromjesečju 2009, značajniji početak oporavka u BiH bi se mogao očekivati krajem prvog kvartala 2010. Godišnji pad BiH izvoza u novembru je bio znatno niži u odnosu na prethodne mjesece 2009, dok je u decembru po prvi put u 2009. zabilježen skroman rast. Iako je još uvijek rano za bilo kakve zaključke, ovo bi ipak po svemu sudeći moglo predstavljati prve znake oporavka.

Industrijska proizvodnja u BiH

Kretanje industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini određeno je uzajamnim djelovanjem niza unutrašnjih i vanjskih faktora. Promjene domaće tražnje su manje značajne i odražavaju se ponajviše kroz električnu energiju i rudarstvo, te veoma mali dio prerađivačke industrije, dok dešavanja na izvoznim tržištima imaju primarnu ulogu i praktički u potpunosti određuju kretanja industrijske proizvodnje u BiH. Ovo se posebno odnosi na veći dio izvozno orijentirane prerađivačke industrije u BiH koja u velikoj mjeri zavisi od stanja na inostranim tržištima. Koliki značaj za ukupnu sliku industrijske proizvodnje u BiH ima stanje na izvoznim tržištima, najbolje se vidjelo u ovoj godini koju je

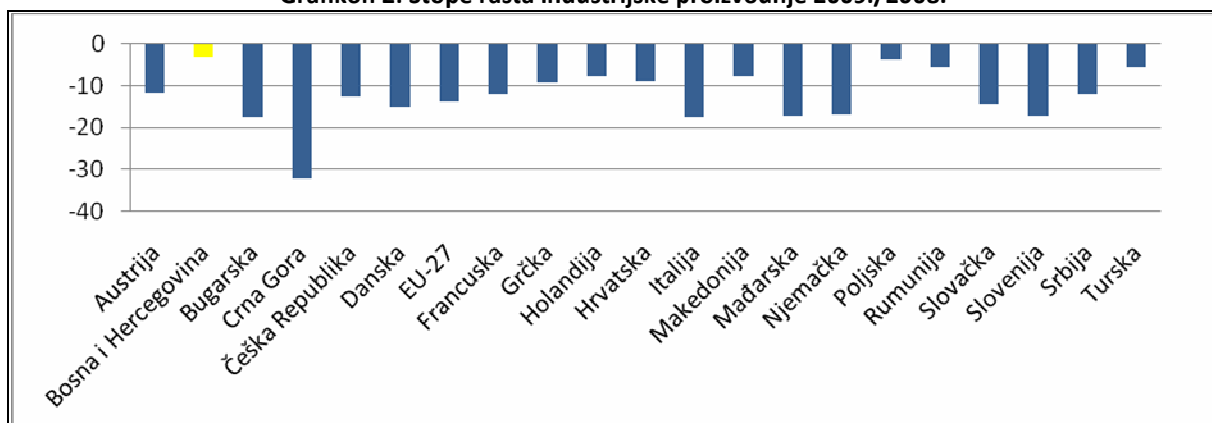
¹ Izvor: Agencija za statistiku BiH, Tematski bilten br. 4 „Investicije 2007 i 2008“.

² Prema podacima Centralne banke BiH javne investicije (neto nabavka nefinansijskih sredstava) centralne vlade su nakon prvih devet mjeseci 2009. zabilježile godišnji pad od 31%.

³ Platni bilans za četvrti kvartal 2009. nije objavljen u vrijeme pisanja.

obilježila svjetska ekonomska kriza. Tako je prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine u 2009. godini u Bosni i Hercegovini zabilježen pad industrijske proizvodnje od 3,29% u odnosu na prošlu godinu.⁴ No i pored toga što je BiH industrija na kraju godine ostvarila negativan rast u poređenju sa prethodnom godinom, podaci iz posljednjeg kvartala 2009. godine ukazali su da je trend slabljenja BiH privrede zaustavljen te da slijedi period blage stabilizacije. Tako je pad industrijske proizvodnje u posljednjem kvartalu 2009. godine iznosio 1,7% u odnosu na isti period prethodne godine, što predstavlja poboljšanje u odnosu na treći kvartal kada je evidentiran pad proizvodnje od 5,5% g/g. Da slabljenje privredne aktivnosti u 2009. godini nije svojstveno samo za BiH ukazuju podaci Eurostata i nacionalnih zavoda za statistiku zemalja regiona. Tako sve zemlje članice EU te glavni trgovinski partneri Bosne i Hercegovine iz regiona bilježe i veći pad industrijske proizvodnje nego što je to slučaj u BiH.⁵

Grafikon 2: Stope rasta industrijske proizvodnje 2009./2008.

Izvor: Eurostat i nacionalne statistike

Posmatrano po klasifikaciji proizvoda najveći pad proizvodnje se desio u kategoriji kapitalnih proizvoda gdje je zabilježen godišnji pad proizvodnje od 18% u odnosu na prošlu godinu što je i razumljivo s obzirom na krizu investicija koja je bila prisutna tokom 2009. godine. Intermedijarni proizvodi i trajni proizvodi za široku potrošnju, također, bilježe pad proizvodnje u odnosu na proteklu godinu od 11% odnosno 8%. Sa druge strane, proizvodnja netrajnih proizvoda za široku potrošnju i energiju koja ima najveći udio u industrijskoj proizvodnji u BiH od oko 40%, bilježe povećanje proizvodnje od 5,8 % odnosno 3,5% u odnosu na prošlu godinu. Značajan udio u ovoj namjenskoj grupaciji čini proizvodnja električne energije, koksa i proizvodnja derivata nafte. Najzaslužniji privredni subjekti za ove rezultate su preduzeća za proizvodnju električne energije koja su tokom 2009. godine ostvarila pozitivne rezultate, te Rafinerija nafte u Bosanskom Brodu.

⁴ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, „Mjesečno saopćenje industrijske proizvodnje“, januar 2010.

⁵ Eurostat i nacionalne statistike, „Industrijska proizvodnja u EU“.

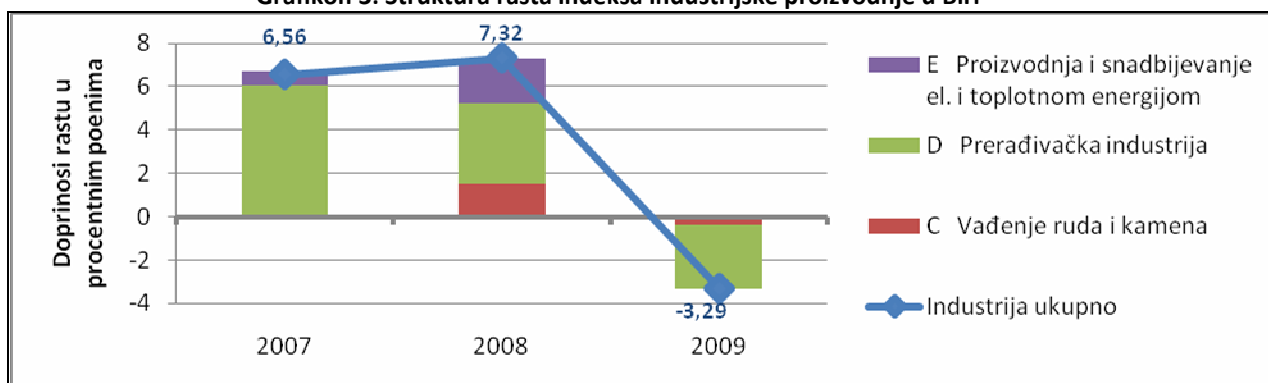
Tabela 1: Godišnji indeksi najznačajnijih grana prerađivačke industrije po entitetima 2009/2008.

	D PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	15 Prehrambena industrija	20 Prerada drveta i proizvodnja proizvoda od drveta osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i	21 Proizvodnja celuloze, papira i proizvoda od papira	23 Proizvodnja koksa, naftnih derivata i nuklearnog goriva	24 Proizvodnja hemikalija i hemijskih proiz	26 Proizvodnja ostalih proizvoda od nemetalnih minerala	27 Proizvodnja baznih metala	28 Proizvodnja metalnih proizvoda	29 Proizvodnja mašina	36 Proizvodnja namještaja
FBiH	83,9	93,1	76,3	102,4	103,6	103	74,2	82,4	65,6	70,5	75,2
RS	135,1	100,3	69,7	101,3	1334,5	250,1	87,7	60,4	64,9	71,2	69,4

Izvor: Entitetski zavodi za statistiku

U poređenju sa prethodnom godinom, sektor rudarstava u Bosni Hercegovini tokom 2009. godine ostvario je nešto slabije rezultate i zabilježio pad proizvodnje od 2,9%. Kako su rudnici mrkog uglja i lignita u BiH, koji predstavljaju jedan od glavnih segmenata u procesu proizvodnje električne energije, zabilježili povećanje proizvodnje od 2% u odnosu na prethodnu godinu, kao glavni razlog slabljenja godišnjeg indeksa rudarstva nameće se pad proizvodnje ruda metala i ostalih nemetalnih minerala. Pad proizvodnje ruda metala od 28% i ruda nemetalnih minerala od skoro 20% u odnosu na prošlu godinu direktna je posljedica smanjenja proizvodnje metala u BiH, odnosno smanjenja proizvodnje građevinskog materijala i građevinskih radova u 2009. godini. Prerađivačka industrija koja je u velikoj mjeri izvozno orijentirana tokom 2009. godine najviše je pogođena ekonomskom krizom, tako da je imala najveći uticaj na ukupni pad indeksa industrijske proizvodnje u BiH. Energetski sektor koji već dugi niz godina bilježi pozitivan doprinos ukupnoj industrijskoj proizvodnji, uprkos ekonomskoj krizi koja je bila prisutna tokom cijele godine, uspio se zadržati na prošlogodišnjem nivou proizvodnje i tako spriječiti i veći pad industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini.

Grafikon 3: Struktura rasta indeksa industrijske proizvodnje u BiH

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Prerađivačka industrija

Glavni uzrok pada ukupnog indeksa industrijske proizvodnje u BiH u 2009. godini svakako jeste slabljenje prerađivačke industrije na nivou države. Prema podacima BHAS-a prerađivačka industrija BiH u poređenju sa prethodnom godinom zabilježila je pad proizvodnje od 4,5%. Koliki značaj ima prerađivačka industrija za ukupnu industrijsku proizvodnju u BiH najbolje govori činjenica da je njen negativni doprinos godišnjem padu indeksa industrijske proizvodnje u 2009. godini od 3,29% iznosio skoro 3 procentna poena. Ovo slabljenje prerađivačke industrije u 2009. godini uzrokovano je prije svega smanjenjem inostrane tražnje za BiH proizvodima u glavnim trgovinskim partnerima. Smanjenje

inostrane tražnje dovelo je do pada izvoza BiH prerađivačke industrije od 20%, i smanjenja broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji od 5 % u FBiH, odnosno 6% u RS-u u odnosu na prethodnu godinu. Najviše su pogođene one grane prerađivačke industrije koje su izvozno orijentirane i većinu svojih proizvoda plasiraju na inostrana tržišta.

Tu se prije svega misli na metalnu industriju u Bosni i Hercegovini koja je u velikoj mjeri izvozno orijentirana i ima veoma važnu ulogu u strukturi i kretanju ukupne BiH industrije. Tokom 2009. godine industrija baznih metala i metalnih proizvoda zabilježila je pad proizvodnje od 18%, dok je smanjenje izvoza u ovoj industrijskoj grani iznosilo preko 50% u odnosu na prethodnu godinu. Metalna industrija tokom 2009. imala je negativan doprinos ukupnom padu industrijske proizvodnje od 3,5 procentna poena, dok je njen udio u padu ukupnog BiH izvoza iznosio 12 procentnih poena. Posmatrano po proizvodima koji su najviše doprinijeli padu proizvodnje u metalnom sektoru, to su proizvodi od sirovog željeza i čelika sa 1,75, proizvodi aluminijsa sa 0,85 i metalne konstrukcija sa 0,65 procentnih poena. Glavni razlozi ovog drastičnog pada proizvodnje u BiH metalnoj industriji tokom 2009. godine su svjetska ekonomska kriza, pad potražnje za metalnim proizvodima na inostranim tržištima i pad cijena metala u svijetu. Tako je prema podacima EUROFER-a u toku 2009. godine potrošnja metala u EU smanjena za 20 %, a uvoz metala i metalnih proizvoda manji je za 50% u odnosu na prethodnu godinu.⁶ Sa druge strane, prema podacima LME-a (London Metal Exchange – Londonska berza metala) cijene metala na svjetskom tržištu su drastično pale tokom 2009. u odnosu na 2008. godinu. Tako je ukupni indeks cijena metala tokom 2009. smanjen za 30%, a prosječna cijena aluminijsa na svjetskom tržištu pala je sa 2570 \$ u 2008. godini na 1670 \$ na kraju 2009.⁷ Navedeni faktori doveli su do smanjenja narudžbi iz inostranstva što je primoralo nosioce BiH metalne industrije ArcelorMittal iz Zenice i Aluminij Mostar, koji su veoma dobro integrirani sa svjetskim tržištima metala, da značajno smanje proizvodnju u odnosu na prošlu godinu. Ova dešavanja u metalnoj industriji u velikoj su mjeri odredila kretanje kako prerađivačke industrije tako i ukupne industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini.

Tokom 2009. godine slična situacija bila je i u ostalim granama BiH industrije koje svoje proizvode plasiraju na inostrana tržišta (mašinska industrija, drvna industrija, autoindustrija...). Budući da je kriza investicija, kako u svijetu tako i u BiH, smanjila potražnju za mašinskim proizvodima, to je rezultiralo padom proizvodnje u BiH mašinskoj industriji od 22%. Tokom 2009. godine izvoz mašina iz BiH manji je za 13% u odnosu na isti period prethodne godine.

Kriza svjetske autoindustrije naročito početkom 2009. godine u Njemačkoj i drugim zemljama gdje BiH proizvođači plasiraju svoje proizvode značajno se odrazila na rezultate BiH autoindustrije. Tako je BiH autoindustrija u prvom polugodištu 2009. godine bilježila pad proizvodnje od oko 10% u odnosu na isti period prošle godine. Međutim čini se da su mjere za oporavak autoindustrije preduzete u zemljama koje su glavni trgovinski partneri BiH dale rezultate i u Bosni i Hercegovini. Tako je BiH autoindustrija 2009. godinu završila sa povećanjem proizvodnje od skoro 3% u odnosu na prošlu godinu.

Drvna industrija i proizvodnja namještaja su industrijske grane koje su u proteklim godinama davale značajan doprinos rastu industrijske proizvodnje i izvoza iz BiH. Međutim tokom 2009. godine drvna industrija i proizvodnja namještaja u BiH bilježe pad proizvodnje od 16% odnosno 8% u odnosu na prethodnu godinu. Tako je doprinos ove dvije industrije u ukupnom padu industrijske proizvodnje tokom 2009. godine iznosio nešto više od 1 procentnog poena. Po proizvodima najveći pad proizvodnje desio se u kategoriji rezane građe i građevinske stolarije u drvnoj industriji, te stolica i ostalog kuhinjskog namještaja kad je u pitanju proizvodnja namještaja. Tokom 2009. godine ove industrijske grane zabilježile su i smanjenje izvoza od preko 20% u poređenju sa prošlom godinom.

⁶ EUROFER (European Confederation of Iron and Steel Industries), *Economic and Steel Market Outlook 2010 – 2011*, February 2010.

⁷ LME (London Metal Exchange), *World Commodity Prices Survey*, January 2010.

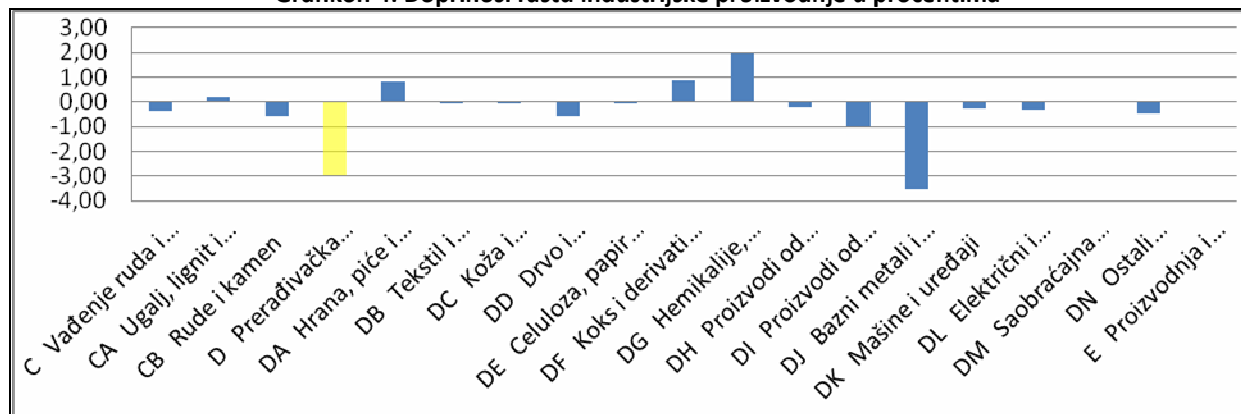
Uslijed nedostatka narudžbi u određenim preduzećima na teritoriji FBiH došlo je i do pada zaposlenosti, tako je stopa zaposlenosti u drvno-prerađivačkoj industriji niža za 17% u odnosu na prošlu godinu.

Tokom 2009. godine sektor građevinarstava, kako u svijetu tako i u Bosni i Hercegovini, našao se na udaru svjetske ekonomske krize čemu svjedoči i smanjenje građevinskih radova od 20% u odnosu na prošlu godinu. Ovakva situacija u građevinarstvu oslabila je tražnju za građevinskim materijalom i samim tim dovela do pada proizvodnje nemetalnih minerala za 20% u odnosu na prošlu godinu. Najveći pad proizvodnje desio se u proizvodnji cementa, opeke, crijeva i gotovog betona. Doprinos proizvodnje nemetalnih minerala ukupnom rastu industrijske proizvodnje u BiH iznosio je -1 procentni poen. Tekstilna i industrija koja se bavi proizvodnjom kože i kožarskih proizvoda tokom 2009. godine zabilježile su pad proizvodnje od 2% u odnosu na prošlu godinu. Slična situacija je i u industriji celuloze i papira koja je tokom 2009. ostvarila nivo proizvodnje koji je u poređenju sa prošlogodišnjom niži za 3%. Tako je zajednički doprinos ove 3 industrije u ukupnom padu industrijske proizvodnje tokom 2009. godine iznosio 0,2 procentna poena.

Nešto bolji rezultati prehrambene, hemijske te naftne industrije i proizvodnje koksa uz uobičajeno dobro poslovanje energetskog sektora nisu bili dovoljni da značajnije kompenziraju gubitke izvozno orijentiranih grana BiH privrede. Prehrambena industrija u BiH tokom 2009. godine zabilježila je povećanje proizvodnje skoro 6,5% u odnosu na prošlu godinu, a njen doprinos rastu ukupne industrijske proizvodnje iznosio je skoro 1 procentni poen. U sklopu prehrambene industrije najbolji rezultati ostvareni su u kategoriji mlinarskih proizvoda i konzerviranja voća i povrća sa godišnjim stopama rasta od 30% odnosno 20%, dok su industrije mlijeka i piva najlošije poslovale u 2009. godini sa padom proizvodnje od skoro 10% u odnosu na prošlu godinu.

Sa druge strane, hemijska industrija u BiH već nekoliko godina nastavlja kako pozitivan trend rasta tako i značajan doprinos ukupnoj industrijskoj proizvodnji u Bosni i Hercegovini. Tako je i u ovoj godini koju je obilježila ekonomska kriza hemijska industrija ostvarila rast proizvodnje od 35% u odnosu na 2008. godinu, a njen doprinos ukupnom rastu industrijske proizvodnje iznosio je skoro 2 procentna poena. Najbolji rezultati su ostvareni u farmaceutskoj industriji tačnije u proizvodnji farmaceutskih preparata i lijekova sa godišnjom stopom rasta od preko 25%, dok je proizvodnja eksploziva također znatno uvećana, a njen doprinos ukupnom rastu industrijske proizvodnje iznosio je skoro 1 procentni poen. Naftna industrija u BiH koja je u potpunosti zasnovana na proizvodnji nafte i naftnih derivata u Rafineriji Bosanski Brod također je pozitivno poslovala tokom 2009. godine. Iako je godišnji indeks proizvodnje u ovoj industrijskoj grani iznosio skoro 500% u odnosu na 2008. godinu, s obzirom na njen udio u ukupnoj industrijskoj proizvodnji doprinos ukupnom rastu industrije iznosio je skoro 1 procentni poen.

Grafikon 4: Doprinosi rastu industrijske proizvodnje u procentima

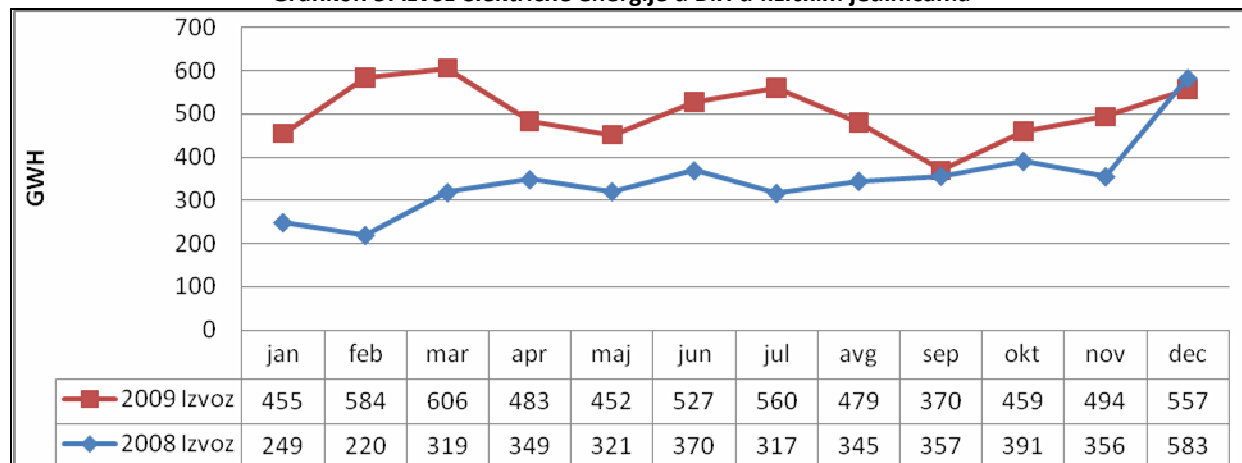
Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Svi ovi podaci ukazuju da BiH industrijska proizvodnja, a posebno prerađivačka industrija isključivo zavisi od stanja na inostranim tržištima. Tako da će ključnu ulogu u značajnijem poboljšanju privredne aktivnosti u BiH imati oporavak industrija u zemljama koje su glavni trgovinski partneri Bosne i Hercegovine. Posljednji raspoloživi podaci Eurostata o industrijskoj proizvodnji u EU ukazuju na to da je negativan trend zaustavljen što ostavlja prostor za blagi optimizam kada je u pitanju industrijska proizvodnja u BiH.

Energetski sektor u BiH

Energetski sektor u Bosni i Hercegovini koji uključuje rudnike i proizvodnju električne energije nastavio je pozitivni doprinos industrijskoj proizvodnji u BiH i tokom 2009. godine. Iako je ekonomska kriza pogodila sve segmente BiH privrede pa tako i ovaj, BiH energetski sektor tokom 2009. godine ostvario je rezultate na nivou prošlogodišnjih. I pored činjenice da su rudnici na teritoriji cijele BiH zabilježili nešto slabije rezultate u odnosu na prošlu godinu, ukupna proizvodnja električne energije u BiH povećana je za 5% u odnosu na prošlu godinu. Stabilna hidrološka situacija te nesmetan rad termo-energetskih postrojenja omogućili su ovo povećanje ukupne proizvodnje električne energije u Bosni i Hercegovini. Prema podacima DERK-a povećanje proizvodnje uz smanjen nivo potrošnje u industrijskim postrojenjima za skoro 30% u odnosu na prošlu godinu rezultirali su viškovima električne energije koje su BiH preduzeća veoma uspješno plasirala na međunarodnom tržištu po izrazito visokim cijenama od oko 83 € po megawat satu. Povećani nivo cijena na međunarodnom tržištu u 2009. godini uz već postojeću potražnju za električnom energijom rezultirali su povećanjem BiH izvoza električne energije od skoro 45% u odnosu na prošlu godinu. Zahvaljujući ovako dobrom poslovanju na međunarodnom tržištu električne energije tokom 2009. godine javna preduzeća ostvarila su rekordne prihode i dobit. Pored činjenice da su javna preduzeća EPBiH, EPRS i EPHZBH tokom 2009. godine u odnosu na prethodnu godinu izvezli nešto manje količine električne energije, rezultati privatnih preduzeća kao što su EFT i RUDNAP poboljšali su ukupnu sliku BiH izvoza u ovom sektoru.⁸

Grafikon 5: Izvoz električne energije u BiH u fizičkim jedinicama

Izvor: DERK (Državna regulatorna komisija za električnu energiju).

Građevinarstvo

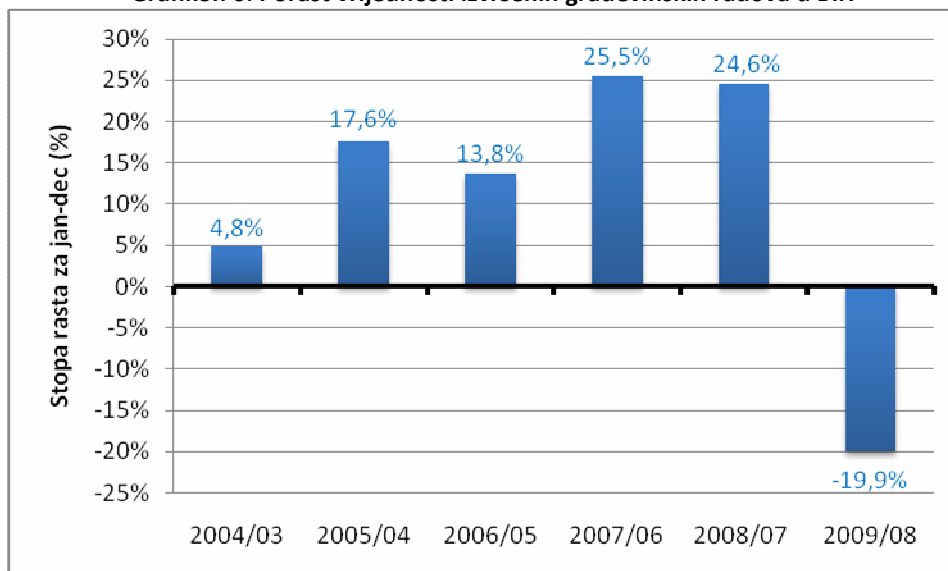
Faktori koji su doveli do pada investicija u 2009. godini ujedno su bili i odgovorni za pad BiH građevinskih radova s obzirom da oni čine više od polovine ukupnih investicija u BiH⁹. Dakle, pad izvoza i poslovnih rezultata BiH preduzeća zajedno sa padom raspoloživog dohotka domaćinstava i

⁸ DERK (Državna regulatorna komisija za električnu energiju).

⁹ Prema publikaciji BHAS-a „Formiranje bruto stalnih sredstava“ građevinski radovi čine približno polovicu ukupnih ulaganja u stalna sredstva od strane pravnih lica. Ako se na to doda značajna vrijednost građevinskih radova od strane fizičkih lica dolazi se do zaključka da građevinski radovi čine više od polovine ukupnih investicija u stalna sredstva u BiH.

budžetskih prihoda doveli su do, u posljednjih desetak godina nezabilježenog, godišnjeg pada vrijednosti izvršenih građevinskih radova od 19,9%¹⁰ (grafikon 2.). Ovo je rezultat pada skoro svih kategorija radova sa izuzetkom cjevovoda i komunikacijskih vodova (koji bilježe neznatan rast). Pad građevinskih radova je počeo već u prvom tromjesečju 2009. i trajao je sve do kraja godine. Njegov intenzitet je bio znatno snažniji u FBiH gdje je negativan godišnji rast od 28,8% bio približno 3,5 puta intenzivniji u odnosu na pad u RS (pad od 8% g/g).

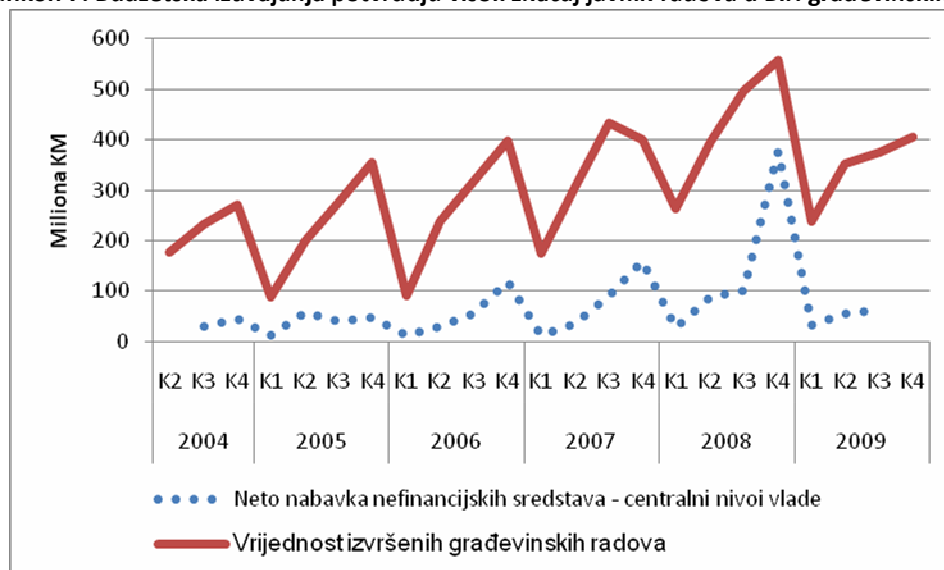
Grafikon 6: Porast vrijednosti izvršenih građevinskih radova u BiH

Izvor: Entitetski zavodi za statistiku

Nagli pad vrijednosti izgradnje nestambenih zgrada od 25,1% g/g najviše je doprinio ukupnom padu BiH građevinskih radova u 2009. godini. Ovo smanjenje je uglavnom bilo rezultat pada izvoza i poslovnih rezultata BiH preduzeća čime je znatno umanjen njihov interes, ali i sposobnost da isfinansiraju nova ulaganja. Nizak nivo direktnih stranih investicija, te znatno stroži kriteriji za dobivanje kredita u odnosu na 2008. godinu dodatno su otežali situaciju. Konačno, pad budžetskih prihoda u 2009. godini kroz pad javnih investicija također je značajno ugrozio izgradnju nestambenih zgrada. Ovakvo stanje je prije svega bilo odraz situacije u FBiH gdje nestambene zgrade u 2009. bilježe nagli godišnji pad od 42%, dok istovremeno ova kategorija u RS-u bilježi (teško objašnjiv) snažan rast od 17,6%. Izgradnja saobraćajne infrastrukture je, pored nestambenih zgrada, druga najvažnija kategorija koja je dovela do ukupnog pada BiH građevinskih radova. Njen pad (vrijednosti izgradnje) od 18% g/g prije svega je uzrokovan smanjenjem javnih investicija uslijed pada javnih prihoda. Sa tim u vezi, grafikon 3. ilustrira značaj javnih investicija (neto nabavka nefinansijskih sredstava) za BiH građevinarstvo. Uključivanje na postojećem prikazu investicija na nivou općina (koje nisu prikazane na grafikonu zbog nedostatka podataka) ukazuje na zaključak da javne investicije čine najmanje polovinu ukupnih građevinskih radova, te da svaki značajniji pad javnih prihoda može znatno ugroziti BiH građevinarstvo. Pad raspoloživog dohotka domaćinstava je direktno uticao na smanjenje stambene potražnje. Pored toga, pad dohotka je doveo i do pada kreditne sposobnosti domaćinstava što je uz postrožene kreditne kriterije dovelo do konstantnog opadanja stanja stambenih kredita tokom 2009. godine. Time je zadan snažan dodatni udarac stambenoj potražnji i izgradnji stanova koja je u 2009. zabilježila snažan godišnji pad od 25%.

¹⁰ Procjena DEP-a na bazi zbira entitetskih vrijednosti izvršenih građevinskih radova.

Grafikon 7: Budžetska izdvajanja potvrđuju visok značaj javnih radova u BiH građevinskim radovima

Izvor: Entitetski zavodi za statistiku i Centralna banka BiH

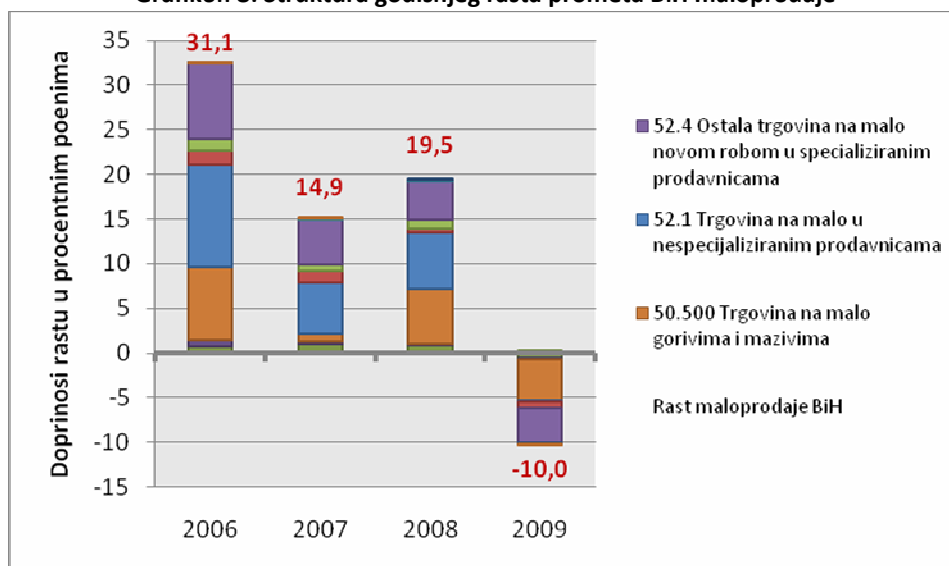
Iako podaci iz posljednja dva tromjesečja 2009. ne ukazuju na znake oporavka, očekivani razvoj situacije u narednoj godini ukazuje da bi krajem prvog polugodišta 2010. ipak moglo doći do skromnog pozitivnog rasta građevinskih radova. Naime, očekivani završetak recesije u ovom periodu bi se prije svega trebao odraziti na građevinarstvo u kontekstu postepenog oporavka privatnih investicija. U isto vrijeme, moguće je očekivati djelomičan oporavak stambene potražnje prije svega zahvaljujući djelomičnom oporavku raspoloživog dohotka. Konačno (u vezi sa prestankom recesije), očekivani prestanak pada javnih prihoda, te pozajmljena sredstva od MMF-a na osnovu „*Stand-by*“ aranžmana bi mogli znatno olakšati finansiranje javnih investicija u 2010. Finansiranje javnih investicija bi posebno bilo olakšano eventualnim povlačenjem dijela značajnih sredstava Svjetske banke i EBRD-a namijenjenih za infrastrukturu. Ipak, s obzirom na značajnu neizvjesnost pomenutih pretpostavki precizan početak oporavka BiH građevinske industrije u ovom trenutku je neizvjesno prognozirati.

Maloprodaja

Umanjen dohodak domaćinstava i pad investicija u 2009. godini su neminovno doveli do smanjenja obima unutrašnje trgovine. Tako je BiH maloprodaja u odnosu na 2008. godinu zabilježila znatan pad vrijednosti prometa od 10%¹¹ g/g. Pri tome je, pored realnog efekta pada potrošnje i investicija, vrijednosni efekat smanjenja maloprodajnih cijena goriva u 2009. također odigrao veoma važnu ulogu što ukazuje da je realni pad maloprodajnog prometa bio znatno niži od minimalnog. Maloprodajni promet je, zajedno sa ostalim negativnim trendovima u BiH ekonomiji, bio u opadanju tokom cijele 2009. godine i to uslijed pada skoro svih maloprodajnih kategorija u oba entiteta. S obzirom na pomenute uzroke, pad prometa trgovine trajnih potrošnih dobara, kapitalnih dobara i goriva su činili glavne komponente pada BiH maloprodaje u 2009. godini.

¹¹ Procjena DEP-a na bazi zbira entitetskih vrijednosti maloprodajnog prometa.

Grafikon 8: Struktura godišnjeg rasta prometa BiH maloprodaje

Izvor: Entitetski zavodi za statistiku

Smanjenje privatne potrošnje, prije svega trajnih, ali djelomično i netrajnih, potrošačkih dobara se negativno odrazilo na njihovu trgovinu. Tako je trgovina živežnim namirnicama u specijaliziranim prodavnicama neznatno porasla, dok trgovina trajnim potrošnim dobrima bilježi snažan pad u 2009. Ovo najbolje ilustrira pad trgovine motornim vozilima od 21,5%; električnim aparatima za domaćinstvo od 15,8%; namještaja, opreme za rasvjetu i predmeta za domaćinstvo od 22%. Pad investicija se najviše odrazio na trgovinu građevinskim materijalom što je dovelo do pada trgovine željeznom robom, bojama, staklom i ostalim građevinskim materijalom od 18,5%. Konačno, pad maloprodaje gorivima od 19,4% i mazivima je također bio važan faktor ukupnog pada prometa BiH maloprodaje. Ovo je bilo rezultat kako općeg smanjenja tražnje za energentima tako i vrijednosnog efekta pada cijena goriva. Smanjenje obima industrijske proizvodnje je dovelo do pada tražnje za energentima u proizvodnji, te pada tražnje za transportom roba što je dodatno umanjilo tražnju za gorivom. Ipak, čini se da je znatan pad svjetskih cijena sirove nafte u 2009. koji je doveo do smanjenja domaćih cijena u maloprodaji odigrao mnogo značajniju ulogu.

Oporavak prometa maloprodaje u 2010. će uveliko zavisiti od oporavka cjelokupne BiH ekonomije, a posebno raspoloživog dohotka i investicija. Postojeći trendovi i očekivanja ukazuju na mogući početak oporavka krajem prvog polugodišta. Rastući broj nezaposlenih krajem 2009. godine će najvjerojatnije značajno opterećivati raspoloživi dohodak u najmanje prvom polugodištu 2010. Sa druge strane, skroman ekonomski rast bi krajem prvog polugodišta mogao donekle popraviti situaciju. Očekivani skroman rast investicija, te odsustvo negativnog cjenovnog efekta goriva bi također mogli donekle ojačati promet u BiH maloprodaji. Tu je naravno i bazni efekat na rast s obzirom da će se rast u 2010. obračunavati u odnosu na 10% nižu bazu u poređenju sa 2009. godinom. Ipak, treba naglasiti da ne treba očekivati ništa više od skromnih pomaka u 2010. s obzirom da će se velikim dijelom ove godine osjećati posljedice recesije iz 2009. godine.

Tržište rada

Tržište rada BiH je tokom 2009. godine počelo pokazivati posljedice negativnog ekonomskog rasta BiH i svjetske ekonomije. Dok je negativan trend u oblastima industrije, trgovine i građevinarstva bio vidljiv još u prvoj polovini 2009. godine, osnovni indikatori tržišta rada se tek u drugoj polovini godine počinju značajnije negativno mijenjati. Generalno, tržište rada BiH u 2009. godini determinira smanjenje broja zaposlenih uz povećanje broja nezaposlenih lica te usporen rast plata i penzija.

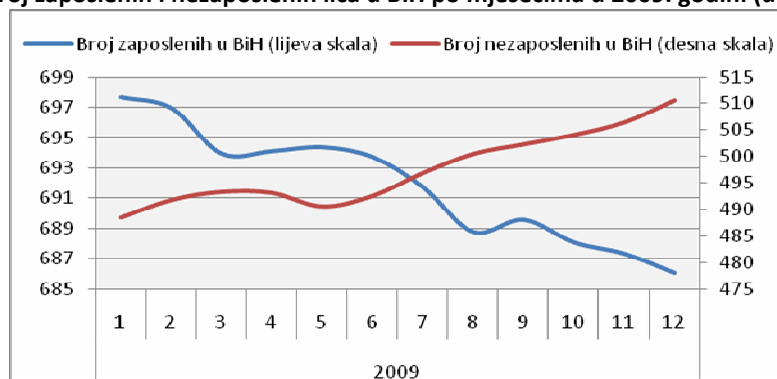
Zaposlenost

U 2009. godini je po prvi put u posljednjih pet godina zabilježeno smanjenje broja zaposlenih u BiH. Prema podacima Agencije za statistiku BiH prosječan broj zaposlenih u BiH je iznosio 691,8¹² hiljada lica što je manje za 0,4% u odnosu na 2008. godinu. Broj osiguranika odnosno broj zaposlenih koji uplaćuje doprinose u oba PIO fonda u BiH je u 2009. godini smanjen je 1,2% g/g. Negativna kretanja u BiH ekonomiji koja su bila izražena kroz smanjenje agregatne tražnje odnosno izvoza prema glavnim trgovinskim partnerima dovela su do toga da domaći proizvođači zbog rentabilnog poslovanja otpuste određeni broj zaposlenih lica. Kako se moglo pretpostaviti, ovakvim promjenama naročito je bio izložen *privatni sektor*. Prerađivačka industrija u BiH je u 2009. godini smanjila obim proizvodnje što je dovelo do smanjenja broja zaposlenih u ovoj privrednoj grani (5,1% g/g). Situacija je još ozbiljnija ako napomenemo da je ova grana u 2008. godini zabilježila rast broja zaposlenih od 9,3% te da zapošljava 1/5 ukupno zaposlenih u BiH.

U BiH, kao i izvan, 2009. godina je bila godina smanjenih investicionih ulaganja, te je obim građevinskih radova u BiH osjetno umanjen (više u poglavljima o direktnim stranim ulaganjima i građevinarstvu) što je uticalo na smanjenje broja zaposlenih u građevinarstvu od 1% (g/g). Kroz sporiji rast plata u BiH (odnosno smanjenje kupovne moći) smanjen je obim plasiranih stambenih kredita smanjujući broj zaposlenih u oblasti poslovanja nekretninama za 0,3%. Sektori koji su također zabilježili smanjenje broja zaposlenih su *rudarstvo, saobraćaj, skladištenje i veze*, ali zbog relativno malog broja zaposlenih u ovim oblastima njihov uticaj na ukupan broj zaposlenih je bio minoran. Za razliku od privatnog sektora, broj zaposlenih lica u *javnom sektoru* u 2009. godini je povećan (2,7%) i doprinio je nešto blažem smanjenju ukupnog broja zaposlenih u BiH.

Prosječan broj zaposlenih u FBiH je iznosio 426,6 hiljada lica što je za 1% manje u odnosu na 2008. godinu, a u RS-u 253,7¹³ hiljada lica sa smanjenjem od 2,1%. U RS-u broj zaposlenih lica je najviše smanjen u oblasti prerađivačke industrije (6,3%), trgovine na veliko i malo (4%) i ugostiteljstva (4,6%), dok je u FBiH broj zaposlenih u industriji smanjen za 6,5%, pri čemu se smanjenje broja zaposlenih najviše osjetilo u proizvodnji i preradi drveta, proizvodnji mašina i uređaja, te proizvodnji namještaja. U sektoru građevinarstva broj zaposlenih u FBiH je smanjen za 5,1% te u oblasti poslovanja nekretninama za 2%.

Grafikon 9: Broj zaposlenih i nezaposlenih lica u BiH po mjesecima u 2009. godini (u hiljadama lica)

Izvor: Agencija za statistiku BiH, zavodi za zapošljavanje FBiH, RS-a i BD-a

¹² Broj zaposlenih u BiH je privremeni podatak rađen na bazi procjene s obzirom da su podaci o broju zaposlenih u RS-u dostupni samo za mjesec mart i septembar.

¹³ Prosječan broj zaposlenih u RS-u izračunat je kao prosjek podataka o broju zaposlenih za mjesec mart i septembar 2009. godine.

Kratak osvrt na produktivnost rada u BiH u 2008. godini

Produktivnost rada* je jedan od bitnih indikatora životnog standarda ali i konkurentnosti zemlje. S obzirom da u periodu izrade ekonomskih trendova nije zvanično objavljen BDP za 2009. godinu analiza produktivnosti rada u BiH se ograničava na 2008. godinu. Prema projekcijama DEP-a, produktivnost rada u BiH u 2009. godini je uvećana za 4,6%** i praćena je smanjenjem broja zaposlenih od 0,4%. BiH je u 2008. godini ostvarila značajan rast BDP-a praćen povećanjem broja zaposlenih lica što je uticalo na povećanje produktivnosti rada od 8,3% (g/g).

Uvećanje produktivnosti u 2008. godini nije bilo jednako u svim sektorima privrede. U analizi *privatnog sektora* zanimljivo je napomenuti da su tri privredne grane sa najvećim udjelom u BDP-u (prerađivačka industrija, trgovina na veliko i malo te poslovanje sa nekretninama) ostvarile veći rast broja zaposlenih u odnosu na rast produktivnosti rada. Tako se u oblasti *prerađivačke industrije* u 2008. godini produktivnost rada uvećala za 7,4% ali je i broj zaposlenih u ovoj grani povećan za 9,3% što govori da je rast produktivnosti direktna posljedica povećanja broja angažiranih radnika. Slično je i u sektoru *poljoprivrede, lova i šumarstva*. Još izražajna situacija je u sektoru *trgovine na veliko i malo* gdje je zabilježen rast produktivnosti od samo 1% dok je broj zaposlenih povećan za oko 10%, a u sektoru *poslovanje sa nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge* zabilježen je pad produktivnosti uz povećanje broja zaposlenih lica. U *građevinarstvu* produktivnost rada ubjedljivo je brže rasla od broja zaposlenih u ovoj oblasti (19% vs. 9%).

Sa druge strane, u *javnom sektoru* produktivnost rada se mnogo brže uvećavala od broja zaposlenih lica. Sektor *javne uprave* koji učestvuje u ukupnom BDP-u sa oko 8,5% zabilježio je rast produktivnosti preko 17% uz smanjenje broja zaposlenih. U državnim sektorima *obrazovanja*, kao i *zdravstva* rast produktivnosti u 2008. godini je također bio znatno brži od rasta broja zaposlenih u ovim oblastima.

Realnu sliku o produktivnosti rada u BiH je teško dobiti iz dva razloga. Zavod za statistiku RS-a objavljuje podatke o broju zaposlenih lica samo dva puta godišnje (mart i septembar) što utiče na pouzdanost podataka o ukupnom broju zaposlenih lica u BiH. Zatim, analiza produktivnosti rada u pojedinim granama djelatnosti može da pokaže nelogične rezultate zbog toga što se broj zaposlenih u određenim granama teško tačno evidentira (npr. poljoprivreda, građevinarstvo, ugostiteljstvo i sl. gdje je najviše zastupljen rad na crno).

**Produktivnost rada u BiH je izračunata kao odnos bruto društvenog proizvoda (u stalnim cijenama) i broja zaposlenih lica (zvaničan broj zaposlenih u BiH).*

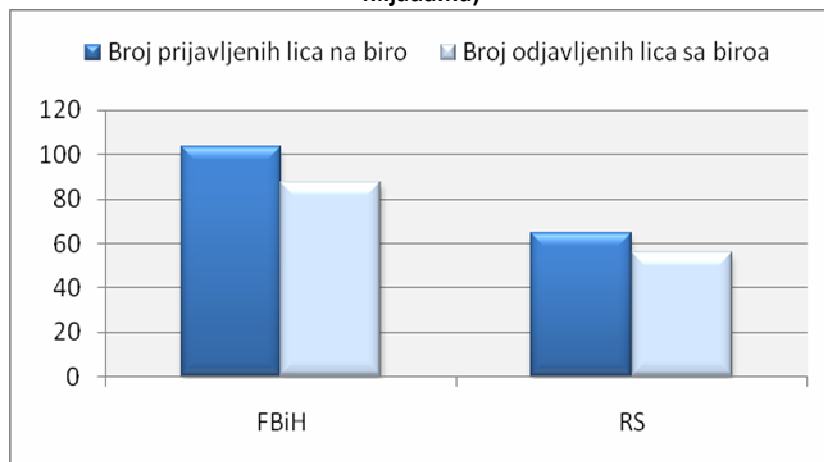
Nezaposlenost

Smanjenje broja zaposlenih lica se odrazilo na povećanje broja nezaposlenih lica. Prosječan broj nezaposlenih u BiH u 2009. godini je iznosio 497,6 hiljada lica što je za 1% više u odnosu na isti period 2008. godine. Međutim broj nezaposlenih u BiH se naročito uvećao u K4 2009. godine (5,6% g/g) što navodi na zaključak da broj nezaposlenih lica u BiH tek ozbiljnije počinje da raste krajem 2009. godine. Najveći broj nezaposlenih lica prema evidenciji entitetskih zavoda za zapošljavanje je došao iz privatnog sektora kroz prestanak radnog odnosa na određeno vrijeme, sporazumni prekid radnog odnosa, odnosno kao tehnološki višak.

Prosječan broj nezaposlenih u FBiH je iznosio 347,2 hiljada lica sa povećanjem od 0,5% g/g. Dok je tokom 2008. godine više lica odjavljeno sa biroa, u 2009. godini je zabilježeno obratno. Na Zavod za zapošljavanja FBiH je prijavljeno 18% lica više nego što je odjavljeno sa biroa (grafikon ispod). Najviše novoprijavljenih lica su KV i NKV radnici (56%) što znači da je upravo najviše niskokvalificiranih lica prijavljeno na biro koji su tokom ekonomske krize u BiH ostali bez posla.

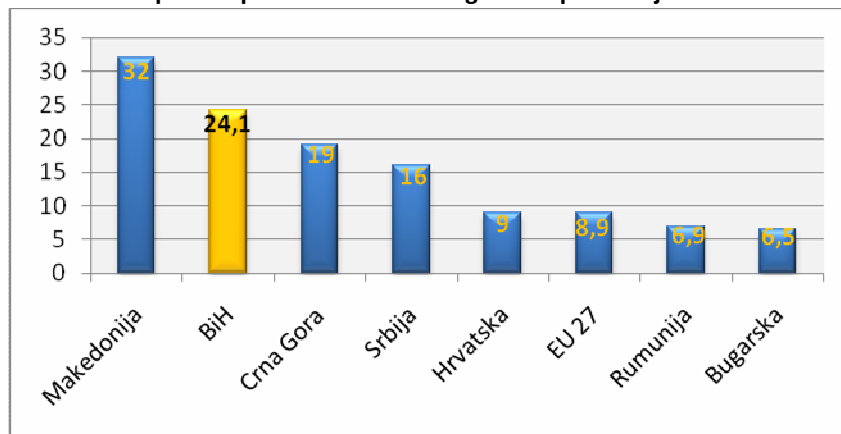
U RS-u prosječan broj nezaposlenih lica u 2009. godini je iznosio 139,5 hiljada lica što je za 3,3% više u odnosu na 2008. godinu. Najveći broj prijavljenih na biro iz radnog odnosa je bio u kategorijama tehnološkog viška (21%), sporazumnog prekida radnog odnosa (16%) te prestanak rada na određeno vrijeme (10%).

Grafikon 10: Broj prijavljenih i odjavljenih lica na biroima za zapošljavanje u FBiH i RS-u u 2009. godini (u hiljadama)

Izvor: Entitetski zavodi za zapošljavanje, DEP kalkulacije

Zvanična stopa nezaposlenosti je ostala izrazito visoka i iznosila je 41,8% u 2009. godini (u FBiH 44,9%, u RS-u 35,5%), dok je anketna stopa nezaposlenosti u BiH iznosila 24,1%. U poređenju sa zemljama u okruženju BiH ima gotovo najvišu stopu nezaposlenosti (osim Makedonije). Ono što je karakteristično za sve zemlje na grafikonu je da se stopa nezaposlenosti svake od predstavljenih zemalja uvećala u odnosu na 2008. godinu.

Grafikon 11: Stope nezaposlenosti¹⁴ u 2009. godini – poređenje odabranih zemalja

Izvor: Eurostat i agencije za statistiku odabranih zemalja

Plate

Plate u BiH su tokom 2009. godine značajno sporije rasle u odnosu na prethodne godine. Uzrok ovakvih promjena je prvenstveno u smanjenoj ekonomskoj aktivnosti BiH jer je BiH izvozno orijentirana na zemlje koje su u 2009. godini imale značajan pad BDP-a. Dok se ovaj uticaj u oblasti izvoza, industrije, građevinarstva već značajno osjetio u prvoj polovini godine, na tržištu rada BiH može se reći da su se najznačajnije posljedice vidjele u drugoj polovini godine. Zarade predstavljaju bitan indikator ovakvih promjena. Ilustrativno, plate u BiH su u K1 2009. godine rasle 11,6% da bi u K4 2009. godine rast neto plata bio svega 1,1% g/g (grafikon ispod pokazuje dinamiku plata u 2009. godini). Time je prosječna neto plata u BiH u 2009. godini iznosila 790 KM sa rastom od 5,1%, i u poređenju sa 2008. godinom ova stopa rasta je značajno smanjena (kada iznosila je 16,6%). Navedeni podatak govori da je i kupovna moć u BiH također smanjena. Kako je u 2009. godini u BiH zabilježena deflacija tako je i realni rast plata u BiH po prvi put bio veći od nominalnog. (5,5% vs. 5,1% respektivno). Bruto plate u BiH su rasle nešto višom stopom od 8,1% u odnosu na neto plate u BiH zbog prelaska na bruto¹⁵ model prilikom obračuna plate, poreza i doprinosa i u FBiH i RS-u.

Iako su sve oblasti privredne aktivnosti ostvarile sporiji rast plata, ipak je privatni sektor u BiH, koji je najviše pogođen krizom, imao najskromnije plate tokom 2009. godine. Višestruko sporiji rast plata u privatnom¹⁶ sektoru (4,7% g/g) prvenstveno je posljedica smanjenja obima poslova u prerađivačkoj industriji, građevinarstvu, trgovini i ugostiteljstvu gdje su plate najsporije rasle i bile najniže u nominalnom iznosu. Jedini sektori koji bilježe nešto veće neto plate jesu finansijsko posredovanje i snadbijevanje električnom energijom.

I u javnom¹⁷ sektoru je također evidentan mnogo skromniji rast plata u 2009. godini zbog budžetskih restrikcija koje su nastale u cilju ušteda u skladu sa stand-by aranžmanom sa MMF-om. Podatak da su u 2008. godini plate o ovom sektoru rasle 25%, a u 2009. godini su rasle samo 4,9% govori da i u javnom sektoru nisu postojali uslovi za brže uvećanje plata. Najbrži rast plata je ostvaren u sektoru javne uprave (6,2%) a potom obrazovanju (4,9%). Međutim, javni sektor tradicionalno ima najveći prosjek plata, jer je prosječna neto plata u javnom sektoru bila veća za 42% u donosu na prosječnu platu u privatnom sektoru. Pri tome treba imati u vidu da veliki broj privatnih poslodavaca prijavljuje

¹⁴ Prema Labour Force Survey - LFS

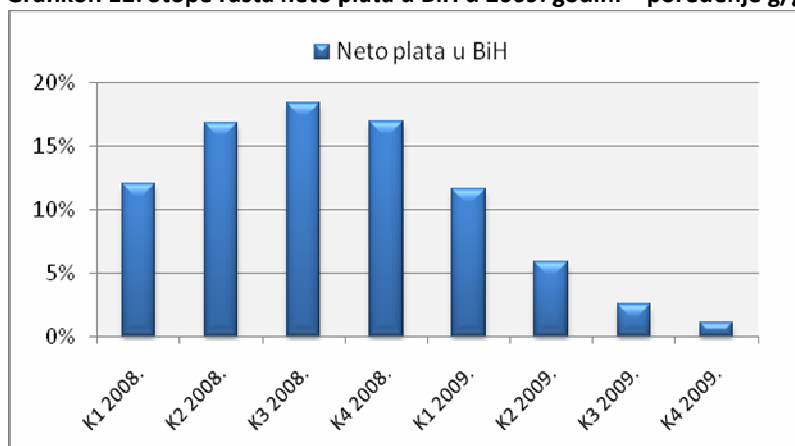
¹⁵ Od 01.01.2009. u FBiH i RS-u je stupio na snagu bruto obračun plata, poreza i doprinosa kao i Zakon o porezu na dohodak uz neoporezivi dio dohotka od 300 KM što je uticalo na povećanje poreskih opterećenja za nadprosječne plate u odnosu na prethodni sistem obračuna.

¹⁶ Privatni sektor obuhvata djelatnosti A – K prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti (SKD).

¹⁷ Javni sektor obuhvata djelatnosti L – O prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti (SKD).

zaposlene radnike na minimalni iznos plate, dok u javnom sektoru to nije uobičajeno. Zbog toga je razlika između plata u privatnom i javnom sektoru tako značajna.

Grafikon 12: Stope rasta neto plata u BiH u 2009. godini – poređenje g/g

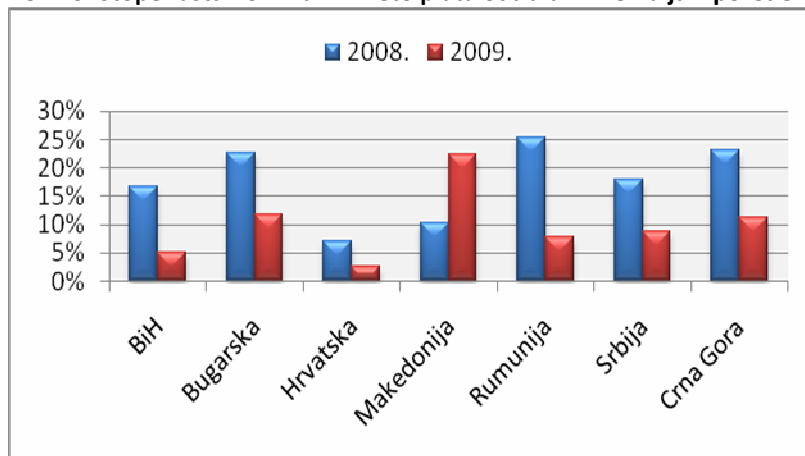

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Plate u oba entiteta su tokom 2009. godine bile prilično ujednačene i približno isto se uvećavale tokom godine. Prosječna plata u FBiH je iznosila 792 KM (5,4% g/g), dok je u RS-u iznosila 788 KM (4,4% g/g).

Prema dostupnim podacima o neto platama u zemljama u regionu vidno je da je nominalni rast neto plata u većini zemalja (grafikon ispod) u 2009. godini značajno usporen (izuzev Makedonije¹⁸). Odabrane zemlje također su ostvarile lošu ekonomsku aktivnost pa su stope rasta plata prepolovljene za gotovo 50% u odnosu na 2008. godinu.

Grafikon 13: Stope rasta nominalnih neto plata odabranih zemalja – poređenje g/g

Izvor: Agencije za statistiku odabranih zemalja

¹⁸ "U Makedoniji je od 2009. godine na snazi bruto princip obračuna plata koji uključuje topli obrok i naknade za prevoz te je stoga poređenje neto plate iz 2009. godine sa prethodnom godinom upitno." Izvor: Agencija za statistiku Makedonije.

Penzije

Oba penzionera fonda u BiH su u 2009. godini nešto teže obezbjeđivala sredstva za isplatu penzija. Postoji nekoliko bitnih razloga koji su doprinijeli ovom stanju:

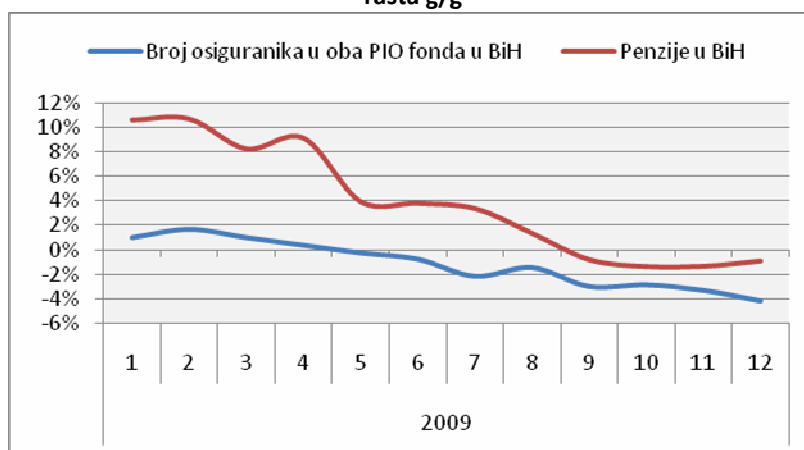
- ekonomska kriza koja je kroz smanjenje broja osiguranika – zaposlenih smanjila prihode od doprinosa koje zaposleni uplaćuju u penzione fondove u BiH;
- broj penzionera se konstantno uvećavao.

Na taj način penzioni fondovi u BiH su imali relativno težak zadatak u 2009. godini da očuvaju penzije na istom nivou kao na kraju 2008. godine. Izvori finansiranja i prije početka ekonomske krize su bili skromni i nedovoljni kroz sistem međugeneracijske solidarnosti (tekućeg finansiranja) dok je ekonomska kriza doprinijela još većoj krizi penzionog sistema jer se i tako mala osnova za isplatu penzija dodatno smanjila (kroz smanjenje broja zaposlenih u BiH, grafikon ispod). Navedeni podatak govori da u 2009. godini ne samo da nisu postojali uslovi za realno uvećanje baze¹⁹ za isplatu penzija nego je došlo do njenog smanjenja u oba penzionera fonda u BiH. Analogno pomenutom penzioni fondovi u BiH su registrirali smanjenje broja osiguranika koji uplaćuju doprinose u fondove.

Prosječan broj penzionera u BiH je iznosio 564,1²⁰ hiljada lica što je za 4,3% više u odnosu na prosjek iz 2008. godine. Dok se ukupna radna snaga u 2009. godini u BiH smanjila (kroz smanjenje broja zaposlenih lica), broj penzionera u BiH se konstantno uvećavao što odražava negativnu korelaciju između radne snage i penzionera u BiH. Slična situacija je i sa entitetima. Prosječan broj penzionera u FBiH je iznosio 350,3 hiljade lica, dok je u RS-u iznosio 213,8 hiljada lica sa stopama rasta 4,3% i 4,4% respektivno.

Prosječna penzija u BiH je iznosila 336²¹ KM što je više za 3,7% (dok su se u 2008. godini penzije u BiH uvećale za 23%) do čega je svakako dovelo pomenuto postojeće stanje na tržištu rada. Minimalne penzije u oba BiH entiteta su ostale iste kao i u 2008. godini (296 KM u FBiH i 160 KM u RS-u).

Grafikon 14: Broj osiguranika – zaposlenih u oba PIO fonda i prosječne penzije u BiH u 2009. godini – stope rasta g/g

Izvor: Fond za PIO RS-a i Zavod za MIO/PIO FBiH, DEP kalkulacije

¹⁹ Bazu za uvećanje penzija u oba entiteta čine sredstva koja osiguranici – zaposleni uplaćuju u PIO fondove u BiH kao doprinose za penziono osiguranje.

²⁰ Broj penzionera u BiH predstavlja zbir penzionera koji primaju penzije iz Zavoda za MIO/PIO FBiH i Fonda za PIO RS-a.

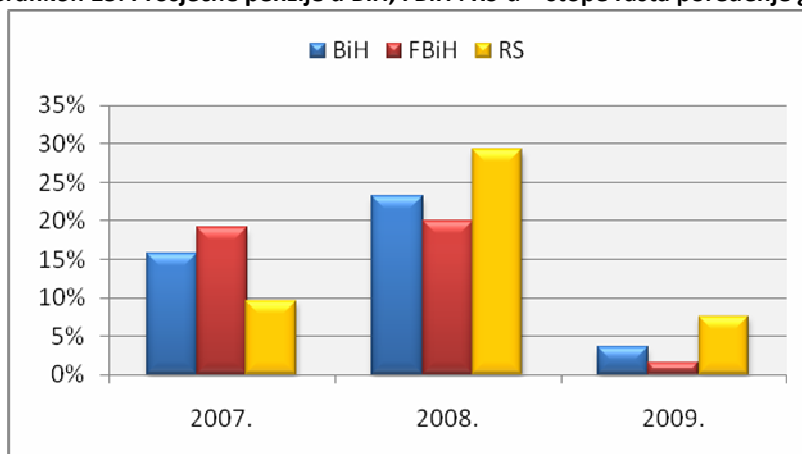
²¹ Prosječna penzija u BiH je izračunata na osnovu prosječnih mjesečnih penzija ponderiranih udjelom ukupnog boja penzionera u svakom od BiH entiteta u ukupnom broju penzionera.

Objašnjenje značajno sporijeg rasta penzija nalazimo u analizi entitetskih penzija. U FBiH broj osiguranika je od drugog kvartala 2009. godine konstantno smanjivan da bi u K4 bio umanjen za oko 14 hiljada lica (g/g) što je za posljedicu imalo smanjenja prihoda od doprinosa od 13,7% u pomenutom kvartalu. Koliki je uticaj smanjenja privredne aktivnosti na penzije govori podatak da je prosječna penzija u FBiH iznosila 346 KM u 2009. godini sa uvećanjem od samo 1,5% g/g, dok je prosječan rast u 2008. godini iznosio 20% (grafikon ispod). U FBiH su penzije ostvarene po povoljnijim uslovima – beneficirane²² vojne penzije u julu u 2009. godini umanjene za 10%, kako je predviđeno rebalansom Budžeta FBiH i Zakonom o načinu ostvarivanja ušteta u FBiH. Vlada FBiH je tokom 2009. godine kasnila sa uplatom sredstava za beneficirane penzije što je direktno narušilo finansijsku stabilnost penzionog fonda FBiH. Time je prosječna penzija u FBiH u decembru 2009. godine smanjena u odnosu na kraj 2008. godine (1,5%). Ako ovom podatku dodamo i činjenicu da se broj penzionera iz mjeseca u mjesec u FBiH konstantno uvećavao, jasno je da je penzioni fond FBiH u 2009. godini teško izmirivao obaveze prema penzionerima.

Prosječna penzija u RS-u je iznosila 320 KM sa rastom od 7,7% g/g. I u ovom entitetu je došlo do smanjenja broja osiguranika za 4,5% u K4 2009. godine u odnosu na isti period 2008. što je smanjilo prihode od doprinosa Fonda PIO RS-a za 4% u istom periodu.

Oba penziona fonda na taj način nisu imale realne osnove za uvećanje penzija u cijeloj 2009. godini što u prethodnim godinama nije bio slučaj. Grafikon ispod prikazuje opisane promjene penzija u BiH.

Grafikon 15: Prosječne penzije u BiH, FBiH i RS-u – stope rasta poređenje g/g

Izvor: Fond za PIO RS-a i Zavod za MIO/PIO FBiH, DEP kalkulacije

²² Broj penzionera koji prima beneficirane penzije u FBiH iznosi oko 6% od ukupnog broja penzionera u FBiH u 2009. godini.

II JAVNE FINANSIJE

Javne finansije

Osnovna karakteristika bosanskohercegovačkog fiskalnog sektora u 2009. godine jeste pad ukupnih poreskih prihoda. Indirektni porezi su tako pali za 10% što predstavlja direktan rezultat globalne finansijske krize. Naime, pad uvoza se direktno reflektirao na pad prihoda od uvoznog PDV-a, što se zbog njegovog značajnog udjela u ukupnom prihodu od indirektnih poreza značajno osjeti. Sa druge strane, prihodi od carina također zbog pada uvoza, ali i potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, bilježe negativan trend u 2009. godini. Akcize su pak uslijed harmonizacije legislative u ovoj oblasti sa Evropskom unijom rasle, što je slučaj i sa prihodima od putarina. Prihodi od direktnih poreza, također, imaju negativan trend u 2009. godini, odnosno na nivou BiH bilježe pad od 7,8%. Ovakva situacija je neminovno dovela do potrebe novih zaduženja što je i učinjeno kroz zaključivanje novog trogodišnjeg stand-by aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom.

Indirektni porezi

Ukupni prihodi od indirektnih poreza, kao najznačajnije kategorije konsolidiranih javnih prihoda u fiskalnom sistemu Bosne i Hercegovine u 2009. godini, bilježe značajan pad u odnosu na 2008. godinu. Razlog za ovaj pad pronalazimo u činjenici da prihodi od indirektnih poreza u velikoj mjeri zavise od kretanja u vanjskoj trgovini. Naime, opadanje međunarodne razmjene uslijed globalne finansijske krize dovelo je i do pada prihoda od indirektnih poreza u Bosni i Hercegovini.

Porez na dodatu vrijednost učestvuje u strukturi prihoda od indirektnih poreza sa preko 60%. U strukturi samog PDV-a, PDV obračunat na uvoz učestvuje sa preko 70%. Zajedno sa prihodima od carina, uvozni PDV generira preko 50% ukupnih prihoda od indirektnih poreza. Pomenuto opadanje međunarodne razmjene dovelo je do pada prihoda od uvoznog PDV-a, što se automatski reflektiralo na ukupne prihode od indirektnih poreza. Tako je prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje u 2009. godini prikupljeno 4,4 milijarde KM prihoda od indirektnih poreza što u odnosu na 2008. godinu predstavlja pad za 491 milion KM ili 10%. Tabela, koja je priložena ispod omogućava uvid u kretanje prihoda od indirektnih poreza za posljednjih pet godina.

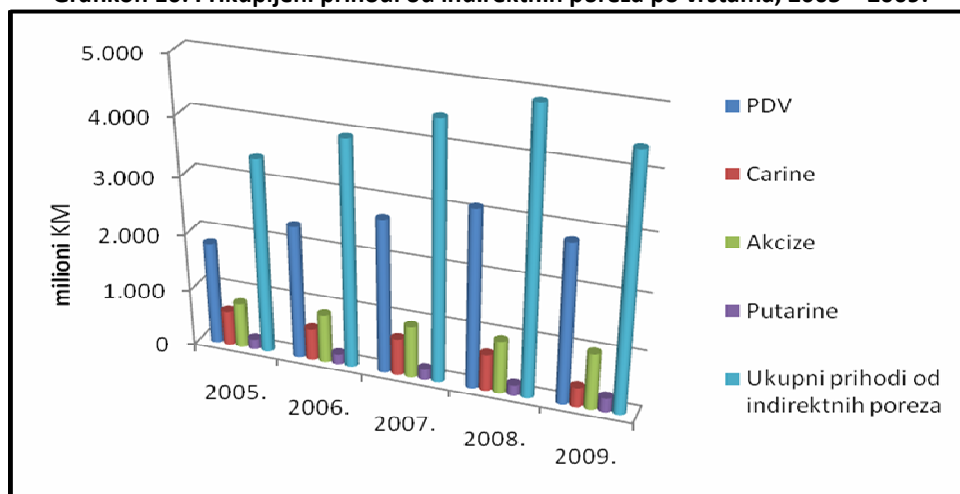
Tabela 2: Prikupljeni indirektni porezi u periodu 2005 – 2009.

U milionima KM	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
PDV	1.812	2.349	2.705	3.118	2.810
Carine	616	557	655	651	347
Akcize	798	861	917	937	997
Putarine	177	177	187	189	250
Ukupni prihodi od indirektnih poreza	3.402	3.945	4.464	4.895	4.404

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Osvrnimo se i na kretanja prikupljenih prihoda od indirektnih poreza po vrstama, što je također predstavljeno na ispod priloženom grafikonu. Uviđamo da prihodi prikupljeni po osnovu poreza na dodatu vrijednost²³ u 2009. godini iznose oko 2,8 milijardi KM, što je u poređenju sa 2008. godinom pad od 9,9%. Do ovog smanjenja došlo je uslijed pada prihoda od uvoznog PDV-a za 22,9% u odnosu na 2008. godinu. Zbog već pomenute strukture prihoda od indirektnih poreza, pad prihoda od uvoznog PDV-a je u značajnoj mjeri uticao na pad ukupnih prihoda od indirektnih poreza u 2009. godini.

²³ Podaci o PDV-u su preuzeti iz Nacionalne prijave UIO, koja prikazuje neto PDV prihoda na obračunskoj osnovi.

Grafikon 16: Prikupljeni prihodi od indirektnih poreza po vrstama, 2005 – 2009.

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Prihodi od carina su u 2009. godine niži za 46,7% u odnosu na 2008. godinu. Do ovog pada došlo je uslijed smanjenja carinskih stopa i nefiskalnih dadžbina²⁴ na širok spektar proizvoda, što predstavlja jedan od uslova Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, koji je Bosna i Hercegovina zaključila sa Evropskom unijom. Smanjenje obima uvoza, kao posljedica globalne finansijske krize, također je u značajnoj mjeri dovelo do pada prihoda od carina. Prihodi od carina su u 2009. godini za 304 miliona KM niži u poređenju sa 2008. godinom, što predstavlja 61,9% ukupnog pada prihoda od indirektnih poreza. U isto vrijeme, učešće carina u strukturi indirektnih poreza palo je sa 13,3% u 2008. godini na 7,9% u 2009. godini.

Imajući u vidu da prihodi od akciza imaju značajno učešće u ukupnim prikupljenim indirektnim porezima, 22,6% u 2009. godini, zaključujemo da je jedan od načina da se neutralizira gubitak prihoda od carine povećanje akciznih stopa. Tako se usvojenim izmjenama Zakona o akcizama uslijed harmonizacije stopa sa EU standardima nastoje ublažiti posljedice pada prihoda od indirektnih poreza. U 2009. godini prikupljeno je 997 miliona KM prihoda od akciza, što u poređenju sa 2008. godinom predstavlja rast od 6,4%. Uz planirani rast akciza, putarine bi također trebale generirati dodatne prihode u narednom periodu. U periodu januar – decembar 2009. godine, ukupni prihodi prikupljeni po ovom osnovu su 250 miliona KM, što je rast od 32,2% u odnosu na 189 miliona KM iz 2008. godine. Rast prihoda od putarina predstavlja rezultat povećanja stope putarine koja se plaća iz maloprodajne cijene naftnih derivata sa 0,15 KM/l na 0,25 KM/l, što se primjenjuje od 01.06.2009. godine.

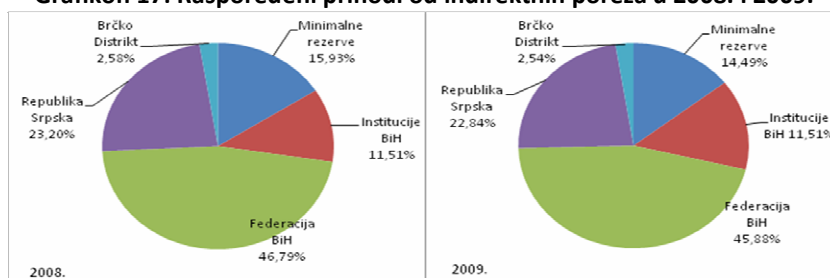
Osjetljivost javnih finansija na promjene u međunarodnoj razmjeni roba i usluga predstavlja konstantnu opasnost za bosanskohercegovačku ekonomiju. Imajući u vidu njenu otvorenost i nemogućnost adekvatnog odgovora na eksterne šokove, kretanja u oblasti vanjske trgovine imaju direktne implikacije na prikupljanje prihoda od indirektnih poreza. Globalna finansijska kriza i prateća kretanja u oblasti vanjske trgovine dovode u pitanje održivost javnih finansija i nameću obavezu opće racionalizacije i sprovođenje mjera restriktivne fiskalne politike.

Korisnicima Jedinog računa Uprave za indirektno oporezivanje u periodu januar – decembar 2009. godine raspoređeno je ukupno 5,11 milijardi KM. To u poređenju sa 2008. godinom predstavlja umanjeње od 12,8%, uzrokovano padom prihoda od indirektnih poreza, o čemu smo prethodno govorili.

²⁴ Nefiskalne dadžbine uključuju prihode koji se ostvaruju po osnovu državnog vlasništva nad ekonomskim dobrima ili po osnovu djelatnosti državnih subjekata. U BiH se shodno SAA odrednicama ukida plaćanje carinske evidencije za proizvode iz EU.

Na donjem grafikonu predstavljena je raspodjela sredstava sa JR UIO u 2008. i 2009. godini. U 2009. godini svim korisnicima, osim institucija BiH, raspoređeni su umanjeni iznosi. Nakon odvajanja sredstava za finansiranje rada institucija BiH koja su u apsolutnom iznosu veća za 8% u 2009. godini te sredstava za minimalne rezerve, koja su za 20,7% manja od onih u 2008. godini, raspoređena su sredstva ostalim korisnicima. Federaciji BiH su u 2009. godini doznačena sredstva manja za 14,5%, Republici Srpskoj za 14,1% i Brčko distriktu sredstva manja za 14,4%.

Grafikon 17: Raspoređeni prihodi od indirektnih poreza u 2008. i 2009.

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH

Smanjeni prihodi, a samim tim i raspoređena sredstva korisnicima Jedinственог računa UIO ukazuju na značaj unapređenja fiskalne koordinacije u BiH, uz sprovođenje mjera racionalizacije i restriktivne fiskalne politike.

Direktni porezi i doprinosi

Ukupni direktni porezi, prikupljeni u entitetskim poreznim upravama u periodu januar – decembar 2009. godine iznose 865,6 miliona KM, što je za 7,8% manje u odnosu na 2008. godinu. Na nivou FBiH prikupljeno je 504,9 miliona KM direktnih poreza, dok je taj iznos za RS 360,7 miliona KM. Kretanja prihoda od direktnih poreza, kao i doprinosa i ostalih prihoda su predstavljena u sljedećoj tabeli.

Tabela 3: Prihodi od direktnih poreza, ostalih taksi, kazni i naknada i doprinosa u 2008. i 2009. godini (u milionima KM)

Naziv prihoda	FBiH			RS		
	2008.	2009.	%	2008.	2009.	%
Direktni porezi	520,3	504,9	-3,0%	418,1	360,7	-13,7%
Porez na platu	291,0	258,5	-11,2%	171,0	128,2	-25,0%
Porez na dobit	81,0	159,9	97,5%	118,0	137,7	16,7%
Porezi građana	144,0	83,0	-42,3%	74,0	50,7	-31,5%
Ostali porezi	4,3	3,4	-21,5%	55,1	44,2	-19,8%
Ostale takse, kazne i naknade	321,7	317,2	-1,4%	295,9	66,7	-77,4%
Doprinosi	2.434,0	2.395,9	-1,6%	1.020,0	1.175,2	15,2%
PIO	1.350,0	1.344,5	-0,4%	582,0	628,3	8,0%
Zdravstvo	953,0	942,3	-1,1%	370,0	474,3	28,2%
Nezaposleni	131,0	109,1	-16,7%	23,0	24,3	5,7%
Dječija zaštita	-	-	-	45,0	47,2	4,9%
Zapošljavanje invalida	-	-	-	-	1,0	-
Ukupno (direktni porezi + ostale takse, kazne i naknade + doprinosi)	3.276,0	3.217,9	-1,8%	1.734,0	1.602,7	-7,6%

Izvor: Poreska uprava RS-a i Poreska uprava FBiH

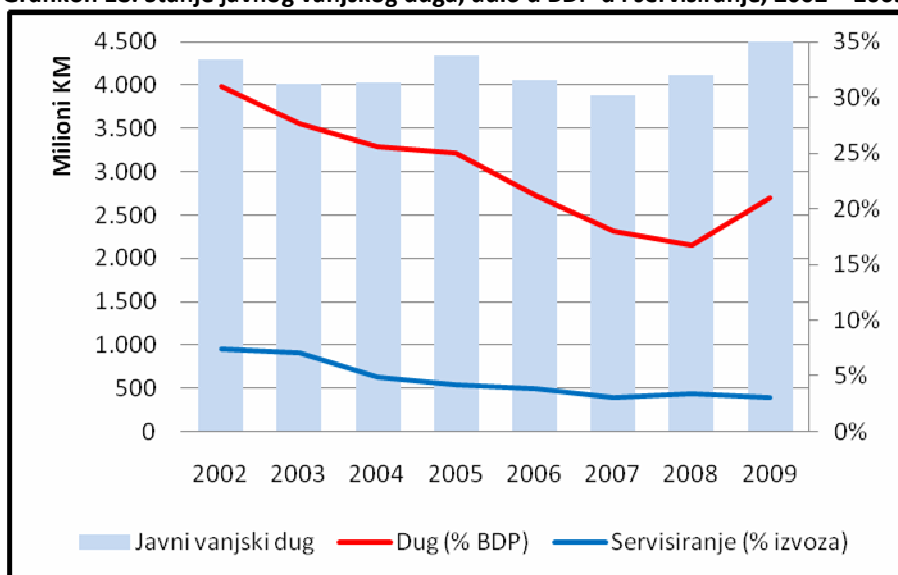
Pad prihoda od direktnih poreza u FBiH u 2009. u odnosu na 2008. godinu iznosi 3%, dok taj pad za RS-a iznosi 13,7%. U oba entiteta, pad je generiran u okviru poreza na platu, poreza građana i ostalih poreza, dok je kod poreza na dobit evidentiran rast. U FBiH, prihodi od poreza na dobit su rasli za 97,5%. Na drugoj strani, uslijed sprovedenih reformi u okviru poreskog zakonodavstva, prihodi od poreza na platu bilježe pad od 11,2%, prihodi od poreza građana su pali za 42,3%, a ostali porezi za 21,5%. Prikupljeni doprinosi u FBiH za period januar – septembar 2009. godine u odnosu na 2008. godinu bilježe pad od 1,6%.

Prihodi od poreza na dobit u RS-u također bilježe rast za 16,7%. Međutim, slično kao i u FBiH, prihodi od poreza na platu su pali za 25%, prihodi od poreza građana za 31,5% i konačno, ostali porezi su pali za 19,8%. Na drugoj strani, prikupljeni doprinosi za period od devet mjeseci u 2009. godini bilježe rast od 15,2% u odnosu na 2008. godinu.

Javni vanjski dug

Glavnu karakteristiku strukture javnog vanjskog duga Bosne i Hercegovine u 2009. godini predstavlja novo zaduženje kod Međunarodnog monetarnog fonda kroz trogodišnji stand-by aranžman. S obzirom da će se o ovoj temi posebno govoriti u nastavku, ovdje ćemo samo istaći podatak da je iznos zaduženosti BiH kod MMF-a na kraju 2009. godine 388,7 miliona KM (prva tranša MMF-a). Za razliku od 2009. godine, na kraju 2008. godine BiH nije imala zaduženja kod ove međunarodne finansijske institucije.

Prema podacima Ministarstva finansija i trezora stanje ukupnog javnog vanjskog duga BiH na kraju 2009. godine iznosi oko 5 milijardi KM. Situacija bi zasigurno bila drugačija da je došlo do realizacije druge tranše iz stand-by aranžmana sa MMF-om, što je zbog sprovođenja neophodnih promjena u sistemu socijalnih davanja u FBiH prolongirano za početak 2010. godine.

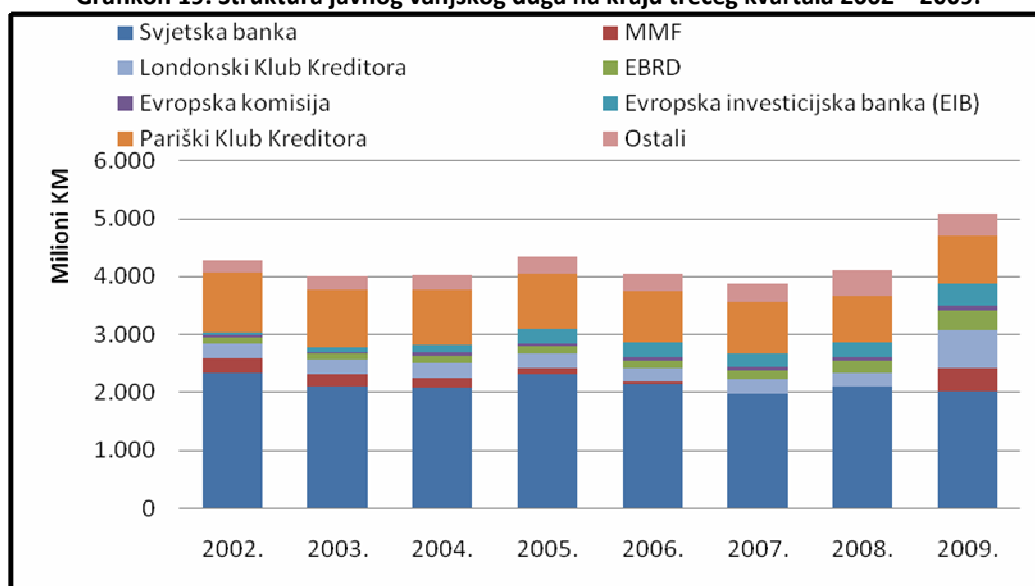
Grafikon 18: Stanje javnog vanjskog duga, udio u BDP-u i servisiranje, 2002 – 2009.

Izvor: MFiT, BHAS, projekcije DEP-a za 2009.

Na grafikonu iznad predstavljeno je kretanje javnog vanjskog duga, njegovog udjela u BDP-u i servisiranje za period 2002 – 2009. godina. U poređenju sa 2008. godinom javni vanjski dug je porastao za 23,5%, dok je njegov udio u BDP-u 21%. Kod ove procjene je u razmatranje uzet proizvodni BDP u nominalnom iznosu. Ukoliko bismo pak iskazali udio duga koristeći rashodni BDP, to bi bilo 18%. Razlog za ovakvo stanje je što rashodni BDP bolje pokriva cjelokupnu ekonomiju, posebno neformalni sektor. Rashodni BDP je tako u BiH za oko 13% veći u odnosu na BDP izražen kroz proizvodni pristup.

U ukupnoj strukturi javnog vanjskog duga nastavlja se trend porasta zaduženja kod Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) i Evropske investicione banke (EIB), što je bio slučaj i na kraju 2008. godine. Tako je dug kod EBRD-a viši za 74%, a kod EIB-a za 50% u odnosu na prethodnu godinu. Sa druge strane, zaduženost kod Svjetske banke, kao najznačajnijeg kreditora je pala za 3,6% u odnosu na 2008. godinu.

Kao što se može uočiti na ispod priloženom grafikonu, najznačajniji udio u javnom vanjskom dugu zauzimaju obaveze prema Svjetskoj banci, na koje otpada oko 40% ukupnog duga. Kao ostali vodeći kreditori izdvajaju se Pariški klub kreditora sa učešćem od 16% u javnom vanjskom dugu, zatim MMF sa 8%, EBRD sa 7% i EIB sa 7%.

Grafikon 19: Struktura javnog vanjskog duga na kraju trećeg kvartala 2002 – 2009.

Izvor: Ministarstvo finansija i trezora BiH

U 2009. godini na servisiranje obaveza dospjelih na ime javnog vanjskog duga utrošeno je 246 miliona KM, što predstavlja 64% u odnosu na plan. Od navedenog iznosa, 153 miliona KM ili 62% se odnosi na servisiranje duga FBiH, 91,5 miliona KM ili 37% za dug RS-a te za dug Brčko distrikta i institucija BiH 1,47 miliona KM, odnosno 0,6%.

Za otplatu glavnice je isplaćeno 61% sredstava, dok je ostalih 39% isplaćeno na ime kamata, servisnih i ostalih troškova. U okviru servisiranja javnog vanjskog duga, Svjetskoj banci je isplaćeno 71,5 miliona KM, Evropskoj banci za obnovu i razvoj 43,4 miliona KM, Evropskoj investicionoj banci 24,5 miliona KM te Londonskom i Pariškom klubu oko 51 milion KM.

STAND-BY ARANŽMAN SA MEĐUNARODNIM MONETARNIM FONDOM

Osnovna odgovornost Međunarodnog monetarnog fonda jeste obezbjeđenje kreditnih sredstava za zemlje članice, koje se suočavaju sa problemima u domenu platnog bilansa. Finansijska pomoć zemljama omogućava jačanje deviznih rezervi, stabilnost valute, nastavak plaćanja za uvoz i oporavak okruženja za snažan ekonomski rast, dok se radi na implementaciji politika za otklanjanje aktuelnih problema. Zemlje članice MMF-a imaju pravo tražiti finansijsku pomoć, ukoliko se u okviru platnog bilansa za to ukaže potreba, odnosno ukoliko ne mogu pronaći dovoljno finansijskih sredstava po odgovarajućim uslovima da zadovolje neto međunarodna plaćanja uz održavanje adekvatnih rezervi.

Nakon zahtjeva zemlje članice, kredit MMF-a se obično odobrava u formi aranžmana koji može, ako je to prikladno, podržati specifične politike i mjere koje su dogovorene sa zemljom u cilju rješavanja problema vezanih za platni bilans. Ekonomski program, kao osnova aranžmana je definiran od strane zemlje u konsultaciji sa MMF-om. Isti se prezentira Izvršnom odboru MMF-a u formi pisma namjere. Nakon odobravanja od strane Odbora, kreditna sredstava se uglavnom plasiraju fazno u skladu sa implementacijom ekonomskog programa. Većina pomoći MMF-a zemljama sa srednjim dohotkom plasira se kroz stand-by aranžmane (SBA). SBA je dizajniran da pomogne zemljama kod rješavanja kratkoročnih problema sa platnim bilansom.

Globalna finansijska i ekonomska kriza se tokom 2009. godine značajno reflektirala i na bosanskohercegovačku ekonomiju. To je dovelo do rasta zabrinutosti o makroekonomskoj stabilnosti Bosne i Hercegovine, posebno u dugoročnom vremenskom okviru. Entitetske vlade i Centralna banka Bosne i Hercegovine razvili su opsežnu strategiju u cilju obezbjeđenja makroekonomske stabilnosti i pružanja podrške ostvarenju održivog rasta u srednjoročnom vremenskom okviru. U cilju obezbjeđenja podrške za navedene ciljeve i potrebe platnog bilansa, Bosna i Hercegovina se 16. juna, 2009. godine obratila Međunarodnom monetarnom fondu sa zahtjevom za odobravanje stand-by aranžmana.

Izvršni odbor MMF-a je 8. jula, 2009. godine Bosni i Hercegovini odobrio trogodišnji stand-by aranžman u iznosu od 1,57 milijardi USD. SBA sa MMF-om Bosni i Hercegovini treba da omogući očuvanje valutnog odbora, konsolidaciju javnih finansija i njihovu održivost u srednjoročnom vremenskom okviru te održavanje likvidnosti banaka. Vlasti su se ovim putem obavezale da će smanjiti redovne vladine rashode, reformirati sistem nenamjenskih socijalnih davanja, javnu administraciju, i proces usvajanja budžeta, a pri tom zaštititi javna ulaganja i siromašne, ojačati finansijski sistem i učvrstiti pripravnost za krize. Prva tranša po osnovu pomenutog SBA, u iznosu od 386,5 miliona KM doznačena je Bosni i Hercegovini u julu 2009. godine.

Nastavak u realizaciji SBA sa MMF-om, kao i realizacija druge tranše u iznosu od 184 miliona KM uslovljen je realizacijom seta usaglašenih politika i mjera. Ovdje se prvenstveno misli na implementaciju nekoliko strukturnih reformi u domenu plata i transfera u javnom sektoru, zatim reformu u domenu socijalnih davanja i penzionog sistema.

III CIJENE, MONETARNI I FINANSIJSKI SEKTOR

Cijene

Pod uticajem vanjskih faktora u BiH je u 2009. godini došlo do smanjenja opšteg nivoa cijena od 0,4% (g/g).

Deflaciju u BiH su bitno determinirale cijene u kategorijama transporta te hrane i bezalkoholnih pića koje su i u periodu inflacije bile najznačajniji akceleratori cijena u BiH. Sa druge strane, smanjenje kupovne moći BiH građana, kroz smanjenje obima privredne aktivnosti još je jedan faktor koji je doprinio općem smanjenju cijena.

Koliko su cijene nafte i hrane u BiH uticale na promjenu općeg nivoa cijena pokazuje analiza core²⁵ inflacije u BiH. Kalkulacijom core inflacije i njenim poređenjem sa ukupnim CPI indeksom, primjetno je koliko su cijena hrane i naftnih derivata doprinijele deflaciji u BiH, jer je core inflacija za 2009. godinu iznosila 1,7%.

Cijene hrane su se nakon K1 2009. konstantno smanjivale pod uticajem smanjenja globalnih cijena hrane²⁶ kao i pod uticajem sezonskog smanjenja cijena poljoprivrednih proizvoda u BiH. Hrana je u BiH u 2009. godini pojeftinila za 1%. Najveće smanjenje cijena je zabilježeno u kategoriji mlijeka i mliječnih proizvoda, masti i ulja te voća i povrća. Interesantno je spomenuti da su cijene restoranskih usluga bez obzira na smanjenje cijena hrane zabilježile rast od 4,9% g/g.

U analizi cijena komunalija (voda, struja i gas) koje se nalaze u kategoriji stanovanja i energenata možemo zapaziti da su cijene vode u prosjeku bile veće za 4,6%, dok je cijena električne energije ostala nepromijenjena u odnosu na 2008. godinu (izuzev sezonskih izmjena). Cijene lož ulja u ovoj kategoriji su smanjene za čak 25%, ali zbog malog udjela u CPI indeksu nisu bitno determinirale promjenu općeg nivoa cijena. Zbog toga su cijene u *kategoriji stanovanja i energenata* uvećane za 3,9% u 2009. godini.

Jedina kategorija koja je u odnosu na 2008. godinu zabilježila snažan rast cijena jeste *kategorija duhana i duhanskih proizvoda*. U 2009. godini je stupio na snagu Zakon o akcizama na duhan i duhanske proizvode. Uvođenjem akciza cijene ovih proizvoda su uvećane za 11,6% ali također zbog malog udjela od 2,3% nisu bitno determinirale opći nivo cijena u BiH.

²⁵ Core inflacija u BiH je izračunata izdvajanjem iz ukupnog CPI indeksa kategorija hrane, benzina, čvrstih i tečnih goriva.

²⁶ Svjetske cijene hrane su u 2009. godini smanjene za 14% g/g; Izvor: MMF baza podataka.

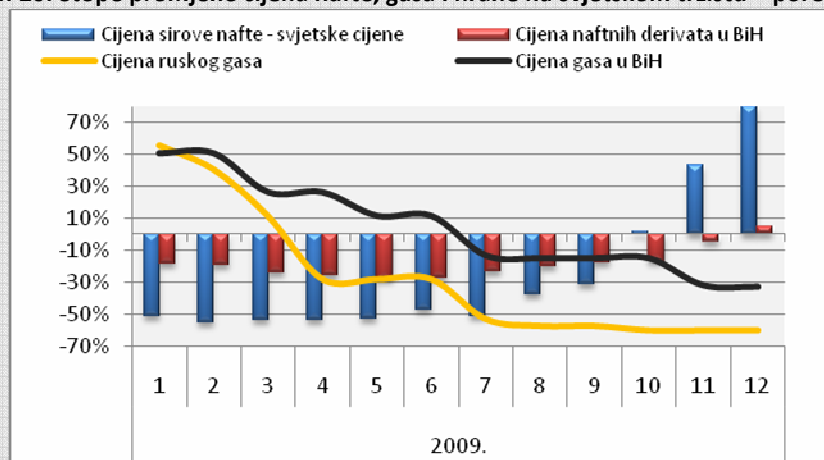
Kratak osvrt na svjetske cijene* nafte i gasa i korelacija sa BH cijenama

Potražnja za naftom i naftnim derivatima na globalnom tržištu je tokom 2009. godine smanjena, što je dovelo do značajnog smanjenja cijena ovog proizvoda u prva tri kvartala. Međutim, kako se u K4 2009. godine javljaju naznake postepenog oporavka svjetske ekonomije tako je i cijena nafte na svjetskom tržištu u posljednjem kvartalu 2009. godine porasla uslijed povećanja potražnje za ovim energentom (grafikon). Cijena nafte u 2009. godini je smanjena za 36%.

S obzirom da je nivo cijena u BiH značajno determiniran promjenama globalnih cijena, tako je pod uticajem svjetskih cijena nafte došlo je do smanjenja cijena naftnih prerađevina – benzina (19% g/g), a kategorija transporta bilježi smanjenje cijena od 10% na godišnjem nivou.

Promjena cijena gasa na BiH tržištu je tokom 2009. godine djelimično pratila promjenu cijena gasa na svjetskom tržištu koja je regulirana na kvartalnoj osnovi. Tokom K1 2009. godine rast cijena ovog energenta na svjetskom tržištu je značajno usporen, dok su se do kraja godine cijene ovog energenta konstantno smanjivale (grafikon). U godišnjem prosjeku cijena ruskog gasa je smanjena za 34%. Iako je u BiH u P2 2009. došlo do smanjenja cijena ovog energenta za 20%, zbog izrazito visokih cijena iz P1 u BiH je zabilježena pozitivna stopa rasta ovog energenta u prosjeku godine (1% g/g).

Grafikon 20: Stope promjene cijena nafte, gasa i hrane na svjetskom tržištu – poređenje g/g

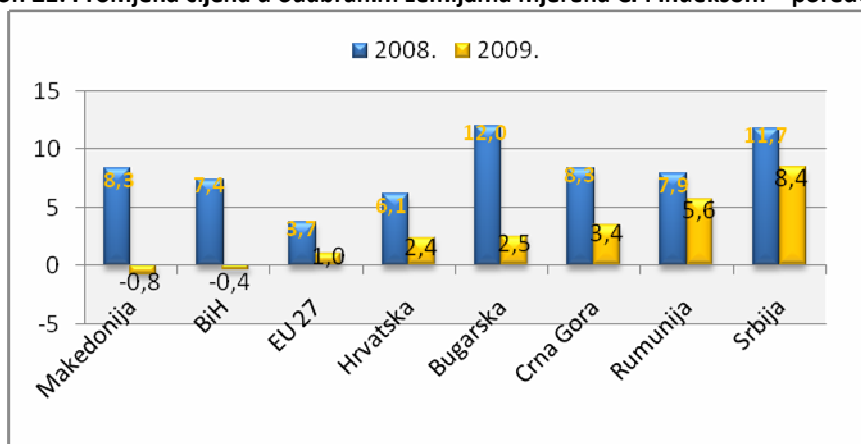

Izvor: MMF baza podataka

**Analiza svjetskih cijena nafte i gasa je urađena na osnovu indeksa cijena pomenutih energenata. Cijena nafte u 2009. godini je iznosila 61,8 \$/bbl dok je u 2008. godini iznosila 97 \$/bbl; izvor MMF baza podataka.*

Gotovo sve zemlje u okruženju su u 2009. godini zabilježile rast cijena što u BiH nije bio slučaj. Objašnjenje nalazimo prvenstveno u potkategorijama koje čine CPI indeks, odnosno u njihovom doprinosu povećanju/smanjenju općeg nivoa cijena svake zemlje. Tako je npr. u EU je zabilježen porast cijena u kategoriji hrane, dok je u BiH u ovoj kategoriji zabilježena deflacija, a kako ova kategorija ima značajan udio u ukupnom indeksu to je djelimično doprinijelo da se cijene u EU povećaju dok su se u BiH smanjile (obrazovanje i zdravstvo su također doprinijeli pozitivnoj promjeni cijena u EU). Na analogan način su se razvijale cijene u zemljama prikazanim na grafikonu 21.

Grafikon 21: Promjena cijena u odabranim zemljama mjerena CPI indeksom – poređenje g/g

Izvor: Agencije za statistiku odabranih zemalja, DEP kalkulacije

Razvoj monetarnog sektora u BiH

Devizne rezerve predstavljaju kratkoročnu stranu aktivu koja se nalazi pod direktnom kontrolom monetarne vlasti (Centralne banke BiH), i na raspolaganju monetarnim vlastima za potrebe direktnog finansiranja neravnoteže u platnom bilansu.

Tokom zadnjeg tromjesečja (K4/K3) ponovo je došlo do smanjenja deviznih rezervi, nakon značajnog rasta u K3 2009. godine²⁷. Ovo smanjenje direktno se odrazilo na ukupne devizne rezerve, tako da su ostale na nivou znatno manjem nego na kraju prethodne godine. Međutim, tokom zadnjeg mjeseca bilježi se i njihov blagi rast (2% m/m), koji bi mogao biti nagovještaj i indikator njihovog oporavka. Ukupna vrijednost bruto deviznih rezervi Centralne banke BiH na kraju 2009. godine iznosila je oko 6,2 milijarde KM. U poređenju sa krajem prethodne godine devizne rezerve su zabilježile smanjenje od svega 1,3% (ili 83,6 miliona KM).

Navedeno smanjenje deviznih rezervi posljedica je prije svega pogoršanja u vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH u 2009. godini. Tokom 2009. godine došlo je do smanjenja trgovinskog deficita, koje bi u redovnim finansijskim kretanjima trebalo da dovede do povećanja deviznih rezervi. Međutim, uslijed značajnog smanjenja kapitalnih priliva iz inostranstva, smanjenje deviznih rezervi je jasan indikator da se deficit tekućeg računa platnog bilansa djelimično finansira deviznim rezervama. Najveći doprinos smanjenju deviznih rezervi dali su smanjenje izvoza, značajno smanjenje priliva po osnovu stranih investicija, smanjenje priliva iz inostranstva građanima, smanjenje strane pasive komercijalnih banaka (koja uglavnom predstavlja prilive bankarskom sektoru od majki banaka iz inostranstva).

Na grafikonu 22. su prikazane BiH i zemlje iz okruženja u periodu prije ekonomske krize i godinama kada je ekonomska kriza i njih zahvatila. Na ovom grafikonu se jasno može vidjeti da nema nekog značajnijeg smanjenja deviznih rezervi BiH u poređenju sa prethodnom godinom (-1,3%), dok je u periodu krajem 2008. u odnosu na kraj 2007. godine smanjenje mnogo veće (-6,0%). U isto vrijeme su sve zemlje koje su upoređene, pred kraj 2008. zabilježile smanjenje deviznih rezervi, kao i BiH, uslijed djelovanja krize, koje je nastavljeno i kroz 2009. godinu. Međutim, Hrvatska i Srbija tokom drugog polugodišta 2009. bilježe oporavak i porast deviznih rezervi, koji se značajno odrazio i na godišnji rast. Sa druge strane, devizne rezerve Bugarske i Crne Gore nastavljaju da se smanjuju i to znatno brže od deviznih rezervi BiH.

²⁷ Povlačenje sredstava od prve tranše Stand-by aranžmana sa MMF-om i devizni prilivi po osnovu opće i specijalne alokacije SDR-a od strane MMF-a tokom avgusta mjeseca, gdje je veći dio SDR-a konvertiran u euro i investiran u vrijednosne papire.

Grafikon 22: Devizne rezerve centralnih banaka iz okruženja

Izvor: Centralne banke država iz okruženja²⁸

Devizne rezerve plasirane su najvećim dijelom u vidu depozita kod stranih banaka u iznosu od 3,3 milijarde KM ili 53,1% ukupnog iznosa deviznih rezervi (likvidni porfolio). Kod ove kategorije deviznih rezervi prisutno je značajno smanjenje udjela u odnosu na prethodnu godinu od čak 22 procentna poena. Ovo smanjenje udjela depozita kod stranih banaka jeste rezultat povlačenja novčanih sredstava sa depozita i njihovo investiranje u prvoklasne vrijednosne papire. U tom kontekstu, investicije vrijednosnih papira (investicioni portfolio) na kraju 2009. godine iznose 2,7 milijardi KM, što predstavlja povećanje u odnosu na kraj 2008. od oko 1,4 milijarde KM, odnosno povećanje od preko 100%. U isto vrijeme, investicioni portfolio zauzima značajno mjesto jer na njega otpada oko 44% ukupnih deviznih rezervi. Sa početkom godine u ukupnim deviznim rezervama CBBiH po prvi put se pojavljuje zlato²⁹ (sa učešćem od svega 1%).

Na kraju 2009. godine, iako smanjen, nivo bruto deviznih rezervi bio je dovoljan za finansiranje 5, 6 mjeseci prosječnog uvoza BiH roba i usluga³⁰ (prema podacima CBBiH), ili 4, 3 mjeseca prosječnog uvoza roba, prema podacima Agencije za statistiku BiH, što predstavlja zadovoljavajući koeficijent sa aspekta finansijske stabilnosti.³¹

Devizne rezerve CBBiH služe, također, kao indikatori stabilnosti i održivosti valutnog odbora, što se posmatra kroz pokrivenost **rezervnog novca (monetarne baze – M0)**³² deviznim rezervama i pokrivenost **novčane mase (M2)**³³. U skladu sa tim pokrivenost novčane mase (M2) deviznim rezervama na kraju 2009. godine je iznosila 47,8%, a rezervnog novca, direktno kreiranog od strane Centralne banke, 110% što zadovoljava kriterije stabilnosti valutnog odbora³⁴.

²⁸ Zadnji dostupni podaci za devizne rezerve Crne Gore su iz novembra 2009. godine.

²⁹ Na osnovu Ugovora o preuzimanju i konvertiranju zlata, zaključenog između CBBiH i Ministarstva finansija i trezora BiH, CBBiH je krajem prvog kvartala preuzela monetarno zlato, koje je nabavljeno novčanim sredstvima po osnovu sukcesije imovine bivše SFRJ.

³⁰ Korišteni podaci CBBiH: Vanjski sektor – Izvoz/uvoz robe na platnobilansnoj osnovi – Uvoz robe c.i.f. prema statistici vanjske trgovine.

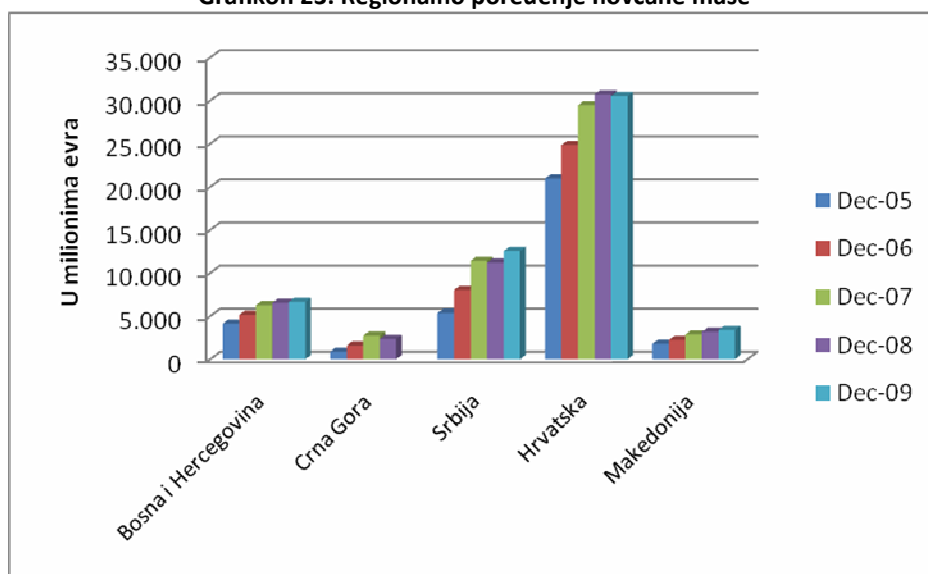
³¹ Koeficijent pokazuje da se 5,6 mjeseca uvoza može finansirati deviznim rezervama CBBiH, u slučaju finansiranja deficita tekućeg računa. Prema teoriji međunarodne trgovine ukupne devizne rezerve bi trebale pokrivati najmanje 3 mjeseca prosječnog uvoza.

³² M0 (rezervni novac ili monetarna baza) se sastoji od gotovine izvan monetarnih vlasti, depozita banaka kod monetarnih vlasti i ostalih depozita kod monetarnih vlasti.

³³ M2 (novac u širem smislu) se sastoji od transakcijskog novca (M1) i kvazi novca (QM).

³⁴ Svaka jedinica novčane mase (M2) mora imati pokriće u deviznim rezervama, a minimalna pokrivenost rezervnog novca (M0) deviznim rezervama po „Currency board“ aranžmanu iznosi 100.

Grafikon 23: Regionalno poređenje novčane mase

Izvor: Centralne banke država iz okruženja³⁵

Ukupan nivo rezervnog novca na kraju 2009. godine je dostigao iznos od oko 5,6 milijardi KM, što predstavlja smanjenje od svega 1% u odnosu na kraj prethodne godine. Ovako mala stopa smanjenja jeste rezultat povećanja tokom K3 (7,8%), koja se tokom K4 smanjila, ali ipak ostala pozitivna (2,3%). Međutim, tokom zadnjeg mjeseca kod svih kategorija koje čine rezervni novac prisutan je rast, i to: gotovine izvan monetarnih vlasti (0,6%), depozita banaka kod monetarnih vlasti (16,4%) i ostalih depozita kod monetarnih vlasti (27,7%).

Primarni novac, direktno kreiran od Centralne banke i novčani (monetarni) multiplikator³⁶ služe Centralnoj banci da utiče na reguliranje i mjerenje nivoa novčane mase. Novčani multiplikator novčane mase je na kraju godine iznosio 2,301. Ovaj broj se dobija kao odnos novčane mase i rezervnog novca i pokazuje nam koliko je puta novčana masa veća od kreiranog primarnog novca. U isto vrijeme pokazuje i da postoje faktori izvan Centralne banke koji utiču na novčanu masu (stanovništvo i komercijalne banke, preko gotovine i viška likvidnih sredstava). Novčani multiplikator tokom cijele godine prati oscilacije u rastu, izazvane prvenstveno promjenama stope obavezne rezerve (koeficijent *rr*), koje su se odrazile i na promjene rezervnog novca, zatim smanjenje depozita u odnosu na gotovinu (koeficijent *cr* koji predstavlja i indikator sigurnosti u bankarski sistem).

Smanjenje deviznih rezervi tokom 2009. godine, smanjenje primarnog novca i promjena novčanog multiplikatora, kao i smanjenje priliva u bankarski sektor u vidu depozita kako stanovništva, tako i preduzeća, uticali su direktno na najširi novčani agregat – novčanu masu (novac u širem smislu). Ukupan iznos M2 na kraju 2009. godine je iznosio oko 13 milijardi KM, što je više za samo 223 miliona KM u odnosu na kraj prethodne godine. Ako se uporedi kretanje ovog agregata po kvartalima, u prvom polugodištu bilo je prisutno njegovo smanjenje, a sa početkom K3 se bilježi njegov rast, koji se nastavlja do kraja godine. Porastu novčane mase, tokom trećeg kvartala, značajan doprinos je dao priliv sredstava u domaću ekonomiju po osnovu prve tranše Stand-by aranžmana. Ukupnom godišnjem rastu doprinijela je štedna kategorija novčane mase – **kvazi novac (QM)**³⁷, i to zbog većeg učešća (tokom cijele godine više od 50%), i zbog pozitivnih stopa rasta na godišnjem nivou nekoliko zadnjih mjeseci. Godišnji rast novčane mase je iznosio svega 1,7%, što i ne predstavlja neki značajan rast, ali nakon visokih stopa smanjenja ovog agregata zabilježenih tokom godine, može predstavljati znak da započinje stabilizacija monetarnog sektora, nakon ekonomske krize.

³⁵ Zadnji dostupni podaci za ukupnu novčanu masu Crne Gore su iz decembra 2008. godine.

³⁶ Novčani (monetarni multiplikator) predstavlja koeficijent koji pokazuje koliko se mijenja novčana masa shodno određenoj promjeni u monetarnoj bazi.

³⁷ QM (kvazi novac) sastoji se od depozita po viđenju u stranoj valuti te oročenih i štednih depozita u stranoj i domaćoj valuti.

Transakcijski novac (novac u užem smislu – M1)³⁸ je na kraju 2009. godine ostvario smanjenje od svega 1,8%. Smanjenju ovog agregata doprinos je dalo smanjenje gotovine izvan banaka (-12,7% g/g). Druga, značajnija, kategorija transakcijskog novca je zabilježila blagi rast od 5%. Tokom zadnjeg mjeseca, posmatrane godine, zabilježen je rast kod obje kategorije, a isto tako i ukupnog transakcijskog novca (5,8% m/m).

Kvazi novac (QM) je na kraju godine zabilježio rast od 4,9%. Ovaj agregat jedino tokom K3 bilježi smanjenje. Najveći doprinos rastu ovog agregata dao je rast oročenih i štednih depozita u stranoj valuti.

Ako se analizira valutna struktura depozita koji ulazi u sastav novčane mase (euroizacija novčane mase)³⁹, vidljivo je da su depoziti u domaćoj valuti veći od depozita u stranoj valuti, što pokazuje da, ipak postoji povjerenje u domaću valutu.

Obavezne rezerve predstavljaju osnovni instrument monetarne politike koji Centralnoj banci BiH stoji na raspolaganju, i to prema currency board aranžmanu. Tako je CBBiH preduzela sve moguće mjere, koje joj dozvoljava ovaj aranžman, a koje se ogledaju u promjenama stope obavezne rezerve. U ranijim godinama do promjene stope obaveznih rezervi je dolazilo prvenstveno da bi se smanjila kreditna ekspanzija, a nakon uticaja svjetske krize na BiH ekonomiju, smanjenje stope obavezne rezerve se dešavalo kao rješenje na manjak likvidnosti komercijalnih banaka i dalje smanjenje kreditne aktivnosti. U skladu sa navedenim, stopa obavezne rezerve se tokom 2009. godine mijenjala dva puta. I kod obje promjene na snazi je bila diferencirana stopa obavezne rezerve, što ranijih godina nije bila praksa – primjenjivana je opća stopa na sve depozite koji ulaze u osnovicu.

Početkom godine sa primjenom nove stope OR-a bilo je prisutno povećanje i osnovice (g/g), i sredstava (g/g) koja banke drže na svojim računima kod CBBiH. Na kraju 2009. godine bilježi se smanjenje osnovice za obračun OR-a banaka, kao rezultat smanjenja stope OR-a, a samim tim i smanjenje ukupnih sredstava za održavanje obavezne rezerve. Na kraju godine osnovica je iznosila 15,7 milijardi KM, što je manje za 1,6 milijardi KM ili 9,3% u odnosu na kraj prethodne godine. Ukupna sredstva za održavanje OR-a na računima kod CBBiH su iznosila skoro 3 milijarde KM, što je manje za 156,7 miliona KM ili 5% u odnosu na kraj prethodne godine. Međutim, komercijalne banke, bez obzira na promjene u stopi OR-a, kao i smanjenje sredstava za održavanje OR-a, nisu imale problema sa ispunjavanjem obaveza po osnovu OR-a, kao ni problema sa održavanjem likvidnosti. A to se jasno može vidjeti iz porasta od 94,7% viška sredstava (sredstva koje banke drže iznad zakonski propisanog minimuma) koja se nalaze na računima komercijalnih banaka kod CBBiH. Ovaj višak je na kraju 2009. godine dostigao iznos od skoro 1,4 milijarde KM. Prosječna stopa po kojoj banke drže sredstva na računima kod CBBiH, a po osnovu obavezne rezerve, iznosi 19%⁴⁰. Dakle, banke drže u prosjeku više za 84% od zakonski propisanog minimuma. Ova stopa je jedan od indikatora likvidnosti bankarskog sektora.

³⁸ M1 (transakcijski novac) sastoji se od gotovine izvan banaka i depozita po viđenju u domaćoj valuti.

³⁹ Računa se kao odnos depozita u domaćoj i stranoj valuti u strukturi M2.

⁴⁰ Prosječna stopa obavezne rezerve se računa kao odnos između ukupnih sredstava koja banke drže na svojim računima kod CBBiH i osnovice za obračun OR-a.

Promjene stope obaveznih rezervi u 2009.

Osnovicu za obračun kamata na depozite komercijalnih banaka čine ukupni depoziti komercijalnih banaka u obračunskom periodu.

Kao mjera zaštite od negativnih efekata svjetske finansijske krize, obezbjeđivanja dodatne likvidnosti komercijalnih banaka i stimulisanja banaka na veće kreditne aktivnosti u zemlji i podsticaja jačanja privrednih aktivnosti, Upravno vijeće CBBiH je 18. decembra 2008. godine donijelo odluku o primjeni diferenciranih stopa obavezne rezerve, koja je stupila na snagu 1. januara 2009. godine. Ovom odlukom stopa obavezne rezerve na depozite oročene do jedne godine ostala je nepromijenjena, dakle 14%, dok se stopa obavezne rezerve na depozite koji su oročeni na period duži od jedne godine smanjila na 10%.

U drugom kvartalu 2009. CBBiH je primijenila nove mjere kao odgovor na dalje usporavanje kreditne aktivnosti domaćeg bankarskog sektora pod uticajem velike ekonomske krize. Upravno vijeće CBBiH donijelo je nove mjere 16.04.2009. Prvom mjerom stopa obavezne rezerve na depozite oročene na period duži od jedne godine smanjena je sa 10% na 7%. Drugom mjerom iz osnovice za obračun obavezne rezerve isključeni su depoziti vlada namijenjeni za razvojne projekte. Navedene mjere su stupile na snagu 1. maja 2009. Cilj ovih mjera bio je da se komercijalnim bankama oslobode dodata likvidna sredstva, povećata slobodni kreditni potencijal banaka radi stimuliranja kreditne aktivnosti.

Ako se obavezna rezerva banaka posmatra na kvartalnom nivou, može se primijetiti da je jedino tokom K3 osnovica za obračun OR-a ostvarila rast, što je izazvano prilivima sredstava od prve tranše Stand-by aranžmana. U istom periodu i ukupna sredstva banaka za održavanje OR-a su značajno rasla ($K3/K2 - 17,8\%$), i prosječna stopa po kojoj drže sredstva je iznosila 20%. Porast prosječne stope jasno pokazuje da je tokom ovog kvartala došlo do značajnog porasta rezervi likvidnosti komercijalnih banaka kod CBBiH. A ovo je jasan indikator zašto banke drže više sredstava od zakonski zahtijevanog minimuma. Sa druge strane, jedan od razloga zašto su banke ranije držale višak sredstava jeste naknada koju su banke primale od CBBiH, a po osnovu deponiranih sredstava.

Stopa naknade se utvrđuje :

- na iznos sredstava koji je banka dužna da drži kao obaveznu rezervu po stopi 0,5% (koja je do aprila mjeseca iznosila 1%),
- na iznos sredstava iznad obavezne rezerve na bazi aritmetičke sredine kamatnih stopa koji je u istom periodu ostvarila Centralna banka na "overnight" depozite u eurima.⁴¹

Bankarski sektor u BiH

Privredna kriza koja je zahvatila realan sektor imala je ograničen uticaj na bh. bankarski sektor. Iako su indikatori uspješnosti poslovanja znatno slabiji u 2009. godini, bh. banke nije zadesila sudbina banaka iz Zapadne Evrope i SAD-a, gdje je bankarski sektor pretrpio enormne gubitke podrivajući tako ukupnu finansijsku stabilnost svojih zemalja.

Bh. bankarski sektor održao je stabilnost i likvidnost⁴² i u godini krize. Međutim, kreditna aktivnost i poslovni rezultati znatno su lošiji u odnosu na 2008. godinu zahvaljujući lošem stanju realnog sektora kao što je pad obim industrijske proizvodnje, rast broja nezaposlenih osoba, znatno usporavanje rasta plata, pad vrijednosti vanjskotrgovinske razmjene i pad vrijednosti prometa unutrašnje trgovine. Loša privredna situacija dovela je do poteškoća izmirivanja obaveza preduzeća i stanovništva, tj. do

⁴¹ O naknadi koju komercijalne banke primaju od CBBiH, a po osnovu držanja obavezne rezerve, više se može pročitati u bankarskom sektoru u finansijskom izvještaju banaka.

⁴² " U okviru programa MMF-a, u BiH je primijenjena Bečka inicijativa prema kojoj su se međunarodne banke koje posluju u BiH obavezale na održavanje dovoljne razine kapitala i likvidnosti u bankama kćerkama u BiH." Izvor: CB BiH.

poteškoća u naplati potraživanja od strane banaka. Banke su na povećan rizik kreditiranja odgovorile povećanjem kamatnih stopa na kredite i pooštavanjem uslova kreditiranja. Sa druge strane, došlo je i do smanjenja potražnje za kreditima, naročito od strane sektora stanovništva koji je u 2009. godini pokazao više sklonosti štednji, nego potrošnji.

U 2009. godini na teritoriji BiH poslovalo je ukupno 29 banaka, 19 u Federaciji BiH, a u Republici Srpskoj 10⁴³. Prema važećem Zakonu o osiguranju depozita u bankama BiH⁴⁴, iznos osiguranih depozita još uvijek je 20 000 KM. U 2010. godini očekuje se izmjena navedenog zakona prema kojem bi osigurani depoziti iznosili 50 000 KM.

Prema podacima Centralne banke BiH aktiva bankarskog sektora na kraju 2009. godine iznosila je 20,71 mlrd. KM i manja je u odnosu na prethodnu godinu za 1,6%. Uzrok smanjenja na strani aktive jesu smanjena potraživanja od domaćih institucionalnih sektora, kao i smanjenje inostrane aktive banaka. Sa druge strane, kod izvora finansiranja javio se skroman rast depozita domaćih institucionalnih sektora na godišnjem nivou, ali i pad inostrane pasive, tj. zaduženja bh. banaka u inostranstvu.

Prema izvještajima entitetskih agencija za bankarstvo, bh. bankarski sektor ostvario je neto dobit od 24,73 mil. KM⁴⁵ što zapravo predstavlja smanjenje u odnosu na 2008. godinu za 70,2%. Do smanjenja neto dobiti došlo je zbog smanjenih ukupnih prihoda od 3,6% g/g i neznatnog povećanja ukupnih rashoda od 0,6% g/g. Najveći dio ukupnih prihoda čine prihodi koje banke ostvare putem kamata na date kredite i poslove lizinga⁴⁶. Njihov udio u 2009. godini bio je 67,1% ukupnih prihoda, a stopa rasta bila je 5,2% g/g. Međutim, iako ovi prihodi čine dvije trećine ukupnih prihoda i imaju pozitivnu stopu rasta, iznenađujuće je da je smanjenje prihoda od kamata ostvarenih na depozite koje banke drže kod drugih depozitnih institucija najviše doprinijelo padu ukupnih prihoda (-5 procentnih poena). Učešće ovih prihoda je skromno u ukupnim prihodima (2,2%), ali su zato ostvarili pad od 88,03 mil. KM, tj. 70,4% g/g. Velik dio kamatonosnih računa depozita kod depozitnih institucija jesu računi kod CB BiH, inostranih banaka i drugih depozitnih institucija. CB BiH u 2009. godini smanjila je kamatnu stopu na depozite bh. banaka⁴⁷ sa 1% na 0,5%. Pored toga CB BiH je u nekoliko navrata smanjivala stopu obavezne rezerve kako bi se pojačala likvidnost banaka i oslobodila sredstva za plasiranje. Međutim, bh. banke odgovorile su na ove poteze povećanjem viška iznad obavezne rezerve. Može se zaključiti da su bh. banke prethodnih godina pored čuvanja stabilnosti i likvidnosti putem držanja određene sume sredstava kod CB BiH ostvarivale i značajan prihod, što se pokazalo istinitim u 2009. godini kada je smanjenje kamatne stope CB BiH uticalo na ukupno smanjenje prihoda. Pored toga, u 2009. godini smanjena su i sredstva bh. banaka na računima inostranih banaka, a i kamatna stopa na većinu depozita u eurozoni je smanjena⁴⁸. Ovo je, zajedno sa smanjenjem ostvarene kamate od CB BiH, uticalo na smanjenje prihoda po osnovu kamatonosnih računa depozita kod depozitnih institucija, odnosno na smanjenje ukupnih prihoda.

Prema odnosu neto dobiti i angažirane aktive, bankarski sektor ostvario je znatno lošiji rezultat. U 2009. godini taj odnos iznosio je 0,12%, a u 2008. godini 1,44%. Odnos neto dobiti i kapitala u 2009. godini bio je 1,12%, a dok je isti taj indikator u 2008. godini iznosio 3,84%.

⁴³ Izvor: Centralna banka BiH.

⁴⁴ Izvor: Agencija za osiguranje depozita BiH.

⁴⁵ Neto dobit kao i ostale stavke i indikatori finansijskih izvještaja dobiveni su sumiranjem finansijskih izvještaja bankarskog sektora u FBiH i RS-u. Znači, radi se o nekonsolidiranim vrijednostima za bh. bankarski sektor. Također, 2009. godinu dati su privremeni podaci dobiveni od entitetskih agencija za bankarstvo.

⁴⁶ U finansijskim izvještajima o dobitku/gubitku bankarskog sektora FBiH i RS-a prihod od kamate na date kredite dat je zajedno s poslovima lizinga. Pretpostavlja se da poslovi lizinga imaju skromno učešće u poslovnim aktivnostima banaka, tako da se stavke mogu uzeti kao indikator kretanja kreditnih aktivnosti banaka.

⁴⁷ Ovo se odnosi na depozite koje banke drže kod CB BiH kao obavezne rezerve. Na iznos sredstava iznad obavezne rezerve naknada se računa na osnovu aritmetičke sredine kamatnih stopa koje je ostvarila Centralna banka na "overnight" depozite u eurima svojih deviznih rezervi u periodu održavanja.

⁴⁸ Izvor: European Central Bank.

Kvalitet aktive i kreditnog portfolija

Kvalitet aktive, a time i kredita opao je u 2009. godini. Aktiva klasificirana kao A (dobra aktiva) činila je 80,9% ukupno klasificirane aktive i smanjila je učešće u odnosu na 2008. godinu za 5,7 procentnih poena. Sa druge strane, došlo je do povećanja rizične aktive, tj. kategorije B – E. Učešće rizične aktive povećalo se sa 13,5% u 2008. godini na 19,1% u 2009. godini.

Kreditni klasificirani u A kategoriju rasli su stopom od -9,5% g/g i činili 79,7% ukupno klasificiranih kredita. Učešće ovih kredita smanjeno je u odnosu na 2008. godinu za 6,4%. Kategorija kredita B – E su povećale učešće u odnosu na 2008. godinu. Treba napomenuti da je iznos kredita u kategoriji E (nenaplativi krediti, tj. gubitak) prema podacima entitetskih agencija bio nula.

Još jedan indikator poteškoća u poslovanju banaka u 2009. godini jeste i rast vrijednosti dospjelih potraživanja za 54,75% g/g. Rast vrijednosti nenaplativih potraživanja ukazuje na probleme u naplati potraživanja banaka, tj. indirektno na „kvarenje“ aktive i poteškoće u upravljanju kreditnim rizikom.

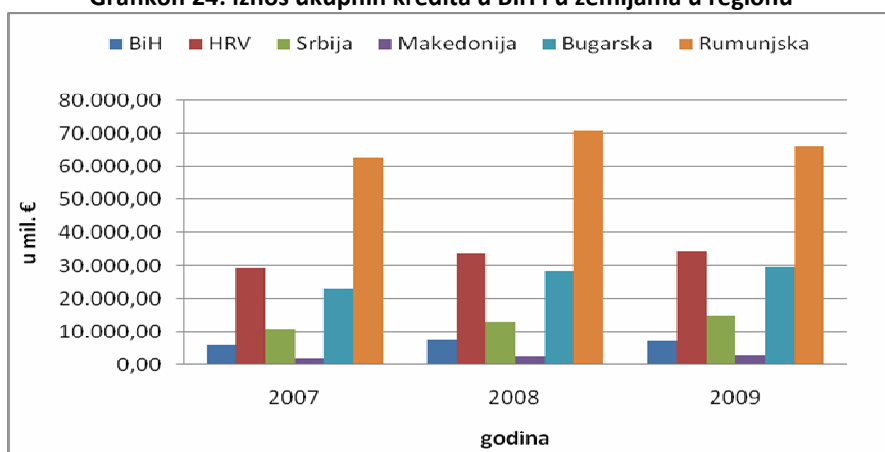
Kreditni i depoziti

Kao što je već rečeno, kriza u realnom sektoru odrazila se na bankarski sektor i kroz smanjenje kreditne aktivnosti. Tako ukupne kredite prati negativan rast od devetog mjeseca 2009. godine. Negativnom rastu ukupnih kredita doprinijeli su smanjeni krediti sektoru stanovništva koji čini 44,7% ukupno plasiranih kredita i smanjeni krediti sektoru nefinansijskih preduzeća koji čine 52,1% ukupnih kredita. Ukupni krediti krajem 2009. godine iznosili su 14,1 mlrd. KM i manji su u odnosu na 2008. godinu za 3,05%.

Kreditni sektoru stanovništva zabilježili su negativan rast u drugoj polovini 2009. godine od 5,8% i iznosili su 6,3 mlrd. KM. Slično je i kod kredita nefinansijskim preduzećima⁴⁹, sa tim da je godišnji rast dobio negativan predznak u zadnja dva mjeseca 2009. godine. Ovi krediti iznosili su 7,35 mlrd. KM i manji su u odnosu na 2008. godinu za 1,1%.

Usporedbom kreditne aktivnosti bankarskog sektora zemalja iz regiona vidi se značajno usporavanje, tj. stagniranje ili smanjenje kreditnog rasta.

Grafikon 24: Iznos ukupnih kredita u BiH i u zemljama u regionu

Izvor: Narodne banke zemalja iz regiona

Ukupni depoziti na kraju 2009. godine iznosili su 12,19 mlrd. KM. Sve do dvanaestog mjeseca 2009. godine ukupni depoziti imali su trend smanjenja na godišnjem nivou, da bi u dvanaestom mjesecu došlo do pozitivnog rasta ukupnih depozita u iznosu od 2,09% g/g. Ovom rastu doprinijeli su sa jedne

⁴⁹ Prema CB BiH nefinansijska preduzeća obuhvataju nefinansijska javna preduzeća, privatna preduzeća i udruženja i neprofitne organizacije.

strane depoziti stanovništva koji u zadnjem kvartalu 2009. godine bilježe pozitivne godišnje stope rasta, kao i pozitivan mjesečni rast gotovo kroz cijelu godinu i, sa druge strane, smanjena osnovica u zadnjem kvartalu 2008. godine. Potrebno je napomenuti da je krajem 2008. godine došlo do značajnog povlačenje depozita stanovništva što je uticalo na smanjenje ukupnih depozita. Samim tim i osnovica za izračun godišnjeg rasta depozita u 2009. godini je smanjena.

Depoziti stanovništva u bh. bankama krajem 2009. godine iznosili su 5,66 mlrd. KM i povećali su učešće u ukupnim depozitima sa 43,6% u 2008. godini na 46,5% u 2009. godini. Kao što je već rečeno, depoziti stanovništva imali su skroman, ali pozitivan godišnji rast u 2009. godini koji se javio u zadnjem kvartalu. Međutim, depoziti stanovništva bilježe pozitivan rast na mjesečnom nivou gotovo cijelu 2009. godinu. U vrijeme globalne privredne krize, depoziti stanovništva bilježe usporene, ali pozitivne stope rasta i u eurozoni⁵⁰ kao i u regionu, što znači da je došlo do povećanja sklonosti štednji zbog nesigurne budućnosti, a smanjenja sklonosti potrošnji, što se opet odrazilo na smanjenu potražnju za kreditima.

Tabela 4: Stopa rasta depozita stanovništva na godišnjem nivou BiH i zemalja iz regiona

Period	Stope rasta g/g				
	BiH	Hrvatska	Makedonija	Bugarska	Rumunija
P1 2008.	20,7%	15,1%	23,0%	28,5%	31,6%
2008.	0,8%	11,7%	17,5%	16,4%	11,3%
P1 2009.	-5,5%	3,8%	10,7%	9,2%	4,0%
2009.	8,7%	3,9%	15,8%	10,9%	5,0%

Izvor: Narodne banke zemalja iz regiona

Depoziti nefinansijskih preduzeća za razliku od depozita stanovništva u drugoj polovini 2009. godine rasli su negativnim godišnjim stopama, što je i za očekivati budući da se radi o godini sa smanjenom privrednom aktivnošću. Godišnja stopa rasta na kraju dvanaestog mjeseca bila je -2,7% g/g, a ukupna vrijednost depozita ovog sektora bila je 3,76 mlrd. KM. Ovi depoziti čine 30,9% ukupnih depozita.

Kao što je bio slučaj i u prethodnim razdobljima, depoziti opće vlade kreću se negativnom godišnjom stopom rasta. Na kraju 2009. godine iznosili su 2,01 mlrd. KM i manji su u odnosu na prethodnu godinu za 13,0%. Ovo je i očekivano s obzirom da su se svi nivoi vlada suočili sa ozbiljnim budžetskim deficitima, tj. sa smanjenim prihodima koji nisu bili dostatni za predviđene rashode. Najveći doprinos padu depozita opće vlade dali su depoziti vlada entiteta koji su iznosili -13,9 procentnih poena⁵¹. Sa druge strane, jedino depoziti kantona imali su pozitivan doprinos rastu depozita opće vlade od 3,3 procentna poena. Pred vladama entiteta u 2009. godini bilo je postavljeno niz potrebnih reformi koje je trebalo sprovesti u cilju smanjenja javne potrošnje. Jedan dio tih reformi je i sproveden. Međutim, problemi sa likvidnošću vladinog sektora, naročito FBiH, vjerovatno će se nastaviti i u narednom periodu.

⁵⁰ Izvor: European Central Bank, <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=100000145>.

⁵¹ Pored depozita entiteta, doprinos padu depozita opće vlade u 2009. godini dali su i depoziti vlada općina sa -1,0 procentnih poena, depoziti institucija BiH sa -0,8 procentnih poena, te depoziti fondova socijalne zaštite sa -0,6 procentnih poena.

Tabela 5: Depoziti različitih nivoa vlasti u BiH, u mil. KM na kraju perioda

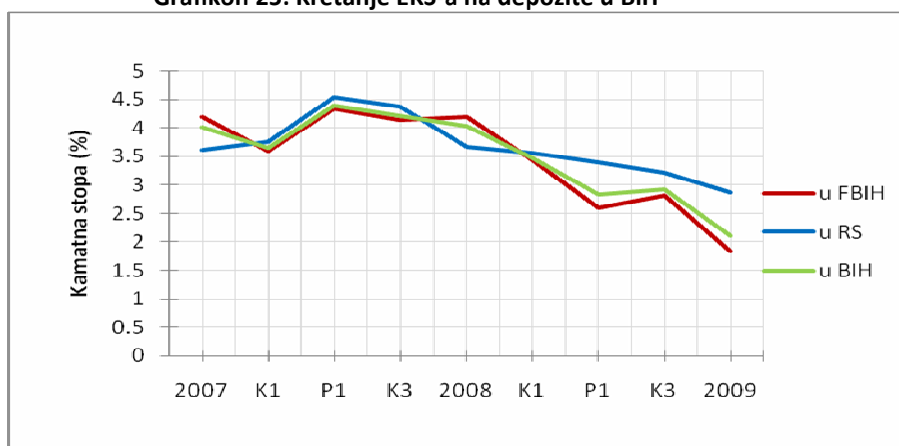
Period	Depoziti institucija BiH	Depoziti vlada entiteta	Depoziti vlada kantona	Depoziti vlada općina	Depoziti fondova socijalne zaštite	Depoziti opće vlade
1	2	3	4	5	6	7=2+...+6
P1 2007.	73,1	1933,2	455,3	243,9	212,2	2917,7
2007.	57,5	2029,1	437,3	289,8	256,1	3069,8
P1 2008.	62,4	1727	454	328,8	253,6	2825,8
2008.	68,2	1478,5	291,1	255,8	225,8	2319,4
P1 2009.	53,9	1244,9	277,6	289,1	246,2	2111,7
2009.	48,6	1156,6	367,8	232,7	211,1	2016,8

Izvor: Centralna banka BiH

Kamatne stope na depozite i kredite u BiH

Ukupna ponderisana efektivna kamatna stopa (EKS) na depozite⁵² u BiH krajem godine iznosila je 2,11% i manja je u odnosu na istu iz 2008. godine za 1,92 procentna poena. Ovakav trend smanjenja cijene domaćih izvora sredstava zabilježen je u i eurozoni gdje su kamatne stope na većinu depozite drastično pale u 2009. godini⁵³.

Grafikon 25: Kretanje EKS-a na depozite u BiH

Izvor: Entitetske agencije za bankarstvo za EKS na depozite po entitetima

Ukupna ponderisana EKS na kredite⁵⁴ u BiH u 2009. godini oscilirala je između 9,75% (registrovano u januaru) i 9,89% (registrovano u septembru). Na kraju godine ukupna ponderisana EKS na kredite iznosila je 9,85% i veća je od iste iz 2008. godine za 0,21 procentni poen. Ako se posmatraju kamatne

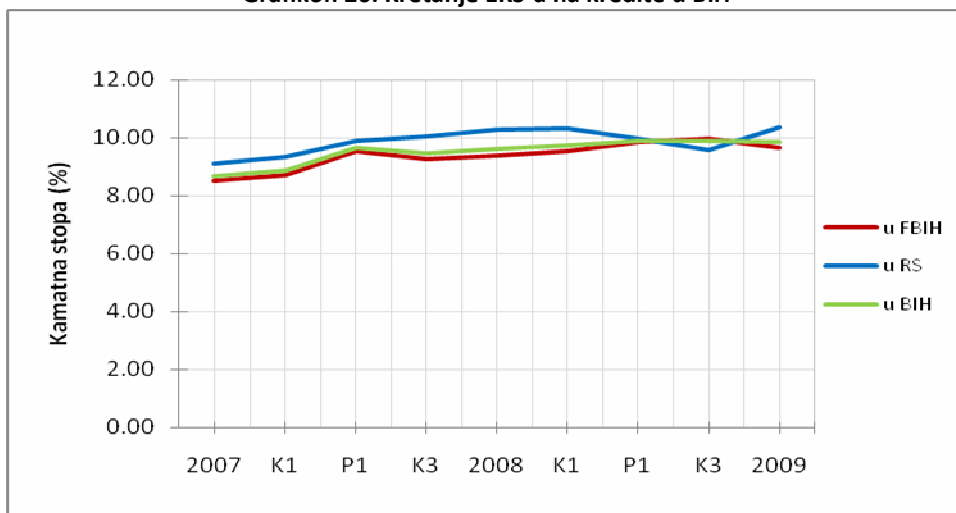
⁵² Ukupna ponderisana efektivna kamatna stopa na depozite u BiH dobivena je ponderisanjem ukupne efektivne kamatne stope na depozite u RS-u i iste u FBIH. Kao ponderi su korišteni udjeli depozita u RS-u i FBIH u ukupnim depozitima u BiH. Podaci o iznosu depozita i kamatnih stopa po entitetima dobiveni su od entitetskih agencija za bankarstvo. Prosječne kamatne stope na kredite i depozite koje objavljuje Centralna banka BiH date su u Prilogu.

⁵³ Izvor: European Central Bank.

⁵⁴ Ukupna ponderisana efektivna kamatna stopa na plasirane kredite za cijelu BiH (kao i kratkoročni i dugoročni EKS za BiH) dobivena je ponderisanjem ukupne efektivne kamatne stope na kredite za RS i ukupne efektivne kamatne stope na kredite u FBIH. Kao ponderi su korištena učešća ukupnih plasmana u FBIH i ukupnih plasmana u RS-u u ukupnim plasmanima u BiH. Podaci o iznosu plasmana i kamatnih stopa po entitetima dobiveni su od entitetskih agencija za bankarstvo.

stope prema ročnosti datih kredita, primijeti se različit trend kretanja kratkoročnih i dugoročnih kamatnih stopa. Ponderisana kratkoročna EKS na kredite krajem 2009. godine iznosila je 9,75% i veća je u odnosu na kraj 2008. godine za 0,57 procentnih poena. Sa druge strane, ponderisana dugoročna EKS na kredite zabilježila je pad na godišnjem nivou od 0,77 procentnih poena i krajem godine iznosila je 9,81%.

Grafikon 26: Kretanje EKS-a na kredite u BiH

Izvor: Entitetske agencije za bankarstvo za EKS na kredite po entitetima

Indirektni indikator kretanja kamatnih stopa na kredite jeste odnos prihoda od kamata na date kredite i poslove lizinga i vrijednosti datih kredita i poslova lizinga koji je u 2009. godini povećan, tj. iznosio je 8,73%, a u 2008. godini 7,86%. Znači prihodi po osnovu kamata na kredite povećali su se iako je kreditna aktivnost smanjena, što ukazuje na veće kamatne stope u 2009. godini u odnosu na 2008. godinu. Bh. banke vjerovatno su pokušale povećanjem kamatnih stopa da premoste povećane rizike poslovanja u 2009. godini, međutim, kao što je na početku rečeno, izvanredni poslovni uspjesi iz prethodnih godina izostali su u 2009. godini.

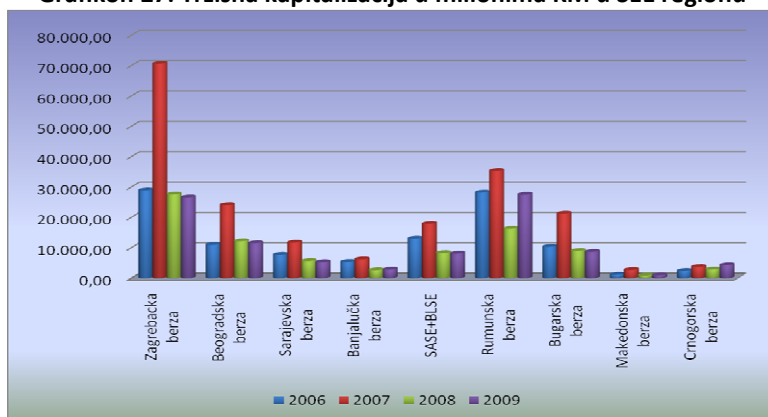
Tržište kapitala

U 2009. godini je nastavljena globalna finansijska i ekonomska kriza uz propadanje velikih finansijskih institucija i banaka na svjetskim finansijskim tržištima.

Rekordan pad GDP-a najrazvijenijih zemalja svijeta i zabilježena dvocifrena stopa nezaposlenosti u SAD-u, najjačoj industrijskoj zemlji svijeta, manifestirala se i kroz rekordan pad vrijednosti indeksa na svjetskim i berzama u našem regionu⁵⁵.

Sličnu situaciju možemo uočiti i u regionu Jugoistočne Evrope gdje je poslije rekordne 2007. godine kapitalizacija i promet na berzama smanjen u 2008. godini gotovo po pravilu za skoro dupli iznos (posebno se ističu Zagrebačka, Beogradska, Rumunska berza i Bugarska berza).

⁵⁵ Njujorški „Dow Jones“ je za period od 10.10.2008. kada je počeo padati dostigao svoj historijski minimum 09.03.2009.

Grafikon 27: Tržišna kapitalizacija u milionima KM u SEE regionu

Izvor : FEAS (Federation of Euro-Asian Stock Exchanges)

Globalna privredna recesija i već pomenuto smanjenje investiranja u svijetu i Jugoistočnoj Evropi odrazilo se na rad Sarajevske i Banjalučke berze putem smanjenja obima kupovine dionica firmi (prvenstveno u procesu privatizacije) i povlačenja kapitala stranih investitora iz investicionih fondova.

To je uzrokovalo drastičan pad indeksa investicionih fondova BIFX-a i FIRS-a od kraja novembra 2007. godine do oktobra 2009. godine kada je zabilježena izvjesna stabilizacija.

Povlačenje stranog, prvenstveno špekulativnog kapitala iz investicionih fondova i prodaja dionica firmi koje nisu imale adekvatno pokriće u realnoj vrijednosti uz odlaganje privatizacije „BH Telekoma“ i „HT Mostar“ odrazilo se i na vrijednosti ostalih berzanskih indeksa.

Tako je po prvi put vrijednost BIRS-a SASX-10 i ERS-10 početkom 2008. godine pale ispod početne radne vrijednosti od 1000 indeksnih poena.

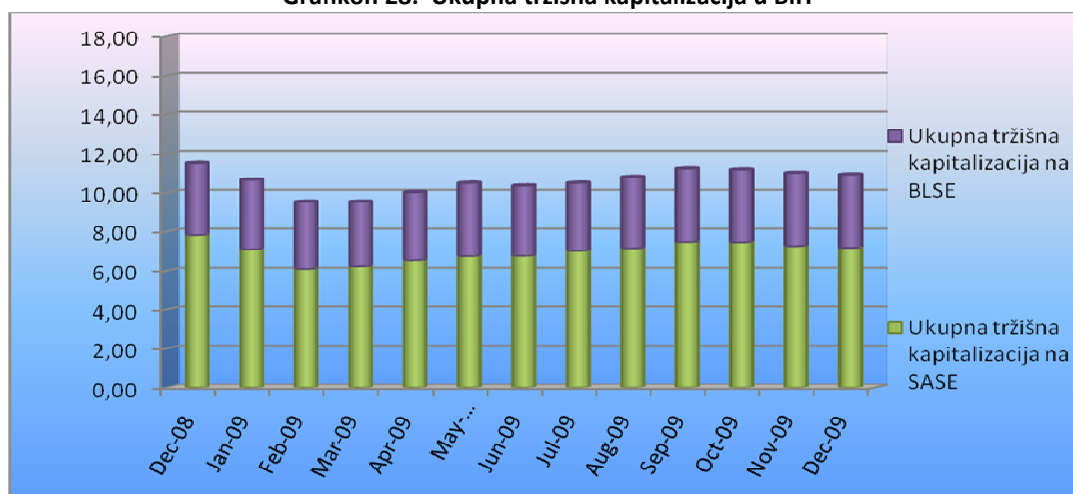
Smanjenje obima trgovine, vrijednosti dionica te indeksa na Sarajevskoj i Banjalučkoj berzi evidentirano je kroz ukupno ostvaren promet koji je manji za 47% nego u 2008. godini.

Tržišna kapitalizacija

Ukupna tržišna kapitalizacija⁵⁶ Sarajevske i Banjalučke berze (SASE i BLSE) iznosila je na dan 31. decembra 2009. godine 10,9 milijardi KM što predstavlja smanjenje od 5,1% u poređenju sa iznosom kapitalizacije na kraju 2008. godine.

⁵⁶ Kapitalizacija – zbir produkata cijena dionica i obima dionica kojima se trgovalo na berzama.

Grafikon 28: Ukupna tržišna kapitalizacija u BiH

Izvor : SASE i BLSE

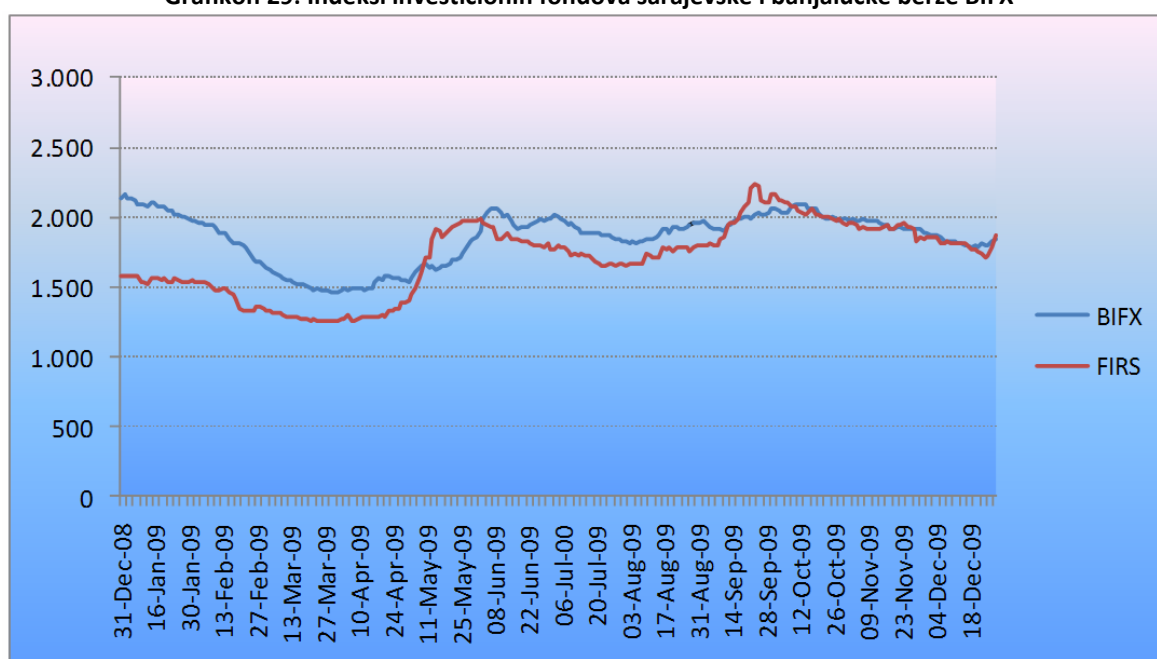
Indeksi

Indeksi investicionih fondova Sarajevske i Banjalučke berze (BIFX i FIRS)⁵⁷ bilježe pad na kraju 2009. godine u odnosu na vrijednosti na kraju 2008. godine.

Vrijednost BIFX-a iznosila je 1,839.08 poena na dan 31. decembra 2009. godine. Apsolutna promjena iznosila je 298.07 indeksnih poena, što predstavlja pad za od 13,95% u odnosu na vrijednosti na kraju 2008. godine.

Vrijednost FIRS-a na dan 31. decembra.2009. godine iznosila je 1,864.62 poena i u odnosu na vrijednost 31. decembra 2008. godine zabilježila je pad od 28,2%, dok je apsolutna promjena iznosila je 283.04 indeksnih poena.

Grafikon 29: Indeksi investicionih fondova sarajevske i banjalučke berze BIFX

Izvor : SASE i BLSE

⁵⁷ Indeksi obje berze izračunati su na osnovu prosječne cijene dionica 11 najuspješnijih investicionih fondova u slučaju Sarajevske berze (BIFX) i 13 IF-ova Banjalučke berze (FIRS).

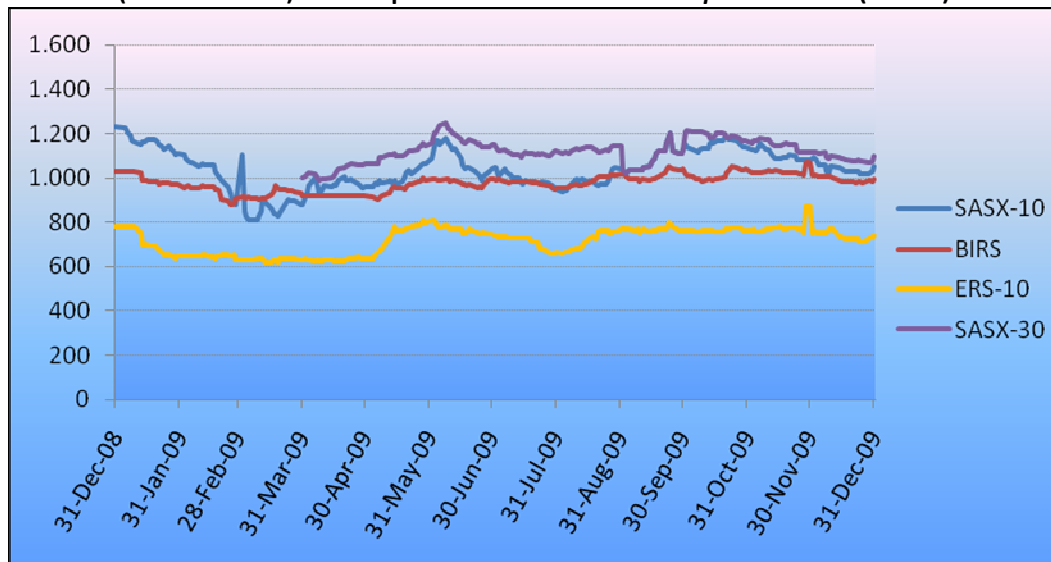
Identičnu sliku kretanja na BiH berzama vidimo i kroz dva reprezentativna indeksa Sarajevske i Banjalučke berze SASX-10, BIRS, ERS-10 koji predstavljaju kretanje cijena dionica najuspješnijih kompanija listiranih na te dvije berze⁵⁸.

U periodu od 31.12.2008. do 31.12.2009. godine smanjena je vrijednost SASX-10 za 180,55 indeksna poena, što predstavlja pad od 14,64%. U istom periodu BIRS je od 31.12.2008. do 31.12.2009. godine ostvario pad od 36,1 indeksnih poena odnosno pad od 3,5%, dok je ERS-10 zabilježio pad od 39,18 indeksna poena, odnosno pad od 5%.

Kao što vidimo na grafikonu 3, SASX-10, BIRS i ERS-10 bilježe gotovu identičan pad vrijednosti indeksa da bi početkom marta počela njihova stabilizacija i oporavak koja se uz manje oscilacije nastavila do kraja 2009. godine.

Vrijednost indeksa primarnog slobodnog tržišta SASX-30 koji je startao 31.03.2009. (1000 indeksnih poena) je zabilježila rast vrijednosti od 9,7%.

Grafikon 30: Indeksi najuspješnijih kompanija na Sarajevskoj i Banjalučkoj berzi (SASX-10 i BIRS) i indeks preduzeća iz sistema Elektroprivrede RS-a (ERS-10)

Izvor : SASE i BLSE

⁵⁸ **U sastav SASX-10 ulaze:** JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo, BH-Telecom d.d. Sarajevo, JP Elektroprivreda HZHB d.d. Mostar, Fabrika duhana Sarajevo d.d. Sarajevo, Energoinvest d.d. Sarajevo, Bosnalijek d.d. Sarajevo, Sarajevo-osiguranje d.d. Sarajevo, ABS-banka d.d. Sarajevo, Hidrogradnja d.d. Sarajevo, Rudnik mrkog uglja Banovići d.d. Banovići. **U sastav BIRS sa 13.11.2009. godine ulaze:** Birač a.d. Zvornik, Banjalučka pivara a.d. Banja Luka, Boksit a.d. Milići, ZTC Banja Vrućica a.d. Teslić, Čistoća a.d. Banja Luka, Hemijska industrija destilacija a.d. Teslić, Elektrodistribucija a.d. Pale, Elektrokrajina a.d. Banja Luka, Elektrohercegovina a.d. Trebinje, Elektro-Bijeljina a.d. Bijeljina, Elektro Doboj a.d. Doboj, Željeznice RS-a a.d. Doboj, Hidroelektrane na Vrbasu a.d. Mrkonjić Grad, Hidroelektrane na Trebišnjici a.d. Trebinje, Kosig Dunav osiguranje a.d. Banja Luka, Krajina GP a.d. Banja Luka, Metal a.d. Gradiška, Mira a.d. Prijedor, Meridian a.d. Banja Luka, Nova banka a.d. Banja Luka, Prijedorputevi a.d. Prijedor, Rafinerija ulja a.d. Modriča, RiTE Gacko a.d. Gacko, Rafinerija nafte a.d. Bosanski Brod, RiTE Ugljevik a.d. Ugljevik, Semberija PD a.d. Bijeljina, Telekom Srpske a.d. Banja Luka, Tržnica a.d. Banja Luka, Vitaminka a.d. Banja Luka, Hidroelektrane na Drini a.d. Višegrad. **U sastav ERS-10 ulaze** Elektrodistribucija a.d. Pale, RiTE Ugljevik a.d. Ugljevik, Elektrohercegovina a.d. Trebinje, Elektro-Bijeljina a.d. Bijeljina, Elektro Doboj a.d. Doboj, Hidroelektrane na Drini a.d. Višegrad, Hidroelektrane na Vrbasu a.d. Mrkonjić Grad, Hidroelektrane na Trebišnjici a.d. Trebinje, RiTE Gacko a.d. Gacko, Elektrokrajina a.d. Banja Luka.

Ukupni promet

U 2009. godini ukupni promet na BiH berzama je iznosio **397,7** miliona KM, što iznosi pad prometa od 47,1% u odnosu na promet u 2008. godini.

Ukupan promet na **Sarajevskoj berzi** iznosio je 219,1 milion KM što čini 55 % od ukupnog prometa koji je ostvaren na berzama u BiH.

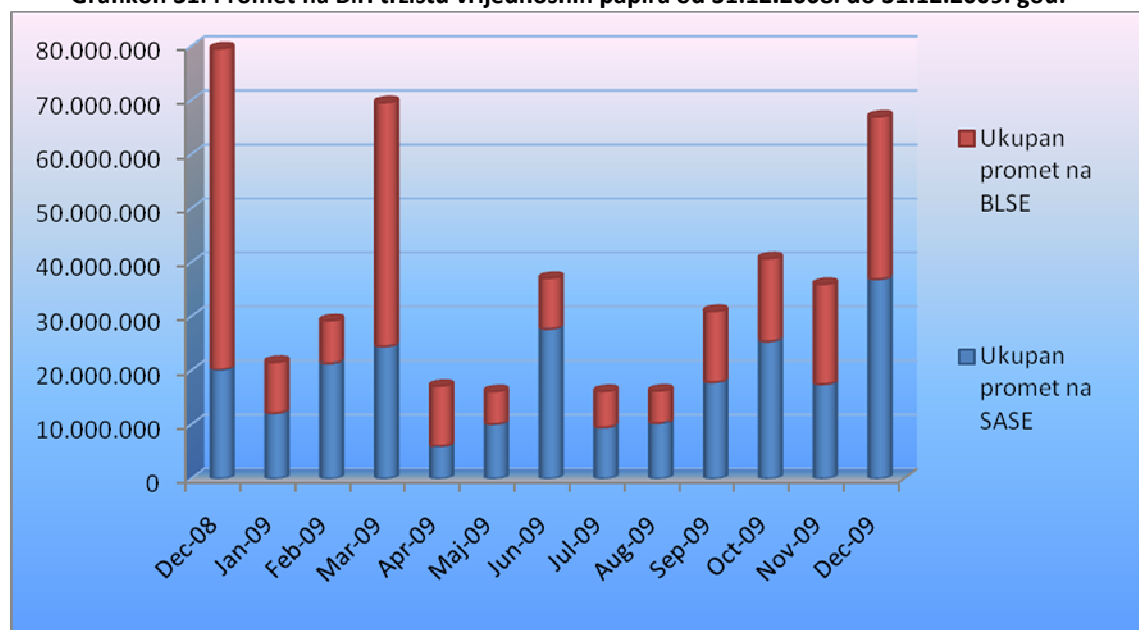
Poredeći ukupnu ostvarenu vrijednost prometa u decembru 2009. sa vrijednošću ukupnog prometa u 2008. godine, SASE bilježi pad od 54,1%.

Najveći promet na berzi u 2009. godini je ostvaren sa dionicama emitenta JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo 21,7 miliona KM, Elektro grupa d.d. Jajce 19,7 miliona KM, ZIF BIG Investiciona grupa d.d. Sarajevo 17,9 miliona KM, BH Telecom d.d. Sarajevo 13,4 miliona KM, Oprema d.d. Sarajevo 12 miliona KM, Bosnalijek d.d. Sarajevo u iznosu od 9,4 miliona KM, Fabrika duhana Sarajevo d.d. Sarajevo 8,3 miliona KM, IK Banka Zenica 7,4 miliona.

Ukupan promet u 2009. godini na **Banjalučkoj berzi** je iznosio 178,6 miliona KM što čini 45 % od ukupnog prometa. Poredeći ostvarenu vrijednost u 2009. godini sa vrijednošću ukupnog prometa u 2008. godini, BLSE bilježi pad od 35,1 %.

Najveći uticaj na ostvareni promet u 2009. godini ostvaren je dionicama Telekom Srpske a.d. Banja Luka u iznosu od 11,12 miliona KM, Bobar Osiguranje AD Bijeljina 11,02 miliona KM, Bobar Banka AD Bijeljina 5,49 miliona KM, Balkan Investment Bank AD Banja Luka u iznosu od 4,19 miliona KM, ELVACO AD Bijeljina 3,41 miliona KM, ZIF Kristall Invest Fond AD B. Luka 2,48 miliona KM i Čajavec-MEGA AD Banja Luka u iznosu od 1,46 miliona KM.

Grafikon 31: Promet na BiH tržištu vrijednosnih papira od 31.12.2008. do 31.12.2009. god.

Izvor : SASE i BLSE

IV VANJSKI SEKTOR

4.1. UVOD

4.1.1. Opće karakteristike 2009. godine

Glavno dešavanje koje je obilježilo 2009. godinu u vanjskom sektoru bilo je značajno smanjenje stopa uvoza i izvoza BiH ekonomije, a samim time i cjelokupne ekonomske aktivnosti u odnosu na prošle godine. Posljedice krize su osjetile i najuspješnije BiH kompanije kao što su "Aluminij" Mostar, "Mittal Steel" Zenica, "TMD" Gradačac koje su bile nažalost primorane na otpuštanje velikog broja radnika, jer je njihova proizvodnja umanjena i do čak 50%. Ekonomska atmosfera je vrlo nepovoljna, sve je manje stranih investitora, u padu je potrošnja, sve više dolazi do štrajkova nezadovoljnih radnika. Serije najavljenih ekonomskih paketa pomoći mogu donijeti olakšanje, ali tek tokom 2010. godine. Prema procjenama Svjetske banke, svjetska trgovina je doživjela najveći pad u zadnjih 80 godina.

Cijene metala, prije svih željeza i aluminija, u značajnom su padu u odnosu na 2008. godinu kada su dosezale rekordno visoke cijene, očekuje se da će u narednom periodu najuspješniji BiH izvoznici "Aluminij" Mostar i "Mittal Steel" Zenica vratiti proizvodnju i nivo izvoza koja je ostvarivana polovinom 2008. godine.

Pored pada cijena metala u 2009. godini, na svjetskom nivou došlo je i do pada cijena industrijskih inputa, energije, hrane i naročito sirove nafte. Naime sirova nafta je sredinom 2008. godine dostizala cijenu i od \$ 158 po barelu, dok je sredinom 2009. godine ta cijena značajno umanjena i iznosi oko 69,1 \$ po barelu.⁵⁹

Neke od uspješnih svjetskih ekonomija kao što su Njemačka, Italija, Velika Britanija već polako počinju izlaziti iz krize i postepeno vraćaju nivo svoje ekonomije na onaj koji je bio prije svjetske ekonomske krize. Za očekivati je da će i BiH ekonomija početkom 2010. godine ekonomsku krizu ostavljati iza sebe i da će krenuti sa oporavkom od iste povećavanjem cjelokupne ekonomske aktivnosti.

Zemlje u razvoju čiji se ekonomski rast oslanja na strane direktne investicije i koje imaju uvezno zavisnu ekonomiju suočavaju se sa otežanim pristupom inostranim izvorima finansiranja, nižim prilivom stranih direktnih investicija i manjom inostranom tražnjom, otežanim uslovima za dobijanje potrošačkih i investicionih kredita, a sve to zajedno uslovit će sporiji privredni rast u narednom periodu.

Posljedice krize koje se osjećaju u realnom sektoru imaju izraženu sektorsku dimenziju. Kod sektora koji su orijentirani na domaće tržište dogodio se pad tražnje u zavisnosti od njene elastičnosti na promjene dohotka. Sektor prehrane imao je najstabilniju tražnju, dok su posljedice krize u najvećoj mjeri osjetili u **građevinarstvu i industriji građevinskih materijala**.

U 2009. godini zabilježeno je sljedeće:

- Ukupna robna razmjena sa inostranstvom iznosila je 17,8 milijardi KM, što je smanjenje od 22,2% u odnosu na 2008. godinu.
- Ostvaren je izvoz u vrijednosti od 5,5 milijardi KM, što je smanjenje od 17,6% u odnosu na 2008. godinu.
- Uvoz je ostvaren u vrijednosti od 12,3 milijarde KM; smanjena je vrijednost uvoza za 24,2% u odnosu na 2008. godinu.
- Vanjskotrgovinski deficit je zabilježen u iznosu od 6,8 milijardi KM i u odnosu na prošlu godinu smanjio se za 28,8%.
- Pokrivenost uvoza izvozom je i dalje u skromnom omjeru od 44,8%.

⁵⁹ Izvor: IMF baza podataka

- Približno 33% vanjskotrgovinske razmjene BiH čine poluproizvodi i proizvodi sa niskom dodatnom vrijednošću (tzv. intermedijarni proizvodi), dok kapitalni proizvodi čine 23%.

4.2. Robna razmjena BiH sa inostranstvom i regionalna kretanja

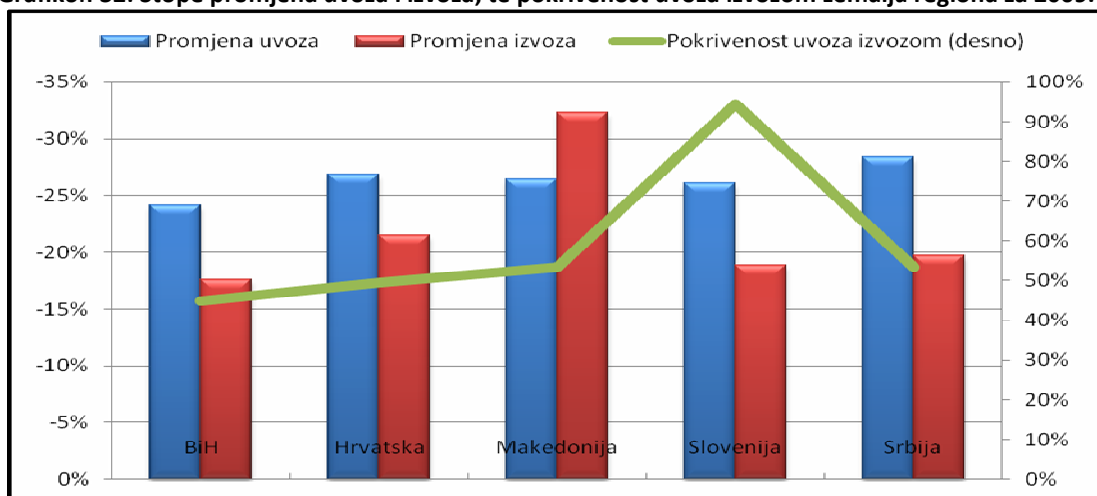
Bosna i Hercegovina je u 2009. godini ostvarila uvoz u vrijednosti od 12,3 milijarde KM što je rezultiralo padom uvoza od 24,2%, dok se izvoz smanjio za 17,6% i u 2009. godini dosegao vrijednost od 5,5 milijardi KM. U tabeli broj 1. daje se pregled glavnih indikatora sa osvrtom na ranije izvještajne periode.

Tabela 6: Vanjskotrgovinski indikatori za 2009. godinu i za prethodne izvještajne periode

U hiljadama KM	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Izvoz roba	3.013.000	3.783.280	5.164.339	5.936.895	6.711.690	5.530.377
Promjena izvoza	24,00%	25,57%	36,50%	14,96%	13,05%	-17,60%
Uvoz roba	9.423.000	11.178.545	11.389.183	13.898.709	16.286.056	12.348.466
Promjena uvoza	13,00%	18,63%	1,88%	22,03%	17,18%	-24,18%
Trgovinski bilans (izvoz – uvoz)	-6.410.000	-7.395.265	-6.224.844	-7.961.814	-9.574.366	-6.818.089
Promjena trgovinskog bilansa	8,00%	15,37%	-15,83%	27,90%	20,25%	-28,79%
Ukupna trgovina (izvoz + uvoz)	12.436.000	14.961.825	16.553.522	19.835.604	22.997.746	17.878.843
Promjena ukupne trgovine	15,00%	20,31%	10,64%	19,83%	15,94%	-22,26%
Procentualno učešće ukupne trgovine u BDP-u	85%	95%	94%	95%	95%	95%
Pokrivenost uvoza izvozom	31,97%	33,84%	45,34%	42,72%	41,21%	44,79%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

U svim zemljama regiona, uključujući i BiH, zabilježene su stope pada vrijednosti uvoza koje premašuju stope pada izvoza tih zemalja osim u Makedoniji. Pokrivenost uvoza izvozom je povećana u svim zemljama, a naročito u Sloveniji gdje pokrivenost iznosi čak 94%. Kod zemalja sa nižim nivoom per capita dohotka uočljivo je znatno veće učešće vanjskotrgovinske razmjene u BDP-u.

Grafikon 32: Stope promjena uvoza i izvoza, te pokrivenost uvoza izvozom zemalja regiona za 2009. godinu

Izvor: Agencije za statistiku odabranih zemalja

4.3. Struktura robne razmjene BiH sa inostranstvom po proizvodima

Posmatrajući strukturu robne razmjene po strukturi proizvoda, 41% vanjskotrgovinske razmjene BiH čine poluproizvodi i proizvodi sa niskom dodatnom vrijednošću (tzv. intermedijarni proizvodi), dok kapitalni proizvodi čine 22% od ukupne robne razmjene u 2009. godini.

Najznačajnije uvozne stavke su nafta i naftni derivati, mašine i aparati, bazni metali (dominantno aluminij, željezo i čelik) i proizvodi od baznih metala te prehrana, dok su najznačajnije izvozne pozicije također bazni metali i njihovi proizvodi, mašine i aparati, te rezervni dijelovi za autoindustriju, i gotovi proizvodi poput namještaja, odjeće i obuće.

Kada posmatramo razliku između uvezenih i izvezenih proizvoda, rijetke su kategorije proizvoda u kojima BiH ostvaruje suficit sa svojim trgovinskim partnerima. Značajnije kategorije proizvoda koje ostvaruju suficit su: drvo i proizvodi od drveta, te razni proizvodi u koje spada namještaj. BiH ostvaruje suficit i u trgovini električnom energijom, ali kako se uvozi dosta nafte i naftnih derivata, a ovi proizvodi spadaju u kategoriju mineralnih proizvoda, ukupan rezultat je ipak deficit za pomenutu kategoriju proizvoda.

4.3.1. Struktura uvoza po proizvodima

U strukturi uvoza nije bilo značajnijih promjena. Pet najzastupljenijih kategorija proizvoda u strukturi ukupnog uvoza učestvuju sa 60%, dok na sve ostale proizvode otpada 40% u odnosu na ukupni uvoz.

Najviše su se uvozili proizvodi mineralnog porijekla, gdje dominiraju **nafta i naftni derivati** u iznosu od 1,8 milijardi KM. U odnosu na prošlu godinu ostvaren je pad uvoza ove vrste proizvoda za 29,3%. Ovako značajan pad vrijednosti uvoza nafte i derivata u najvećoj je mjeri posljedica i nižih cijena tokom 2009. godine u odnosu na one rekordne cijene iz 2008. godine, a i manje potrošnje nafte zbog stagnacije ekonomske aktivnosti kako u svijetu tako i u BiH. Ova kategorija proizvoda doprinijela je ukupnom padu vrijednosti uvoza BiH u 2009. godini od 4,8%.

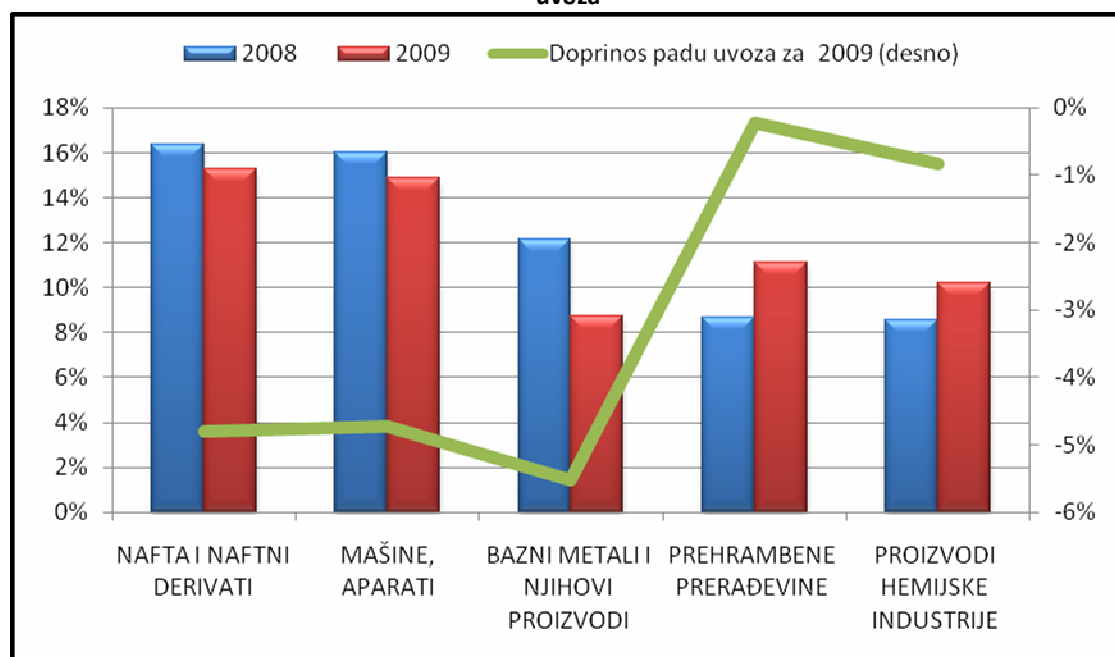
Drugo mjesto po vrijednosti uvoza zauzimaju **mašine, aparati i mehanički uređaji** čiji je uvoz u 2009. godini iznosio 1,8 milijardi KM ili 15% ukupnog uvoza roba. U odnosu na prošlu godinu, vrijednost uvezenih mašina je pala je za 29,5% što je doprinijelo ukupnom padu uvoza od 4,7 procentnih poena. Ova kategorija proizvoda najviše se uvozila iz Njemačke i Italije.

Sljedeća najznačajnija uvozna stavka su **bazni metali** koji u vrijednosti ukupnog uvoza učestvuju sa 8,7%. Bazni metali su ostvarili stopu pada od 45,6% u odnosu na prošlu godinu. Od baznih metala najviše su se uvozili željezo i čelik, njihovi proizvodi, te aluminij i proizvodi od aluminija. Doprinos ove grupe proizvoda u ukupnom uvozu bio je također negativan i iznosio je 5,5 procentnih poena. Ovako značajan pad uvoza baznih metala posljedica je smanjenih aktivnosti kompanija "Aluminij" Mostar i "Mittal Steel" Zenica jer je potražnja na evropskom tržištu za njihovim proizvodima bila znatno umanjena zbog posljedica ekonomske krize.

Vrijednost uvoza **prehrambenih prerađevina** u 2009. godini u odnosu na prošlu godinu smanjila se za 2,5%. BiH je tokom 2009. godine uvezla prehrambenih prerađevina u vrijednosti od 1,3 milijarde KM. Ova kategorija proizvoda uvozila se najviše iz susjednih zemalja Hrvatske i Srbije koje su u isto vrijeme i najznačajniji trgovinski partneri BiH.

Vrijednost uvoza **proizvoda hemijske industrije** je 1,2 milijarde KM (što čini 10,2% ukupnog uvoza BiH), a u odnosu na prošlu godinu ostvaren je pad uvoza proizvoda hemijske industrije za 9,6%. Od proizvoda hemijske industrije BiH je najviše uvozila farmaceutske i kozmetičke proizvode. Zemlje iz kojih je BiH najviše uvozila ovu kategoriju proizvoda su Njemačka i Srbija.

Grafikon 33: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom uvozu za 2009. godinu i doprinosi promjeni uvoza

Izvor: Agencija za statistiku BiH

4.3.2. Struktura izvoza po proizvodima

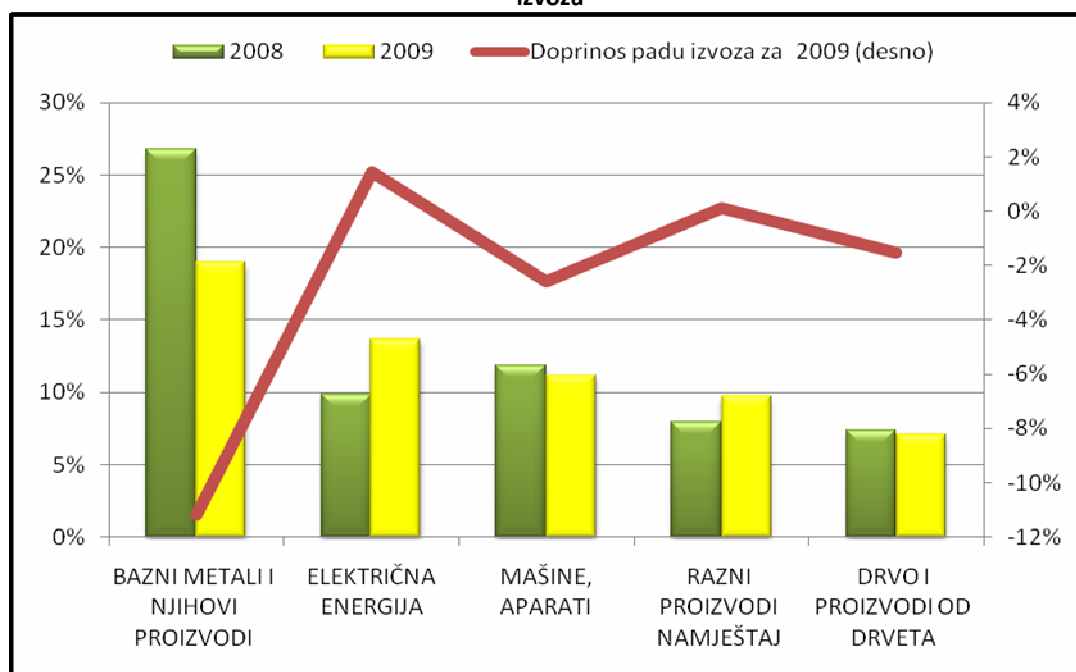
BiH je na međunarodno tržište **najviše izvozila bazne metale kao i njihove proizvode, zatim električnu energiju, rezervne dijelove za autoindustriju i namještaj**. Bazni metali su izvezeni u vrijednosti nešto višoj od 1 milijarde KM, što čini skoro četvrtinu od ukupnog izvoza BiH. U odnosu na isti period prošle godine ostvaren je značajan pad izvoza baznih metala u iznosu od 41,8%. U kategoriji baznih metala najviše su se izvozili **aluminij i proizvodi od aluminija, te željezo i čelik i njihovi proizvodi**. Ova kategorija proizvoda sa 11,2 procentna poena doprinosi ukupnom smanjenju izvoza. S obzirom na značaj ove kategorije proizvoda u ukupnom izvozu, treba joj se posvetiti posebna pažnja i pronaći načina za širenje plasmana ovih proizvoda na svjetska i evropska tržišta.

Druga značajna kategorija izvoza je **električna energija** koja čini 13,7% od ukupno ostvarene vrijednosti izvoza u 2009. godini, dok je rast vrijednosti izvoza u odnosu na prošlu godinu iznosio 1,4%. Vrijednost izvezeno električne energije iznosi 756 miliona KM. BiH električnu energiju najviše izvozi na tržišta Hrvatske i Srbije. Bitno je spomenuti da BiH u vanjskoj trgovini sa električnom energijom ostvaruje suficit.

BiH je u 2009. godini izvezla **mašina i aparata** u iznosu od 618 miliona KM ili 11,2% ukupne vrijednosti izvoza. Pad izvoza mašina i aparata u 2009. godini bio je samo 2,6% što predstavlja značajno mali pad u poređenju sa ostalim kategorijama proizvoda koje je BiH izvezla na međunarodna tržišta. Jedan od razloga zbog kojih ova kategorija proizvoda nije doživjela značajniji pad izvoza je taj što BiH izvozi dosta rezervnih dijelova (koji spadaju u ovu kategoriju proizvoda) za autoindustrije evropskih zemalja koje se stabiliziraju nakon ekonomske krize i postepeno se vraćaju na stanje koje je bilo prije krize.

Unatoč padu vrijednosti izvoza **drveta i proizvoda od drveta** od 20,5% ova kategorija i dalje čini 7,1% ukupne vrijednosti izvoza i jedna je od rijetkih koja u vanjskotrgovinskoj razmjeni ostvaruje pozitivan saldo. BiH je na međunarodna tržišta tokom 2009. godine izvezla drveta i njegovih proizvoda u vrijednosti od 393 miliona KM. Međutim, ohrabruje i blago ubrzani rast izvoza namještaja što može ukazivati na premještanje fokusa drveno-prerađivačke industrije na proizvodnju i izvoz proizvoda veće dodatne vrijednosti. U odnosu na prošlu godinu rast vrijednosti izvoza namještaja je iznosio 1,3%. BiH je tokom 2009. godine izvezla 536 miliona KM vrijednosti namještaja, najviše se izvozilo na tržišta Njemačke i Italije.

Grafikon 34: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u ukupnom izvozu za 2009. godinu i doprinosi promjeni izvoza

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela 7: Učešće pojedinih kategorija proizvoda u trgovinskom deficitu BiH za 2009. godinu

KATEGORIJA PROIZVODA	2008.		2009.		Promjena deficita 2009/2008.
	Deficit/suficit	Učešće u ukupnom deficitu	Deficit/suficit	Učešće u ukupnom deficitu	
PROIZVODI MINERALNOG PORIJEKLA	-2.028.415	21,2%	-1.135.496	16,7%	-44,0%
MAŠINE I APARATI	-1.813.063	18,9%	-1.219.505	17,9%	-32,7%
BAZNI METALI I NJIHOVI PROIZVODI	-175.652	1,8%	-27.588	0,4%	-84,3%
PREHRAMBENE PRERAĐEVINE	-1.191.018	12,4%	-1.142.499	16,8%	-4,1%
PROIZVODI HEMIJSKE INDUSTRIJE	-965.566	10,1%	-927.157	13,6%	-4,0%
TRANSPORTNA SREDSTVA	-1.066.021	11,1%	-664.509	9,7%	-37,7%
RAZNI PROIZVODI – NAMJEŠTAJ	178.534	-1,9%	268.732	-3,9%	50,5%
DRVO I PROIZVODI OD DRVETA	285.178	-3,0%	243.189	-3,6%	-14,7%
DEFICIT UKUPAN	-9.574.366	100,0%	-6.818.090	100,0%	-28,8%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

4.4. Struktura robne razmjene BiH sa inostranstvom posmatrana po zemljama porijekla uvozne robe i destinacijama izvoza

Struktura porijekla robe unutar bosanskohercegovačkog uvoza ostvarenog u 2009. godini ukazuje na činjenicu da grupu zemalja naših najznačajnijih dobavljača čini pet zemalja: Hrvatska, Njemačka, Srbija, Italija i Slovenija. Ove zemlje se iz godine u godinu ponavljaju kao najznačajniji trgovinski partneri što može predstavljati i zabrinutost jer se tržište za BiH proizvode ne širi. Vrijednost izvoza u tih pet zemalja čini 66% vrijednosti cjelokupnog izvoza u BiH, a da 34% otpada na sve druge zemlje svijeta.

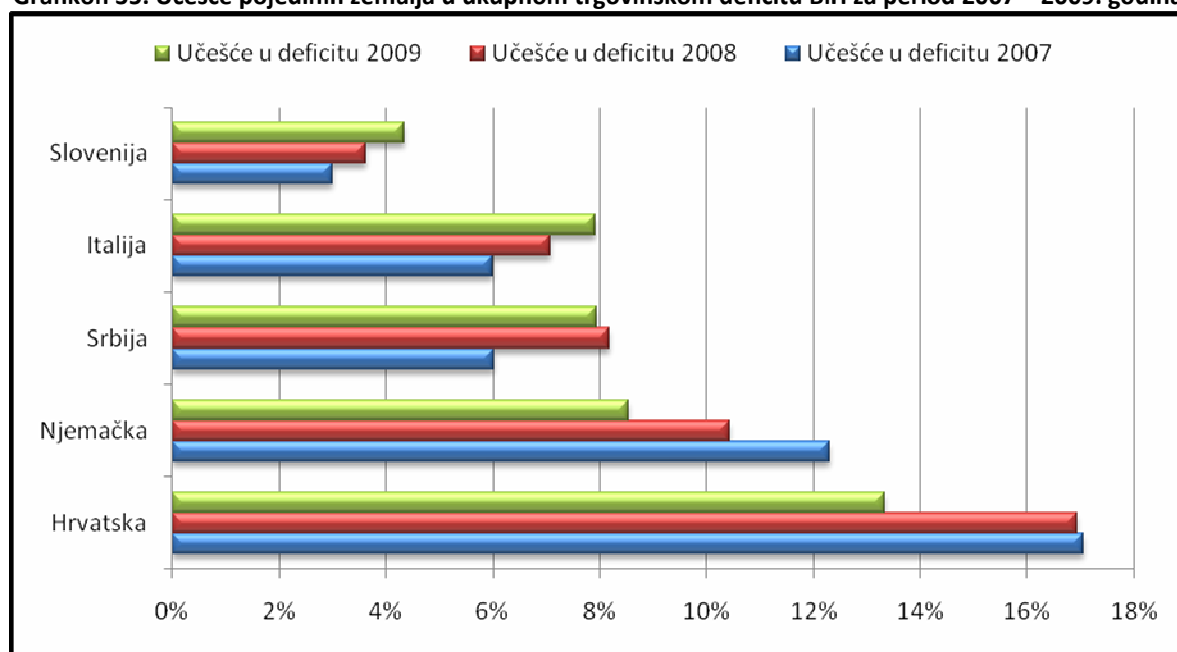
Privreda Bosne i Hercegovine je u 2009. godini najviše i uvozila iz Hrvatske, Njemačke, Srbije, Italije i Slovenije. Bitno je naglasiti da ovih pet nabrojanih zemalja iz kojih je BiH najviše uvozila su u isto vrijeme i najveći izvoznici iz naše zemlje, ali sa svim tim zemljama BiH ostvaruje trgovinski deficit, koji se nažalost povećava iz godine u godinu. Međutim, u 2009. godini trgovinski deficit sa nabrojanim zemljama je manji, ali to nije rezultat većeg izvoza od uvoza sa ovim zemljama, već je rezultat smanjene ekonomske aktivnosti koju je izazvala ekonomska kriza. Vrijednost ukupnog uvoza iz ovih pet zemalja iznosi 6,5 milijarde KM, odnosno 53% vrijednosti cjelokupnog uvoza u BiH. U isto vrijeme 47% uvoza BiH dolazi iz ostalih zemalja. Po robnoj strukturi, unutar bosanskohercegovačkog izvoza prevladavaju metali i njihovi proizvodi, proizvodi niske stope obrade, rezervni dijelovi za autoindustriju gdje naša zemlja ima jak klaster kao i električna energija, tj. proizvodi niskog stepena obrade.

Tabela 8: Uvoz, izvoz i trgovinski deficit sa glavnim trgovinskim partnerima u 2009. godini

Zemlja	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu	Izvoz	Učešće u ukupnom izvozu	Trgovinski deficit	Učešće u trgovinskom deficitu	Promjena trgovinskog deficita 2009/2008.
Hrvatska	1.853.561	15,0%	944.137	17,1%	-909.424	13,3%	-43,9%
Njemačka	1.395.300	11,3%	813.392	14,7%	-581.908	8,5%	-41,8%
Srbija	1.282.378	10,4%	741.435	13,4%	-540.943	7,9%	-31,0%
Italija	1.241.970	10,1%	702.353	12,7%	-539.617	7,9%	-20,3%
Slovenija	758.845	6,1%	463.123	8,4%	-295.722	4,3%	-14,5%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Grafikon 35: Učešće pojedinih zemalja u ukupnom trgovinskom deficitu BiH za period 2007 – 2009. godina

Izvor: Agencija za statistiku BiH

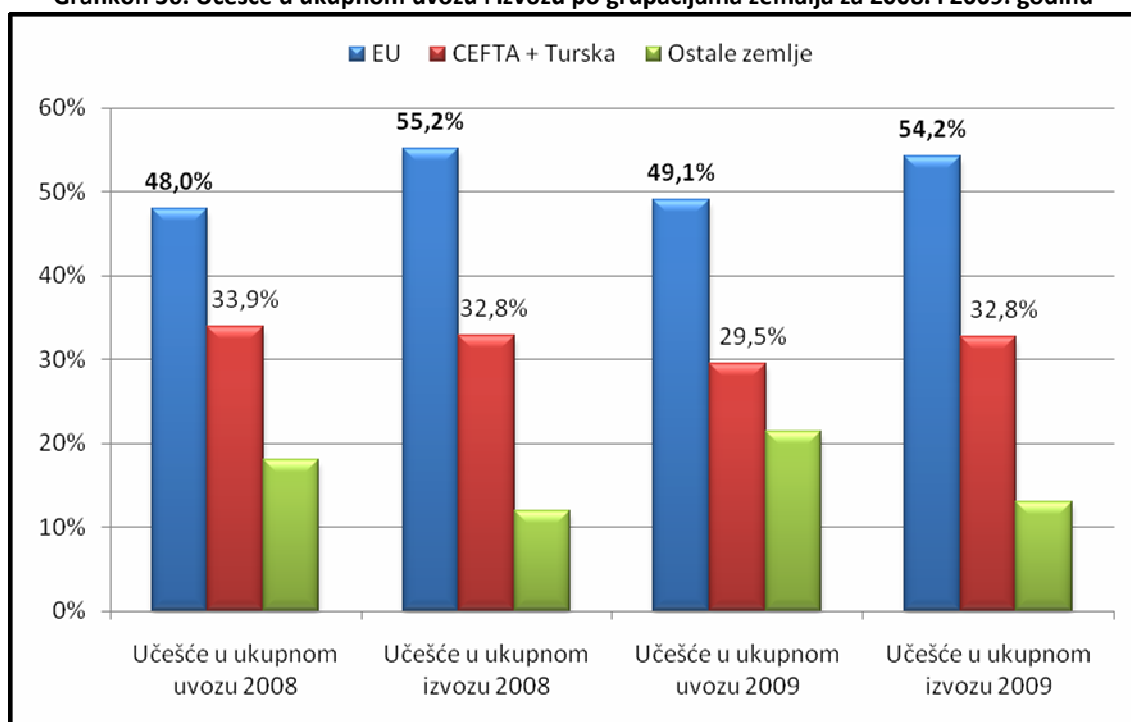
4.5. Struktura izvoza, uvoza i deficita po grupacijama/asocijacijama zemalja

Posmatrajući ukupnu robnu razmjenu BiH sa regionalnim grupacijama u 2009. godini, najveći obim trgovine BiH je ostvarila sa zemljama članicama EU i to u iznosu od 50,7% od ukupnog obima vanjske trgovine. Uvoz iz zemalja EU u 2009. godini smanjio se za 22,4% u odnosu na prošlu godinu, dok je izvoz iz BiH u zemlje EU smanjen za 19%. BiH je u prvih devet mjeseci 2008. godine bilježila višu stopu rasta izvoza na tržište EU, ali pojavom ekonomske krize mnogi evropski partneri su otkazali narudžbe tako da je izvoz u zadnjem tromjesečju 2008. godine doživio značajan pad. Međutim situacija u 2009. godini se popravlja jer zapadnoevropske zemlje izlaze iz krize i očekuje se tokom 2010. godine snažniji izvoz na tržište EU. Obzirom da je sredinom 2008. godine BiH potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU koji, između ostalog, donosi postepeno ili potpuno ukidanje carina na proizvode porijeklom iz zemalja EU, očekuje se da će se nastaviti trend sve većeg obima trgovine BiH sa EU, te da će u ukupnoj strukturi trgovine prelaziti 55%. U 2009. godini BiH je u trgovanju sa zemljama članicama

EU ostvarila trgovinski deficit u iznosu od 3 milijarde KM i u odnosu na prošlu godinu deficit je smanjen za 25,6% zbog smanjene ekonomske aktivnosti i ekonomske krize koja je usporila i umanjila vanjsku trgovinu zapadnoevropskih zemalja, a samim time i vanjsku trgovinu BiH.

BiH je sa zemljama „Turskom i članicama CEFTA-e“ ostvarila obim trgovine koji obuhvata 30,5% u ukupnom obimu vanjske trgovine. Najviše promjena uvoza i izvoza do ove godine je upravo dolazilo iz zemalja članica CEFTA-e, ali potpisivanjem SAA sporazuma, najviše promjena kako uvoza tako i izvoza BiH bilježi sa zemljama članicama EU. U 2009. godini došlo je također do smanjenja uvoza iz asocijacije „Turska i članice CEFTA-e“ za 34,2% u odnosu na prošlu godinu. Izvoz iz BiH u 2009. godini imao je negativan rast kao i uvoz i smanjio se za 17,7% u odnosu na 2008. godinu. BiH je u trgovanju sa zemljama „Turskom i članicama CEFTA-e“ ostvarila deficit u visini od 1,8 milijardi KM što čini 26,8% ukupnog deficita ostvarenog u 2009. godini. Deficit sa zemljama „Turskom i članicama CEFTA-e“ u 2009. godini smanjen je za čak 45% u odnosu na prošlu godinu. Rezultat ovako drastičnog smanjenja deficita je već spomenuta umanjena ekonomska aktivnost i diverzifikacija trgovine u sve većem obimu sa zemljama članicama EU koje su puno atraktivnije tržište za bh. izvoznike. Već u 2008. godini primijetio se uticaj SAA sporazuma, koji je sve više izraženiji i tokom 2009. godine jer su do 2008. godine najveći doprinos promjenama kako uvoza tako i izvoza davale zemlje iz asocijacije „Turska i članice CEFTA“, a od ove godine najveći doprinos promjenama uvoza i izvoza imaju zemlje članice EU. Očekivati je da će se taj trend nastaviti i u budućnosti, jer SAA sporazumom tržište EU je otvorenije za BiH i moguće je da će polako dolaziti i do promjene u strukturi porijekla kako uvoznih tako i izvoznih kategorija proizvoda.

Grafikon 36: Učešće u ukupnom uvozu i izvozu po grupacijama zemalja za 2008. i 2009. godinu

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Platni bilans

Prema posljednjim dostupnim podacima za period K1 – K3 2009. godine saldo **tekućeg računa** iznosi - 1,2 milijarde KM i u poređenju sa istim periodom prošle godine kada je iznosio -2,7 milijardi KM značajno se poboljšao i to za 53,4%. Ovo „poboljšanje“ deficita tekućeg računa nije rezultat povećanja stopa izvoza u odnosu na uvozne stope, nego je to rezultat svjetske ekonomske krize koja je aktivnosti

svih ekonomija, pa tako i ekonomiju BiH, usporila. Jedina pozitivna stvar tokom perioda ekonomske krize je što su se stope uvoza više smanjile od stopa izvoza, a to je rezultiralo i smanjenjem deficita.

Saldo na **računu dohotka** za period K1 – K3 2009. godine je iznosio 431 milion KM i u poređenju sa istim periodom prethodne godine pogoršao se za čak 31,1%. Priliv na računu dohotka je iznosio 885 miliona KM, dok je odliv dosegao vrijednost od 453 miliona KM. Ovdje postoji zabrinutost za prilive u budućnosti, jer su mnogi BiH radnici u inostranstvu zbog nastale ekonomske krize tokom 2009. godine dobili otkaze. Najviše BiH radnika je vraćeno iz Slovenije.

Tokom perioda K1 – K3 2009. godine putem **tekućih transfera** u BiH je stiglo 2,6 milijardi KM i u poređenju sa prethodnom godinom kada je priliv tekućih transfera iznosio 2,9 milijardi KM evidentan je pad u iznosu od 10,7%. Tekući transferi su značajni za pokrivanje deficita na tekućem računu, međutim, predviđanja su da će i u četvrtom kvartalu zbog ekonomske recesije priliv tekućih transfera biti još umanjen.

Kapitalni račun bilježi nastavak negativnog trenda, tj. postepeno smanjenje priliva sredstava (vladinim i ostalim sektorima) kako iz godine u godinu tako i iz kvartala u kvartal, te je na kraju trećeg kvartala 2009. godine zabilježen priliv od 224 miliona KM na kapitalnom računu što je u poređenju sa istim periodom 2008. godine, kada je priliv dostigao vrijednost od 287 miliona KM, rezultiralo smanjenjem od 22,2%.

Finansijski račun u periodu K1 – K3 2009. godine imao je vrijednost nešto veću od jedne milijarde KM i u poređenju sa istim periodom prošle godine doživio je značajan pad od čak 56,3%. Razlog za ovako veliko pogoršanje na finansijskom računu prouzrokovale su stavke na finansijskom računu, a to su direktne investicije koje su tokom tri kvartala 2009. godine iznosile skromnih 463 miliona KM i u poređenju sa prošlom godinom doživjele su pad od 50,7%. Pored direktnih ulaganja značajna je stavka i ostalih investicija koje su na kraju trećeg kvartala 2009. godine dosegle vrijednost od 812 miliona KM i u odnosu na isti period 2008. godine, kada su ostale investicije imale vrijednost od 1,7 milijardi KM, doživjele su značajan pad u iznosu od 52,2%. Stope pada direktnih i ostalih investicija možemo, također, prepisati ekonomskoj krizi, jer su značajno bile smanjene sve vrste investicija i mnogi su se teško odlučivali za poslove investiranja, iako to u periodu ekonomske krize može biti dobra prilika.

Devizne rezerve su za period K1 – K3 2009. godine doživjele značajan pad u iznosu od 399,8 miliona KM, a trenutno stanje deviznih rezervi je 6,4 milijarde KM.

Trend usporavanja ekonomske aktivnosti svakako će doprinijeti smanjenju deficita na tekućem računu BiH, međutim, finansiranje deficita će zaista postati veliki izazov. Već nakon prvog kvartala BiH je suočena sa znatnim padom priliva na kapitalnom i finansijskom računu. Taj trend se nastavio i tokom drugog i trećeg kvartala, a predviđanja su da se situacija neće popraviti do kraja 2009. godine. Pad cijena u metalnoj industriji svakako je rezultirao značajnim smanjenjem nominalnog izvoza. Sa druge strane, smanjenje cijena nafte i hrane u odnosu na njihove rekordne cijene početkom i sredinom 2008. godine rezultirale su negativnom stopom rasta uvoza. Dohoci iz inostranstva su počeli opadati zbog sve većeg otpuštanja BiH radnika u inostranstvu, koji su pretežno zaposleni u metalnom ili građevinskom sektoru, tj. sektorima koji se najviše pogođeni ekonomskom krizom. Također se predviđa i značajno smanjenje novčanih doznaka iz inostranstva koje predstavljaju značajan izvor finansiranja deficita na tekućem računu. Međutim, ohrabruje činjenica da su zapadnoevropske ekonomije već polako počele izlaziti iz krize i u narednim periodima je za očekivati veće prilive investicija, potražnju za BiH radnicima i veće količine narudžbi od BiH izvoznika.

V STRANE DIREKTNE INVESTICIJE

Trenutna globalna finansijska i ekonomska kriza imala je veoma negativan uticaj na direktna strana ulaganja (SDU) u svijetu tako da su prema podacima World Investment Reporta 2009, ulaganja u zemlje u razvoju i zemlje Jugoistočne Evrope smanjena u prosjeku u 2008. godini za 44% i u 2009. za 47%.

Takva ekonomska i finansijska kretanja su se neminovno odrazila i na ulaganja u Bosnu i Hercegovinu. Značajno smanjenje ulaganja se manifestiralo kroz tri komponente direktnih stranih ulaganja (SDU) u BiH: ulaganja u vlasničku strukturu putem berze ili putem privatizacije, posuđivanjem između firmi i reinvestiranjem ostvarene zarade.

U 2009. godini nije privatizirana ni jedna kompanija sa većinskim državnim vlasništvom iz oblasti telekomunikacija (BH Telekom, HT Mostar u Federaciji BiH) jer je kriza također uzrokovala drastičan pad njihove vrijednosti na tržištu (ostvareni profit, vrijednosti dionica na slobodnom berzanskom tržištu, nemogućnosti postizanja realne cijene kao i pronalaženja odgovarajućeg kupca).

Smanjenje, odnosno povlačenje već registriranih SDU u Bosni i Hercegovini putem preregistriranja firmi i smanjenja dioničkog kapitala uzrokovala su da je prvi put od maja 2004. godine (od kada se evidentiraju SDU u Bosni i Hercegovini) zabilježen negativan saldo u prvom kvartalu 2009. godine od 6,4 miliona KM godine.

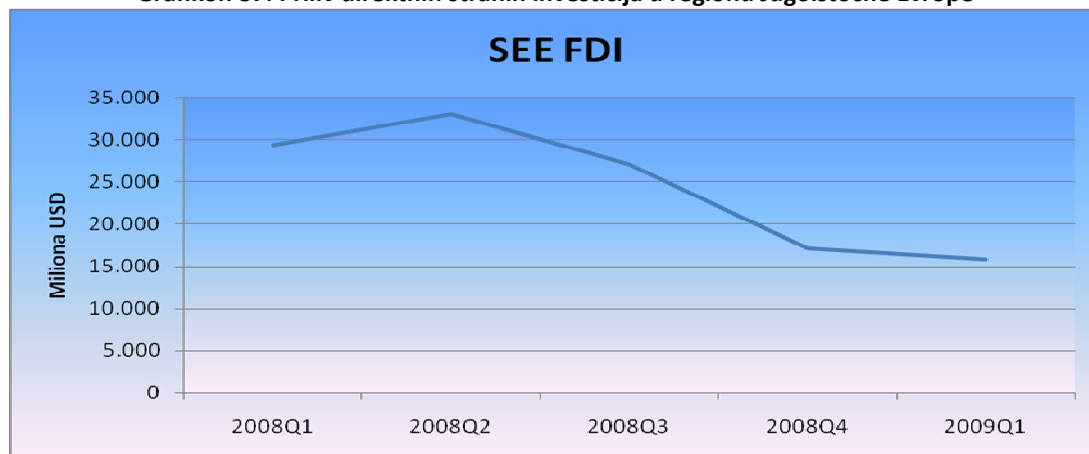
Od uloženi 184,4 miliona KM u 2009. godini gotovo polovina se odnosi na ulaganje u proširenje već postojeće proizvodnje (Soda Lukavac, ulaganje investitora iz Turske).

Ukupno registrirana strana ulaganja u 2009. godini (473 miliona KM) manja su za 18% u odnosu na SDU u 2008. godini.

Pored ovih objektivnih vanjskih faktora na investicije su uticale i brojne unutrašnje slabosti na ekonomskom prostoru BiH. Potrebno je istaći da prema studiji Doing Business za 2009. godinu (World Bank) Bosna i Hercegovina je rangirana ispod Albanije tako da sada zauzima zadnje mjesto u regionu po uslovima poslovanja.

Poredeći ove rezultate sa prosjekom smanjenja direktnog stranog investiranja u Jugoistočnoj Evropi⁶⁰, direktne strane investicije u Bosni i Hercegovini su ostvarile više nego zadovoljavajuće rezultate.

Grafikon 37: Priliv direktnih stranih investicija u regionu Jugoistočne Evrope

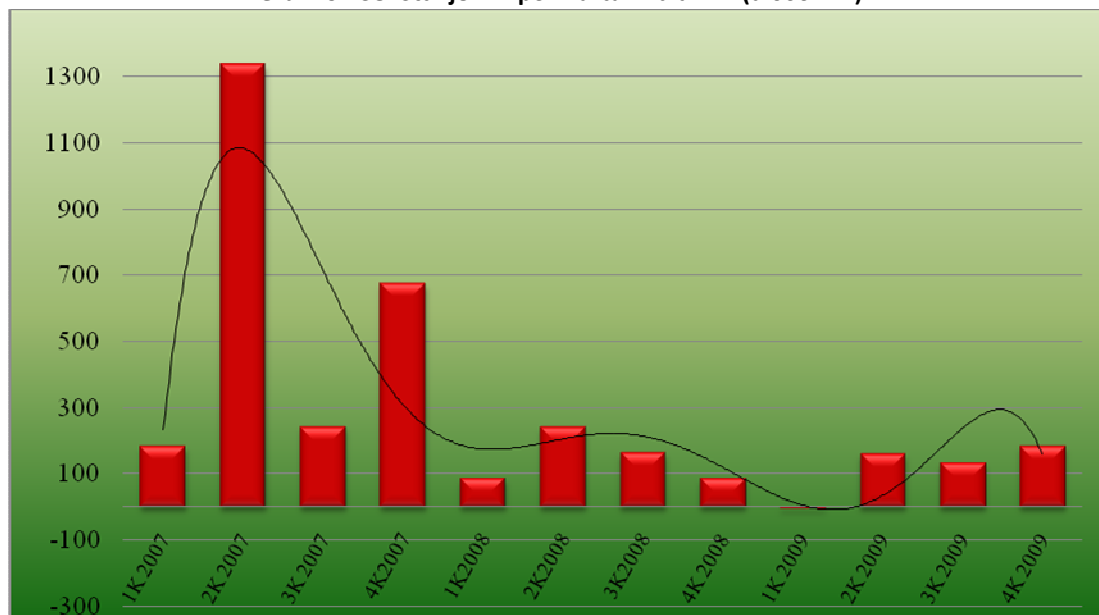
Izvor: World Investment Report 2009

⁶⁰ Prema raspoloživim podacima „WIR“ za prvi kvartal u 2009. su pale za 47%.

U 2009. godini u Bosni i Hercegovini su registrirana strana ulaganja u iznosu 473 miliona KM.

Registrirana strana ulaganja su u ovome periodu iznosila 598,7 miliona KM, ali su uzeta u obzir smanjenja kapitala uslijed statusnih i drugih promjena kod kompanija u iznosu od 125,7 miliona KM.

Grafikon 38: Stanje FDI po kvartalima u BiH (u 000 KM)

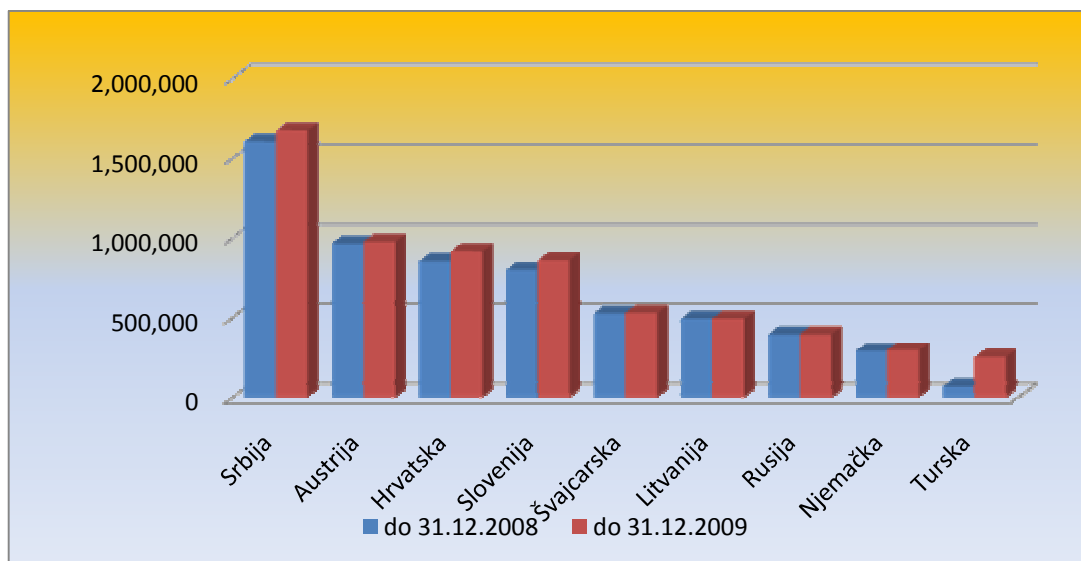
Izvor: MVTEO

Od ukupnog registriranog kapitala u 2009. godini 33,6% se odnosi na ulaganja u osnivanje novih društava/kompanija, a na dokapitalizaciju ranije osnovanih društava (povećanje kapitala) 66,4%.

Najznačajnije investicije u 2009. godini odnose se na:

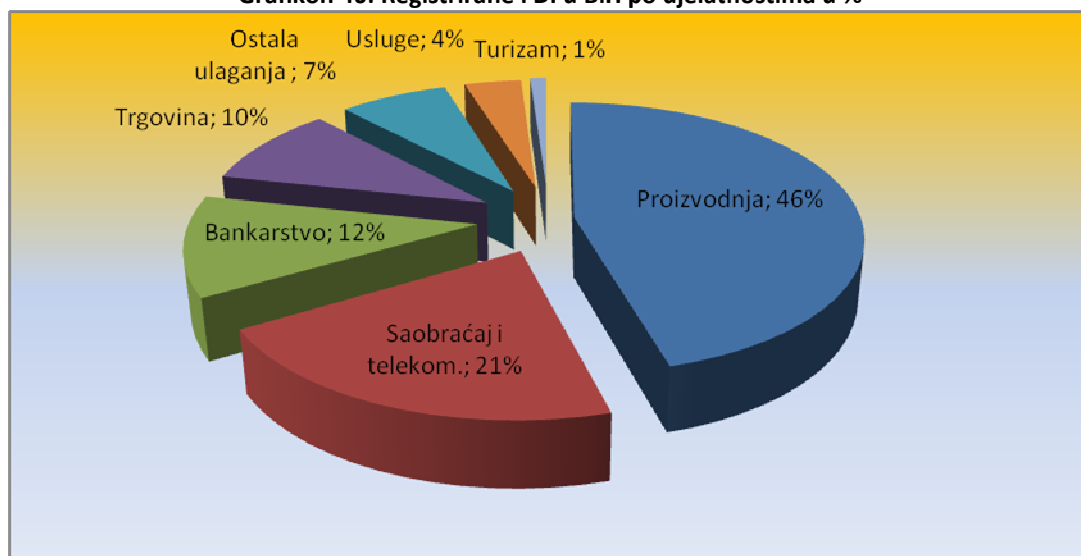
- Tursku 185,7 miliona KM (31%)
- Austriju 90,2 miliona KM (15,1%)
- Hrvatsku 74,4 miliona KM (12,4%)
- Srbiju 62,3 miliona KM (10,4%)
- Sloveniju 60 miliona KM (10%)
- Italiju 19,1 miliona KM (3,2%)
- Poljsku 16 miliona KM (2,7%)
- Kipar 15,7 miliona KM (2,6%)
- Crnu Goru 11,8 miliona KM (2%), što čini 89,4% ukupnih investicija u 2009 godini.

Najveće investicije se odnose na društva „Sisecam Soda Lukavac“ d.o.o. 79,6 miliona KM kao dokapitalizacija (Turska), „Spakasse Bank“ d.d. Sarajevo 52,5 miliona KM osnivanje (Austrija), „RK Boska“ a.d. Banja Luka 25,1 miliona KM osnivanje putem prodaje dijela državnog kapitala (Srbija), „Airport Centar“ d.o.o. za nekretninu, trgovinu i usluge Sarajevo (raniji naziv PC „Proaktiv“ d.o.o Sarajevo) 14,1 miliona KM, „KONZUM“ trgovina na veliko i malo d.o.o. Sarajevo 13,7 miliona KM osnivanje.

Grafikon 39: Najznačajnija ulaganja u BiH po zemljama do 31.12.2009.

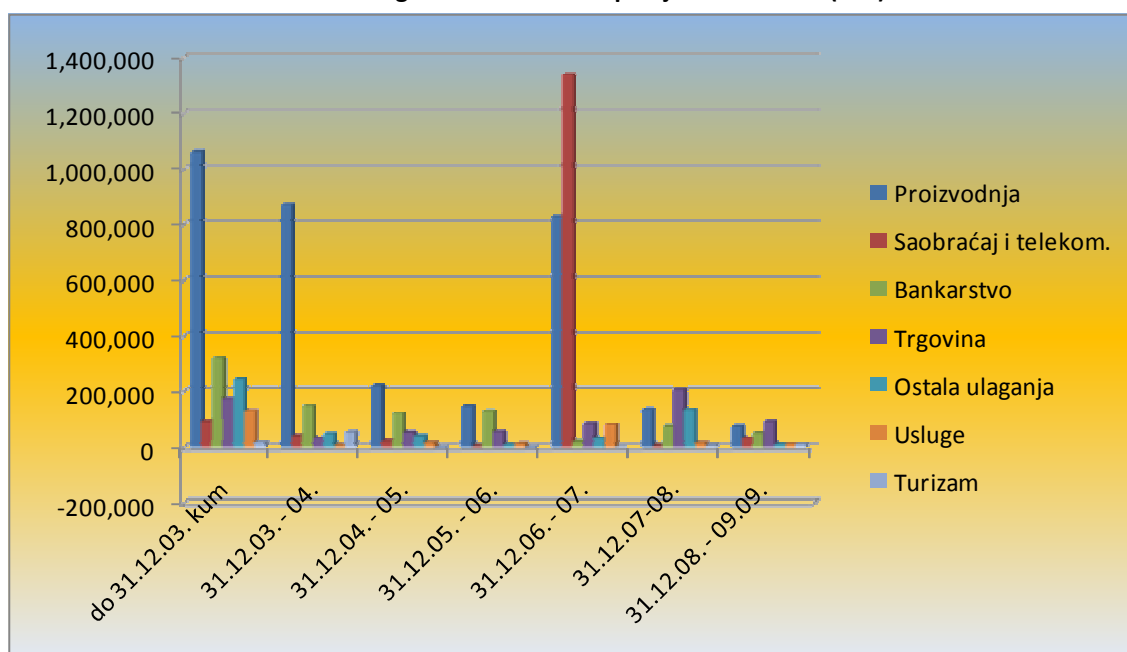
Izvor: MVTEO

Registrirani ukupni strani kapital pretežno se odnosi na investicije u oblast proizvodnje 46%, saobraćaj i telekomunikacije 21%, bankarstvo 12%, trgovinu 10%, usluge 4%, turizam 1%, dok ostala ulaganja učestvuju sa 7 %.

Grafikon 40: Registrirane FDI u BiH po djelatnostima u %

Izvor: MVTEO

Grafikon 41: Registrirane FDI u BiH po djelatnostima u (000)KM

Izvor: MVTEO

Na nivo smanjenja registriranih investicija u BiH uticao je usporen tempo u sprovođenju procesa privatizacije preostalih strateških državnih kompanija iz oblasti telekomunikacije, energetike, građevinarstva, poljoprivrede i metalne industrije, kao i svjetska ekonomska kriza.

VI POSLOVNO OKRUŽENJE

Uvod

Za sve privredne subjekte važno je da okruženje u kojem posluju bude uređeno. Što manje administrativnih prepreka uz odgovarajuću zakonsku regulativu, dostupna odgovarajuća radna snaga i povoljni izvori finansiranja osnovni su preduslovi za povoljnu poslovnu klimu. Unapređenje poslovne klime jedan je od prioriteta ekonomske politike za Bosnu i Hercegovinu.

BiH nije ostala imuna na globalnu finansijsku i ekonomsku krizu. Kriza u zemlji se manifestirala na više načina; ekonomsko usporavanje je uticalo na izvoz i uvoz, smanjen priliv stranih investicija, porast nezaposlenosti i smanjenu javnu potrošnju.

Poslovno okruženje i konkurentnost u svijetu

Prema rezultatima ankete „Business Environment and Enterprise Performance Survey“ (beeps IV), koju je sprovedla Svjetska banka (Doing Business 2008/9), kvalitet poslovnog okruženja u Bosni i Hercegovina i dalje zaostaje za drugim zemljama u Jugoistočnoj Evropi. Više od jedne četvrtina ispitanih preduzeća identifikira prepreku previsoke porezne stope kao jednu od najvažnijih prepreka za uspješno poslovanje.

Kao pozitivan primjer (mada je njegovo sprovođenje odgođeno⁶¹) navodi se uvođenje Zakona o privrednim društvima u RS-u koji ima za cilj pojednostavljenje registracije novih preduzeća i donošenje odredbi za kompanije bliže standardima EU.

U Zakonu je definirana obaveza postojećih privrednih društava i drugih oblika povezivanja i organiziranja za obavljanje privredne djelatnosti da svoju pravnu formu, organe, akcionare i članove, osnovni kapital, akcije i udjele, poslovno ime, memorandum i svoje opće akte usklade sa odredbama ovog zakona u roku od dvije godine od dana njegove primjene.

Međunarodna agencija za kreditni rejting Standard & Poor's objavila je godišnji izvještaj o kreditnom rejtingu BiH, gdje navodi da i pored globalne finansijske i ekonomske krize i padajućeg trenda rejtinga mnogih država, održivost i stabilnost kreditnog rejtinga BiH je na istom nivou kao i za 2008. godinu, 'B+' sa stabilnim izgledima.

Privatizacija

Globalna ekonomska kriza je otežala ionako spor napredak u privatizaciji u FBiH u posljednjih nekoliko godina. Zadnja značajna sprovedena privatizacija je bila djelomična privatizacija kompanije „BH Airlines“ u decembru 2008, putem prodaje od 49%, za turski „Airlines“ gdje je vlada zadržala većinski udio.

U februaru 2009. Vlada FBiH usvojila je novi program privatizacije, sa ciljem dostizanja 1 milijarde KM (oko € 515 miliona eura) tokom sljedećih 15 mjeseci. Prema tome planu, 11 kompanija je trebalo biti prodato putem direktne tender ponude, uključujući i neke od entitetskih najvećih kompanija u aluminiju, gradnji i telekomunikacija.

Međutim, s obzirom na trenutnu ekonomsku krizu u svijetu i zemlji i opravdane sumnje da će biti zadovoljeni kriteriji, od realizacije se odustalo⁶² te je usvojen novi plan (01.12.2009. godine), tako da se u 2010. godini ne očekuje privatizacija najvećih kompanija u državnom vlasništvu.

⁶¹ Vlada RS-a je u svojstvu predlagača zakona zatražila da se primjena ovog zakona umjesto 1. jula 2009. godine odgodi do 1. januara 2010. godine zbog zahtjeva privrednih subjekata iniciranih posredstvom Privredne komore RS-a.

⁶² Odustalo se od privatizacije oba telekoma „BH Telekoma“ i „HT Mostar“ te „Aluminij Mostar“ zbog nedostatka interesa stranih ponuđača.

Poreska politika

Od 1. januara 2009. godine u Federaciji BiH je počela primjena Zakona o porezu na dohodak („Službene novine FBiH“, br. 67/08) i Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak („Službene novine Federacije BiH“, br. 10/08)⁶³. Primjenom Zakona o porezu na dohodak na jedinstven način se oporezuje dohodak u Federaciji BiH, po poreznoj stopi od 10%.

Cilj ove reforme je da se na teritoriji Federacije BiH primjenjuje zakon koji će na jednak način regulirati oporezivanje dohotka. Primjenom Zakona o porezu na dohodak kantoni su bili dužni od 1. januara 2009. godine uskladiti odredbe svojih zakona o porezima sa Zakonom o porezu na dohodak, što će omogućiti da porezni obveznici imaju jednak ili približno jednak tretman u oporezivanju ostvarenog dohotka.

Namjera je bila i da se novim zakonskim propisima (Zakonom o porezu na dohodak, Zakonom o porezu na dobit i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima) usaglasе i harmoniziraju propisi iz oblasti poreza sa propisima koji se primjenjuju u Republici Srpskoj i Distriktu Brčko i omogući stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH.

U FBiH je, također, u toku projekat u Poreskoj upravi za uvođenja elektronskog popunjavanja poreskih prijavi, ali su potrebne dodatne zakonske izmjene. Jedinstveni elektronski sistem uplaćivanja doprinosa, koje podržava USAID ELMO projekat dodatno će pojednostaviti periodična plaćanja za preduzeća i približiti zemljama regiona koje su već uvele slične sisteme (Hrvatska).

U saradnji sa USAID-om Vlada RS-a u mjesecu martu započela je aktivnosti na implementaciji projekta jedinstvenog sistema registracije, kontrole i naplate doprinosa. Kao prvi i osnovni korak Vlada RS-a je utvrdila prijedlog Zakona o izmjenama i dopuna Zakona o Poreskoj upravi. Na osnovu novoga zakona, Poreska uprava je dužna izdavati godišnja uvjerenja iz jedinstvenog sistema svakome obvezniku doprinosa, koja sadrže podatke o stažu osiguranja, iznosu uplaćenih, odnosno neplaćenih doprinosa i iznosu plate za svaku fiskalnu godinu, a početkom primjene ovoga zakona neće se vršiti registracija obveznika u vanbudžetskim fondovima.

Poslovne zone, inkubatori i tehnološki parkovi

Poslovne zone, inkubatori i tehnološki parkovi, kao pomoćna preduzetnička infrastruktura, u svijetu pa tako i u Bosni i Hercegovini predstavljaju značajan instrument poticanja razvoja preduzetništva, ali i općeg ekonomskog rasta za pojedine regione.

Poslovna zona je po veličini ograničen prostor unutar kojeg se odvija određena ekonomska djelatnost. Najčešće su poslovnih inkubatori smješteni u poslovnim zonama da bi ostvarili što povoljniju poslovnu klimu za firme koje tek počinju ili imaju problema sa opstankom ili trenutnim poslovanje.

Poslovnim inkubatorom se smatra 'pogodan' prostor u kojem svoj biznis započinju potencijalni preduzetnici ili svoj biznis nastavljaju jako mlada mikro, mala i srednja preduzeća (do 6 mjeseci). Pogodnost prostora se ogleda u povoljnim uslovima za njegovo korištenje, poslovno savjetodavnim i ostalim uslugama koje će se pružati korisnicima prostora, kao i pomoć menadžmenta inkubatora korisnicima usluga.

Poslovni inkubator ima tri važne komponente:

- objekat (prostor za poslovanje)
- poslovno savjetodavne i ostale usluge
- usluge menadžmenta.

⁶³ Koji je stupio na snagu 30.10. 2008. godine, a primjenjuje se od 1. januara 2009. godine.

Poslovni inkubator pruža mogućnost mikro, malim i srednjim preduzećima (MSP) da posluju na jednom mjestu i dijele zajedničke prostore na novi i originalni način. Inkubatori se dizajniraju na način da podrže/zadovolje potrebe lokalne zajednice, i kao rezultat takvog pristupa imaju veoma individualni stil i fokus. Karakteristike inkubatora su:

- obezbjeđenje lako dostupnog prostora pod povoljnim uslovima za početnike u biznisu i jako mlade MSP-ove, koji su skloni rastu,
- poslovno savjetodavne usluge, koje se pružaju u prostorijama inkubatora,
- zajednički administrativni poslovi,
- aranžmani zakupa pod uslovima 'lako unutra lako van',
- pomoć u dobijanju finansijskih sredstava za poslovanje,
- obezbjeđenje mogućnosti povezivanja biznisa,
- uključenost zajednice (općine, regiona, države) u njihov rad.

Tehnološki park je mjesto na kojem se povezuju stručnjaci i preduzetnici koji žele ostvariti svoje ekonomske ciljeve zasnovane na novim tehnologijama.

Tehnološki park je u pravilu planski organiziran, infrastrukturno opremljen te u ekološki uređenom prostoru nudi različite pogodnosti i usluge. Slični poslovnim parkovima, koji su prvenstveno okrenuti biznisu i proizvodnji – tehnološki parkovi akcenat daju razvoju i naučno istraživačkim aktivnostima. Osnivaju se uglavnom u blizini visokoobrazovnih institucija i istraživačkih centara te privlače vrhunske stručnjake, ali i mlade talente koji se u njima dalje usavršavaju i obrazuju.

Tehnološki su parkovi također i svojevrсни inkubatori, u kojima se osigurava koncentracija znanja, visoke tehnologije, obrazovanja i povezanosti sa nacionalnim i svjetskim obrazovnim institucijama.

U Mostaru je u martu 2009. godine otvorena Poslovna zona (PZ). Grad Mostar je već ustupio poslovni prostor te u budžetu predvidio 100.000 KM za PZ Mostar, gdje će biti smješten poslovni inkubator.

U Opštini Modriča (20.05.2009.) otvoren je novi "Objekat 2" za mala i srednja preduzeća Razvojno-preduzetničkog centra pri Nezavisnom birou za razvoj. Nezavisni biro za razvoj u partnerstvu sa Općinom Tuzla implementirao je projekat „Strateško jačanje postojećih i osnivanje novih razvojno-preduzetničkih centara u sjeveroistočnoj BiH“, vrijedan 588.548 KM, od čega je 89 % sredstava finansirala Evropska unija.

U Trebinju je (09.06.2009.) otvoren „Poslovni inkubator Trebinje“, koji je osnovan u okviru projekta uspostavljanja regionalnog preduzetničkog centra u Hercegovini. Vrijednost ovog projekta je 337.120 eura, od čega je 88% sredstava obezbijedila Evropska unija (EU).

Korisnici poslovnih inkubatora (15 poslovnih prostora ukupne površine 550 m²) su firme koje su nedavno registrirane ili fizička lica koja namjeravaju pokrenuti vlastiti biznis i to će uraditi u inkubatoru.

Razvoj malog i srednjeg poduzetništva (SME)

Vijeće ministara BiH je (16.04.2009.) usvojilo „Strategiju razvoja malih i srednjih preduzeća u BiH 2009 – 2011. godine“ te zadužilo Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa da vodi i koordinira aktivnosti na njenoj implementaciji.

Uz jačanje organizacionih kapaciteta i stvaranje efikasnije strukture u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, usvajanjem ove strategije BiH će dobiti mogućnost pristupa Fondu za konkurentnost i inovacije (CIP fond⁶⁴) i istovremeno osnažiti svoju ulogu prema pretpristupnim fondovima Evropske unije (EU).

⁶⁴ Okvirni program za konkurentnost i inovacije (CIP) je sprovedbeni program Evropske unije koji ima za cilj potaknuti konkurentnost evropskih poduzeća

Ciljevi strategije su unapređenje okruženja za poslovanje malih i srednjih preduzeća i poboljšanje njihove konkurentnosti na domaćem i inostranom tržištu, te smanjenje sive ekonomije i siromaštva u BiH.

U FBiH, sa ciljem daljeg unapređenja poslovanja malih i srednjih preduzetnika, usvojeni su (19.03.2009) Zakon o obrtu i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poticanju razvoja male privrede i srodnim djelatnostima.

Ovaj zakon je jedan od prvih reformskih zakona, koji imaju za cilj pojednostavljenje i skraćivanje procedure registriranja poslovnih subjekata, što je u skladu sa projektom "Giljotina propisa" i projektom "SPIRA" pokrenutim od strane USAID-a.

U cilju ujednačavanja uslova za obavljanje obrta i srodnih djelatnosti na prostoru cijele Federacije Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta preuzelo je obavezu donošenja svih podzakonskih propisa koji sadrže popise i uslove za obavljanje obrta i srodnih djelatnosti.

Novina koje se uvode ovim zakonom:

- Srodna djelatnost je svaka registrirana privredna i druga djelatnost koju obavlja fizičko lice po pravilima obavljanja obrta, a koja se ne smatra obrtom.
- U srodne djelatnosti ubrajaju se i poljoprivredne djelatnosti u smislu člana 3. Zakona o poljoprivredi i za njihovo obavljanje se ne traži stručna sprema.
- Ukida se majstorski ispit kao uslov za obavljanje obrta.
- Obrt ili srodnu djelatnost kao dopunsko zanimanje fizičko lice može obavljati isključivo samostalnim radom, najduže 20 sati tjedno uz plaćanje poreza koji odredi nadležni poreski organ.
- Utvrđuje se mogućnost obavljanja djelatnosti kao dopanskog zanimanja za penzionere koji su ispunili jedan od dva uslova za starosnu penziju i za korisnike penzije koji su svoja prava ostvarili u skladu sa propisima iz oblasti boračko-invalidske zaštite
- Uvodi se pojam dodatnog zanimanja koje se može obavljati isključivo kod poslodavca (radnik koji mora biti u radnom odnosu kod vlasnika obrta).
- Zbog zaštite interesa obrtnika i mogućnosti opstanka njihovih udruženja i obrtničkih komora uvodi se obavezno članstvo i plaćanje propisane članarine. Njenu visinu, kao i način raspodjele između udruženja i obrtničkih komora propisat će Obrtnička komora Federacije Bosne i Hercegovine.
- Iz općih uslova za obavljanje obrta brisan je uslov dokazivanja o izmirivanju obaveza prema javnim prihodima.
- Uvodi se pojam ovjerene pisane izjave o ispunjavanju minimalnih i drugih uslova (ukidaju se komisije za utvrđivanje minimalnih i drugih uslova).
- Ukida se uvjet dokazivanja izmirivanja obaveza prema javnim prihodima pri prestanku obavljanja obrta i srodne djelatnosti.
- Ukida se obaveza dokazivanja vlasništva nad poslovnim prostorom ili posjedovanja ugovora o zakupu za taj prostor.

Prema predviđanjima Ministarstva razvoja, preduzetništva i obrta FBiH bit će zatvoreno više hiljada obrtničkih radnji. Do sada je za obrtnike bio veliki problem jer, ako ne izmire sve obaveze, ne mogu zatvoriti radnju koja ne radi, a poreske obaveze nastave da teku. Novim zakonom su i pojednostavljene procedure za otvaranje novih radnji pa se očekuje da će ovaj zakon dati značajan podsticaj u otvaranju novih radnji i zapošljavanju.

Vlada Federacije BiH (FBiH) usvojila je (25.03.2009.) dvije Odluke o poticaju razvoja poduzetništva i obrta.

Prva Odluka odnosi se na odobravanje dijela sredstava „Transfer za poticaj razvoja preduzetništva i obrta“ utvrđen Budžetom Federacije BiH za 2009. godinu Federalnom ministarstvu razvoja,

preduzetništva i obrta. Sredstva u iznosu od 4,4 miliona konvertibilnih maraka plasirat će se putem Razvojne banke FBiH, na revolving osnovi sa rokom povrata od sedam godina, grejs periodom od dvije godine i kamatnom stopom do dva posto. Kreditni projekt ima za cilj da pruži finansijsku podršku subjektima male privrede koji imaju dovoljne proizvodne kapacitete ili obezbjeđuju nove, a neophodna su im dodatna ulaganja u stalna i obrtna sredstva za pokretanje proizvodnje i pružanje usluga, veće iskorištenje kapaciteta, novo zapošljavanje i povećanje izvoza.

Kriteriji za izbor projekta su njegov kvalitet, vrsta proizvoda i usluga, orijentiranost ka izvozu, povećanje uposlenosti i nivo samofinansiranja. Korisnici kreditnih sredstava su subjekti male privrede i obrtnici čije je sjedište na području Federacije BiH, te imaju najmanje tri zaposlenika na neodređeno vrijeme.

Vlada je također usvojila i Odluku o usvajanju Programa utroška sa kriterijima raspodjele sredstava „Transfer za poticaj razvoja preduzetništva i obrta“ utvrđenog Budžetom Federacije BiH za 2009. godinu Federalnom ministarstvu razvoja, preduzetništva i obrta. Sredstva u iznosu od 4,1 milion KM bit će raspodijeljena za izgradnju preduzetničke infrastrukture 2,4 miliona KM, razvoj obrtničkih komora 150.000 KM, podršku udruženjima preduzetnika i obrtnika 100.000 KM, razvoj tradicionalnih i starih obrta 450.000 KM, stipendiranje učenika 50.000 KM, za izgradnju inovativne privrede (inovacije, uvođenje ISO standarda, osiguranje CE znaka, transfer znanja i tehnologija) 150.000 KM, te za podršku novoosnovanim subjektima male privrede i obrtnicima 500.000 KM.

U Banjoj Luci je (25.03.2009.) predstavljen projekat za podršku samozapošljavanju mladih. Projekat "PRAVA ŠANSKA – prava za mlade, prava za vlade" podrazumijeva formiranje fonda za mlade preduzetnike sa ukomponiranom preduzetničkom obukom koji treba da omogući i olakša zainteresiranim mladim, sa preduzetničkim ambicijama, da se pripreme za preduzetničke aktivnosti putem odgovarajuće praktične obuke, te da obezbijede finansiranje za svoje poslovne planove po znatno povoljnijim uslovima. Fond bi trebao da omogući i olakša zainteresiranim mladima da lakše i brže prođu put koji vodi od nezaposlenosti do preduzetništva.

Sredstva za finansiranje ovog fonda bi se obezbjeđivala iz Razvojnog programa Republike Srpske (RS), iz budžeta resornih ministarstava za odgovarajuće namjene, iz donatorskih programa i projekata, uključujući i IPA fondove Evropske unije (EU) za odgovarajuće namjene, te drugih izvora finansiranja.

Za implementaciju projekta je zadužena Razvojna agencija EDA i Fondacija mladi preduzetnici BiH, uz podršku Centra civilnih inicijativa (CCI), te uz učešće i saradnju sa predstavnicima nadležnih ministarstava i institucija RS-a, mladih i njihovih organizacija.

Korisnici su mladi ljudi sa preduzetničkim ambicijama, do 35 godina starosti. Čitav proces podrazumijeva pet koraka, informiranje i prijavljivanje, obuka i priprema poslovnog plana, priprema kreditne aplikacije, odobravanje finansiranja, te implementacija poslovnog plana i poslovno savjetovanje.

Narodna skupština RS-a usvojila je (15.12.2009) i dvije odluke o zaduženju RS-a za kreditiranje malih i srednjih preduzeća u vrijednosti 70 miliona eura.

Od toga kredit u visini 50 miliona, zaduženje prema Evropskoj investicionoj banci (EIB), bit će vođen preko Investiciono razvojne banke RS-a za projekte preduzeća u turizmu i drugim uslužnim djelatnostima.

Investiciono razvojna banka će također voditi i kreditni projekat od 20 miliona eura, dobijen od Međunarodne banke za obnovu i razvoj sa ciljem finansiranja malih i srednjih preduzeća koja se bave proizvodnjom hrane i preradom poljoprivrednih proizvoda ili srodnim djelatnostima.

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

Bosna i Hercegovina - Ekonomski trendovi
Godišnji izvještaj 2009. - Mart 2010.

PRILOZI

Tabela 1: Industrijska proizvodnja u BiH

	2007	2008	2009	2009																			
				Januar	Februar	Mart	April	Maj	Jun	Juli	August	Septemb ar	Oktobar	Novemb ar	Decemb ar	K1	K2	K3	K4	jan-mar	jan-jun	jan-sep	jan-dec
INDUSTRIJA UKUPNO	6,6	7,3	-3,3	-7,8	-5,4	-2,5	3,2	-4,9	-1,0	-5,5	-10,1	-0,3	-1,6	1,0	-4,5	-5,1	-1,0	-5,4	-1,7	-5,1	-3,0	-3,8	-3,3
C) VAĐENJE RUDA I KAMENA	-1,2	12,7	-2,9	-9,7	-10,4	6,1	13,2	-1,5	-3,5	-4,9	-13,4	3,6	-7,8	-0,9	1,6	-4,8	1,9	-5,5	-2,7	-4,8	-1,4	-3,0	-2,9
D) PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	9,3	5,6	-4,5	-12,7	-7,7	-9,4	3,6	-8,2	-2,2	-7,4	-11,0	1,7	-1,9	4,9	-5,2	-9,7	-2,4	-5,6	-0,9	-9,7	-5,8	-5,7	-4,5
E) PROIZVODNJA I SNABDJEVANJE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, GASOM I VODOM	3,1	9,6	0,1	3,9	2,4	13,4	-3,2	4,7	4,3	0,2	-5,0	-9,3	3,6	-8,0	-5,4	6,3	2,0	-4,6	-3,5	6,3	4,4	1,4	0,1
C VAĐENJE RUDA I KAMENA																							
CA Ugalj, lignit i treset	-1,6	14,0	2,2	-7,2	0,4	18,8	28,3	0,1	-2,0	-4,7	-11,2	11,0	-3,2	2,7	6,3	3,5	6,8	-2,4	1,7	3,5	5,1	2,3	2,2
CB Rude i kamen	0,0	8,3	-21,3	-26,7	-52,2	-37,2	-30,4	-7,3	-8,7	-4,9	-20,5	-19,2	-24,9	-15,1	-18,5	-40,5	-15,0	-15,5	-19,8	-40,5	-26,3	-21,9	-21,3
D PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA																							
DA Hrana, piće i duhan	5,8	3,5	6,3	-7,7	-4,2	3,5	18,0	6,7	12,8	6,2	7,5	11,7	3,6	10,9	5,1	-2,8	12,4	8,4	6,4	-2,8	5,2	6,3	6,3
DB Tekstil i tekstilni proizvodi	1,7	9,0	-2,1	-24,4	-30,2	2,1	-14,0	-11,9	-16,8	-6,8	33,1	10,6	10,3	22,5	25,9	-18,5	-14,4	9,7	19,0	-18,5	-16,5	-8,5	-2,1
DC Koža i proizvodi od kože	-5,3	-3,9	-1,8	-18,9	-5,7	-3,2	-12,8	-12,4	-2,7	9,3	-1,9	14,0	13,4	-4,5	14,3	-9,5	-9,2	7,7	7,5	-9,5	-9,3	-4,5	-1,8
DD Drvo i proizvodi od drveta izuzev namještaja	14,7	-11,3	-16,0	-31,5	-36,8	-18,1	-13,6	-16,7	-15,1	-20,8	-19,0	-17,0	-2,9	-5,1	5,6	-28,4	-15,2	-18,9	-1,3	-28,4	-21,0	-20,3	-16,0
DE Celuloza, papir i proizvodi od papira; izdavaštvo i štamparstvo	12,9	6,8	-3,0	-12,5	-6,5	-6,5	7,7	-4,6	1,5	4,3	2,7	-14,8	-6,7	3,3	-3,2	-8,5	1,5	-3,0	-2,6	-8,5	-3,3	-3,2	-3,0
DF Koks i derivati nafte	13,3	220,8	498,6	4587,4	1653,5	1609,0	2174,5	2018,0	1900,9	2254,5	2512,9	1109,0	576,1	139,3	9,6	2081,7	2015,3	1931,8	63,4	2081,7	2046,2	2008,4	498,6
DG Hemikalije, hem. proizvodi i vještačka vlakna	20,0	29,2	34,9	92,9	87,8	234,6	60,9	15,0	38,6	17,2	21,2	8,4	37,0	-6,3	18,6	125,2	38,4	15,2	16,3	125,2	69,3	44,1	34,9
DH Proizvodi od gume i plastike	16,6	-0,4	-16,5	-7,0	-24,3	-22,2	-19,0	-24,5	-11,6	-13,2	-9,7	-28,7	-15,3	-10,2	-12,7	-18,7	-18,1	-17,6	-12,9	-18,7	-18,4	-18,1	-16,7
DI Proizvodi od ostalih nemetala	6,2	10,9	-20,7	-59,6	-26,7	-10,5	-15,7	-12,8	-22,6	-13,7	-15,2	-13,1	-27,9	-29,6	-32,3	-27,3	-17,0	-14,1	-29,4	-27,3	-20,7	-18,1	-20,7
DJ Bazni metali i proizvodi	7,8	1,6	-17,2	-43,3	-23,4	-41,1	-0,9	-8,3	-18,8	-22,6	-29,5	7,6	-7,9	20,7	-25,0	-36,1	-10,0	-16,1	-5,6	-36,1	-23,3	-20,9	-17,2
DK Mašine i uređaji	25,9	11,0	-21,5	3,9	14,9	-37,1	-34,7	-48,2	-2,0	-17,7	-26,7	-38,3	-23,9	-14,6	-11,3	-8,1	-30,4	-28,4	-16,8	-8,1	-20,3	-23,3	-21,5
DL Električni i optički uređaji	21,2	-6,7	-25,5	-2,2	-6,1	1,1	-14,6	-16,3	-16,2	-40,1	-43,3	-51,6	-52,3	-43,4	-7,3	-2,6	-15,7	-45,4	-36,2	-2,6	-9,2	-21,7	-25,5
DM Saobraćajna sredstva	-20,3	-7,2	2,9	105,4	76,9	-38,6	-38,1	-25,1	-16,5	45,8	-19,0	27,2	-11,6	38,0	33,4	12,2	-27,1	20,8	14,7	12,2	-8,1	-0,6	2,9
DN Ostali proizvodi d.n	26,5	23,4	-8,7	32,7	7,6	5,9	-13,1	-42,7	11,3	-24,6	-47,5	2,7	-1,8	-3,2	-9,3	14,0	-16,4	-22,8	-4,9	14,0	-3,3	-9,9	-8,7
E PROIZVODNJA I SNABDJEVANJE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, GASOM I VODOM																							
E Proizvodnja i snadbijevanje el. i toplotnom energijom	3,1	9,6	0,1	3,9	2,4	13,4	-3,2	4,7	4,3	0,2	-5,0	-9,3	3,6	-8,0	-5,4	6,3	2,0	-4,6	-3,5	6,3	4,4	1,4	0,1

Izvor : Agencija za statistiku BiH

Tabela 2: Realni sektor BiH - industrija i usluge

		2007	2008	2009						
				K1	K2	K3	K4	jan-jun	jan-sep	jan-dec
Industrija - fizički obim	Industrija ukupno	6,6	7,3	-5,2	-1,0	-5,4	-1,8	-3,1	-3,9	-3,3
	Intermedijarni proizvodi	6,4	1,2	-26,0	-5,9	-9,7	-4,6	-15,5	-13,5	-11,3
	Kapitalni proizvodi	10,0	0,4	-11,6	-25,4	-16,5	-17,3	-19,0	-18,2	-17,9
	Trajni proizvodi za široku potrošnju	24,1	26,3	17,4	-14,9	-23,8	-6,6	-1,1	-8,9	-8,3
	Netrajni proizvodi za široku potrošnju	10,6	10,6	6,8	7,5	2,8	6,6	7,2	5,5	5,8
	Energija	1,6	11,3	8,5	7,4	-0,9	-0,8	8,0	5,0	3,4
Građevinarstvo - Vrijednost izvršenih radova	Građevinarstvo ukupno	25,5*	24,6*	-9,8*	-10,9*	-24,3*	-27,1*	-10,5*	-16,4*	-19,9*
	Stambene zgrade	NA	26,9*	-20,1*	-17,5*	-22,1*	-34,7*	-18,5*	-19,9*	-24,5*
	Nestambene zgrade	NA	18,5*	-14,2*	-20,0*	-27,8*	-33,1*	-17,4*	-21,7*	-25,1*
	Saobraćajna infrastruktura	NA	31,5*	-1,9*	-5,0*	-29,7*	-21,1*	-4,0*	-16,4*	-18,1*
	Cjevovodi, komunikacijski i električni vodovi	NA	44,2*	8,0*	25,7*	7,1*	-13,8*	18,8*	14,0*	3,7*
Prijevoz	Cestovni (prevezeno robe)	48,3*	9,3*	-16,8*	-14,5*	-8,7*	-	-15,5*	-12,9*	-
	Cestovni (prevezeni putnici)	3,6*	-2,8*	-2,9*	-5,7*	-10,3*	-	-4,4*	-6,4*	-
	Gradsko - Prigradski Prijevoz (prevezeni putnici)	-20,8*	-0,4*	-1,4*	-0,7*	0,6*	-	-1,1*	-0,6*	-
	Željeznički (prevezeno robe)	2,8*	9,8*	-33,3*	-32,4*	-9,3*	-	-32,9*	-24,8*	-
	Željeznički (prevezeni putnici)	-3,3*	11,2*	-26,7*	-26,8*	-28,0*	-	-26,8*	-27,2*	-
Trgovina na malo	Tekuće cijene	14,8*	19,5*	-9,4*	-8,5*	-11,8*	-9,8*	-8,9*	-10,0*	-10,0*
	Stalne cijene (deflacija cijena indeksom potrošačkih cijena)	13,3*	12,1*	-11,0*	-7,5*	-10,3*	-9,1*	-9,2*	-9,7*	-9,6*
Turizam - dolasci	Dolasci - ukupno	20,0*	4,6	-6,1	-11,1	-1,5	-5,4	-9,2	-6,5	-6,3
	Domaći turisti	17,4*	4,3	-7,2	-14,7	-6,2	-8,0	-11,7	-10,0	-9,5
	Strani turisti	22,5*	4,9	-5,0	-7,8	1,7	-2,7	-6,8	-3,5	-3,3
* Ponderisani prosjek entitetskih indeksa objavljenih od strane entitetskih statističkih zavoda								Izvori: Entitetski zavodi za statistiku		

* Ponderisani prosjek entitetskih indeksa objavljenih od strane entitetskih statističkih zavoda

Tabela 3: Realni sektor - Entitetska poređenja

			2007	2008	2009																		
					jan	feb	mart	april	maj	juni	juli	avg	sep	okt	nov	dec	K1	K2	K3	K4	jan-jun	jan-sep	jan-dec
Proizvodnja i građevinarstvo	Industrijska proizvodnja - fizički obim	FBIH	8,6	7,9	-11,1	-15,3	-5,9	-5,9	-13,2	-10,6	-11,6	-10,0	-16,2	-15,4	-13,5	-9,9	-10,9	-	-	-	-10,4	-11,2	-11,6
		RS	1,4	16,8	3,8	10,4	23,8	28,1	17,3	18,5	19,3	11,8	21,5	24,1	26,4	21,0	13,1	-	-	-	17,1	17,3	19,0
	Građevinarstvo (vrijednost radova)	FBIH	22,6	34,1	1,8	-26,6	-23,5	-16,9	-20,6	-29,4	-26,0	-33,0	-21,7	-38,9	-43,6	-36,1	-16,7	-23,0	-27,0	-39,5	-20,4	-23,1	-28,2
		RS	29,6	11,8	0,9	-15,1	20,7	1,6	13,4	10,8	-13,0	-12,4	-32,4	-16,1	-18,7	-1,8	2,4	9,1	-20,8	-11,2	6,5	-6,3	-8,0
Prijevoz	Cestovni (prevezeno robe)	FBIH	55,1	6,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-15,5	-17,2	-7,2	-	-16,5	-13,0	-
		RS	20,6	3,1	-14,0	-37,7	-5,3	-9,6	-3,2	-8,9	-10,2	-27,3	2,1	-7,8	-2,6	8,2	-20,2	-7,3	-12,1	-1,8	-12,9	-12,6	-9,9
	Cestovni (prevezeni putnici)	FBIH	2,3	-2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,4	0,6	-7,9	-	1,9	-1,5	-
		RS	8,3	-4,6	-26,1	-22,2	-11,9	-25,0	-25,5	-20,6	-22,6	-19,0	-10,0	-13,3	-14,8	9,8	-19,8	-23,7	-17,1	-7,0	-21,8	-20,2	-16,9
	Gradsko - Prigradski Prijevoz (prevezeni putnici)	FBIH	-23,7	-1,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-2,5	-2,9	-0,4	-	-2,7	-2,0	-
		RS	7,6	4,9	5,1	3,6	9,6	29,5	10,1	5,9	4,7	3,1	12,5	14,9	14,1	9,1	6,2	15,5	7,2	12,6	10,8	9,7	10,5
	Željeznički (prevezeno robe)	FBIH	5,4	20,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-25,4	-23,9	-11,6	-	-24,7	-20,2	-
		RS	-0,4	-4,6	-48,7	-53,7	-39,1	-57,1	-37,8	-41,9	-21,8	-10,4	19,9	31,5	33,9	25,4	-46,7	-45,3	-5,9	30,6	-45,9	-31,9	-19,2
	Željeznički (prevezeni putnici)	FBIH	4,5	26,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-7,8	-11,8	-12,7	-	-10,0	-11,1	-
		RS	-7,4	2,4	-32,7	-45,3	-33,3	-32,8	-39,7	-44,4	-45,9	-35,2	-42,9	-40,2	-36,4	-29,8	-37,3	-38,8	-41,6	-36,4	-38,0	-39,2	38,5
Trgovina na malo	trenutne cijene	FBIH	14,0	18,3	0,5	-11,9	-11,7	-5,8	-13,1	-8,0	-12,5	-11,9	-11,4	-9,9	-9,9	-9,4	-8,0	-9,1	-11,9	-9,7	-8,5	-9,9	-9,9
	deflacija cijena indeksom potrošačkih cijena	FBIH	12,2	9,6	-2,1	-14,1	-12,9	-6,2	-12,5	-6,5	-11,2	-10,5	-9,8	-8,1	-8,8	-9,1	-10,0	-8,5	-10,5	-8,6	-9,2	-9,9	-9,6
	trenutne cijene	RS	16,2	21,5	-8,4	-18,4	-9,1	-3,4	-12,6	-6,7	-11,6	-11,5	-11,2	-12,0	-8,9	-8,6	-11,9	-7,7	-11,4	-9,9	-9,6	-10,3	-10,2
	deflacija cijena indeksom potrošačkih cijena	RS	15,1	14,3	-10,4	-19,8	-9,4	-3,0	-11,2	-4,5	-10,4	-10,0	-10,0	-10,9	-8,6	-8,9	-13,1	-6,4	-10,2	-9,5	-9,5	-9,8	-9,8
Turizam - dolasci	Domaći turisti	FBIH	18,0	2,7	-12,9	-9,0	-4,1	-14,6	-21,6	-27,7	-11,0	-28,1	5,4	-6,5	-18,2	-7,3	-8,5	-22,0	-11,8	-10,3	-17,0	-15,5	-14,2
		RS	11,0	6,0	-12,4	-5,8	-1,4	-4,0	-2,3	-14,1	-5,6	2,4	-0,2	-0,9	-13,5	-1,5	-6,0	-7,2	-1,2	-5,1	-6,7	-4,9	-4,9
	Strani turisti	FBIH	17,9	1,8	-6,2	-6,0	1,4	-4,8	-8,4	-9,9	-2,0	3,2	13,0	2,4	9,7	0,7	-3,1	-7,9	4,6	4,0	-6,4	-1,8	-0,6
		RS	24,3	11,6	-12,7	-5,9	4,0	-4,1	-9,3	-3,7	-3,2	-6,5	-6,2	-6,7	-16,5	-14,8	-5,7	-6,2	-5,3	-12,1	-6,0	-5,8	-7,2
Ugostiteljstvo	trenutne cijene	FBIH	24,7	14,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-3,7	-7,9	-1,8	-	-6,1	-4,6	-
	deflacija cijena indeksom potrošačkih cijena	FBIH	22,9	5,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-5,7	-7,3	-0,4	-	-6,8	-4,6	-
	trenutne cijene	RS	17,6	31,4	3,4	7,3	9,1	13,9	6,3	-1,5	-16,5	-0,9	-1,1	-	-	-	6,6	5,5	1,0	-	6,0	1,6	-
	deflacija cijena indeksom potrošačkih cijena	RS	16,5	24,2	1,4	5,9	8,8	14,3	7,7	0,7	-15,3	0,6	0,1	-	-	-	5,4	6,8	2,2	-	6,1	2,1	-

Izvor : Entitetski zavod za statistiku

Tabela 4: Tržište rada

Period	broj zaposlenih lica*				broj nezaposlenih lica				stopa nezaposlenosti				prosječne neto plate				prosječne penzije*			
	BiH	FBiH	RS	Brčko	BiH	FBiH	RS	Brčko	BiH	FBiH	RS	Brčko	BiH	FBiH	RS	Brčko	BiH	FBiH	RS	Brčko
	osobe				osobe				%				KM				KM			
2004. φ	636.893	388.310	236.239	12.521	472.972	315.847	139.989	17.135	42,6%	44,9%	37,2%	57,8%	505	534	423	707	189	203	163	169
2005. φ	644.026	388.418	242.624	13.044	507.816	338.270	151.599	17.947	44,1%	46,5%	38,5%	57,9%	534	558	465	676	207	221	185	188
2006. φ	655.064	389.601	252.227	13.703	516.175	355.102	143.219	17.854	44,1%	47,7%	36,2%	56,6%	575	603	521	674	227	238	210	208
2007. φ	668.313	413.676	258.209	14.624	526.680	370.459	139.825	16.395	44,1%	47,2%	35,1%	52,9%	645	662	585	684	263	284	230	244
2008. φ	701.211	430.745	259.205	15.790	493.344	345.381	135.102	12.862	41,3%	44,5%	34,3%	44,9%	752	751	755	730	324	340	297	311
2009. φ	691.835	426.557	253.665		497.562	347.146	139.536	10.880	41,8%	44,9%	35,5%		790	792	788	769	336	346	320	326
I 2008.	691.943	423.651			516.686	366.705	136.108	13.873	42,7%	46,4%			677	710	584	696	306	330	267	287
II 2008.	696.290	425.215			517.181	365.232	138.134	13.815	42,6%	46,2%			716	713	724	706	306	331	266	287
III 2008.	697.220	427.747	258.993	15.337	509.570	357.281	138.497	13.792	42,2%	45,5%	34,8%	47,3%	726	724	731	716	312	332	280	298
IV 2008.	697.968	429.431			499.838	348.615	137.580	13.643	41,7%	44,8%			739	735	751	730	309	331	273	293
V 2008.	699.397	430.254			493.765	344.633	136.071	13.061	41,4%	44,5%			753	752	758	740	325	340	300	308
VI 2008.	703.105	433.170		15.866	489.528	341.221	135.524	12.783	41,0%	44,1%		44,6%	748	741	768	735	325	340	301	313
VII 2008.	703.747	433.635			488.433	340.809	134.808	12.816	41,0%	44,0%			763	764	765	733	325	339	301	313
VIII 2008.	703.297	433.049			484.653	338.111	133.827	12.715	40,8%	43,8%			764	759	779	728	330	349	301	317
IX 2008.	704.529	433.691	259.417	16.168	480.176	334.650	133.075	12.451	40,5%	43,6%	33,9%	43,5%	775	773	783	734	337	349	319	327
X 2008.	678.682	433.964			477.520	332.897	132.426	12.197	41,3%	43,4%			780	781	783	736	337	348	319	327
XI 2008.	679.483	434.005			479.660	335.772	132.098	11.790	41,4%	43,6%			776	772	790	729	337	349	319	327
XII 2008.	677.324	431.131		16.242	483.121	338.643	133.074	11.404	41,6%	44,0%		41,3%	798	790	819	772	337	348	320	327
I 2009.	697.642	428.688			488.498	342.174	134.798	11.526	41,2%	44,4%			784	791	771	738	338	348	323	327
II 2009.	696.929	428.765			491.797	343.402	136.624	11.771	41,4%	44,5%			790	785	813	751	339	349	322	328
III 2009.	693.919	427.060	255.303	16.087	493.338	343.317	138.210	11.811	41,6%	44,6%	35,1%	42,3%	790	795	781	764	338	348	321	328
IV 2009.	694.081	426.926			493.144	343.451	138.061	11.632	41,5%	44,6%			794	798	786	773	337	347	321	327
V 2009.	694.340	426.624			490.571	341.911	137.847	10.813	41,4%	44,5%			786	792	773	763	338	348	321	328
VI 2009.	693.696	427.057		16.035	492.583	344.025	138.170	10.388	41,5%	44,6%		39,3%	793	793	794	767	337	348	321	329
VII 2009.	691.708	425.702			496.896	347.701	138.911	10.284	41,8%	45,0%			792	792	792	781	336	345	320	326
VIII 2009.	688.743	423.876			500.501	350.410	139.974	10.117	42,1%	45,3%			785	783	790	773	335	344	320	326
IX 2009.	689.558	425.933	252.026	16.141	502.301	350.772	141.064	10.465	42,1%	45,2%	35,9%	39,3%	785	785	786	773	335	344	320	326
X 2009.	688.052	425.873			504.087	351.444	142.074	10.569	42,3%	45,2%			789	790	789	766	332	342	317	323
XI 2009.	687.309	425.978			506.444	352.563	143.305	10.576	42,4%	45,3%			791	793	785	788	333	343	316	322
XII 2009.	686.044	426.197			510.580	354.577	145.396	10.607	42,7%	45,4%			802	808	788	790	334	343	320	322

Izvor: Agencija za statistiku BiH, entitetski Zavodi za statistiku, Zavod za zapošljavanje FBiH i RS, Fond MIO/PIO FBiH i Fond PIO RS

* Broj zaposlenih u BiH u 2007., 2008. i 2009. godini, izvor: Agencije za statistiku BiH; broj zaposlenih u FBiH i RS, izvor: entitetski zavodi za statistiku.

* Prosječne penzije u BiH su izračunate na osnovu entitetskih nivoa penzija ponderisanih odnosom ukupnog broja penzionera u svakom od BH entiteta i Brčko Distrikta.

Tabela 5: Rast i struktura monetarnih agregata (kraj razdoblja)

Period	Rezervni novac (M0)				Transakcijski novac (M1)			Kvazi novac (QM)				M2- ukupno
	Gotovina izvan monetarnih vlasti	Depoziti banaka kod monetarnih vlasti	Ostali dep. po viđenju kod monetarnih vlasti	Rezervni novac	Gotovina izvan banaka	Depoziti po viđenju u domaćoj valuti	M1-ukupno	Oročeni i štedni depoziti u domaćoj valuti	Depoziti po viđenju u stranoj valuti	Oročeni i štedni depoziti u stranoj valuti	QM-ukupno	
1	2	3	4	5=2+3+4	6	7	8=6+7	9	10	11	12=9+10+11	13=8+12
u milionima KM												
K1 2005	1.791,5	1.336,6	1,9	3.130,4	1.626,7	1.907,9	3.534,7	716,4	1.007,2	1.680,2	3.403,8	6.938,5
K2 2005	1.863,3	1.383,4	2,3	3.249,0	1.690,5	2.012,7	3.703,2	721,2	1.098,7	1.754,2	3.574,2	7.277,3
K3 2005	1.883,0	1.667,8	2,8	3.553,7	1.707,8	2.176,2	3.883,9	770,8	1.115,3	1.908,5	3.794,6	7.678,6
K4 2005	1.907,2	2.059,9	2,7	3.970,1	1.729,0	2.378,5	4.107,5	818,0	1.152,1	1.998,0	3.968,2	8.075,7
K1 2006	1.837,9	2.220,6	2,7	4.061,1	1.656,4	2.434,8	4.091,3	854,9	1.202,4	2.161,7	4.219,0	8.310,3
K2 2006	1.938,5	2.243,2	4,9	4.186,6	1.746,7	2.661,9	4.408,6	912,4	1.270,9	2.207,4	4.390,8	8.799,3
K3 2006	2.054,2	2.698,1	8,4	4.760,7	1.864,7	2.907,9	4.772,6	987,4	1.335,3	2.425,2	4.748,0	9.520,6
K4 2006	2.154,2	2.887,3	10,5	5.052,0	1.978,3	3.093,0	5.071,3	1.099,4	1.358,5	2.544,6	5.002,4	10.073,7
K1 2007	2.107,6	3.021,8	14,2	5.143,6	1.910,8	3.389,6	5.300,4	1.173,2	1.322,8	2.704,2	5.200,2	10.500,6
K2 2007	2.207,6	3.269,1	8,5	5.485,2	2.002,6	3.674,0	5.676,6	1.308,5	1.385,3	2.824,0	5.517,8	11.194,4
K3 2007	2.302,9	3.712,0	9,5	6.024,4	2.085,5	3.858,5	5.944,0	1.366,2	1.408,6	2.975,0	5.749,8	11.693,8
K4 2007	2.439,7	3.777,1	12,2	6.229,0	2.185,3	3.974,6	6.159,9	1.517,4	1.459,3	3.113,2	6.089,9	12.249,8
K1 2008	2.310,7	3.665,3	6,6	5.982,6	2.061,2	3.944,7	6.005,9	1.602,8	1.572,8	3.220,7	6.396,3	12.402,2
K2 2008	2.335,3	3.697,0	5,6	6.037,9	2.075,6	3.956,1	6.031,7	1.721,3	1.608,8	3.430,8	6.760,9	12.792,6
K3 2008	2.407,0	3.849,4	8,4	6.264,8	2.130,8	4.066,7	6.197,5	1.800,1	1.667,4	3.761,1	7.228,6	13.426,1
K4 2008	2.552,4	3.144,2	7,4	5.704,0	2.302,6	3.691,4	5.994,0	1.799,4	1.511,4	3.470,3	6.781,1	12.775,1
K1 2009	2.318,5	2.994,2	6,5	5.319,1	2.016,3	3.545,6	5.561,9	1.838,3	1.467,5	3.615,5	6.921,3	12.483,2
K2 2009	2.304,7	2.810,1	8,4	5.123,2	1.988,2	3.617,3	5.605,5	1.689,4	1.431,5	3.654,4	6.775,3	12.380,8
K3 2009	2.270,9	3.244,7	4,5	5.520,1	1.980,1	3.640,4	5.620,5	1.727,7	1.467,1	3.782,6	6.977,4	12.597,9
K4 2009	2.267,7	3.375,1	6,0	5.648,8	2.009,4	3.877,5	5.886,9	1.782,0	1.440,8	3.888,6	7.111,4	12.998,3
% promjena u odnosu na isti period prethodne godine												
K1 2005	5,8%	17,8%	-27,7%	10,6%	5,8%	10,4%	8,2%	38,2%	22,9%	38,3%	33,3%	19,3%
K2 2005	7,6%	11,3%	11,0%	9,1%	7,1%	10,9%	9,1%	24,6%	24,9%	35,7%	29,9%	18,4%
K3 2005	4,6%	21,2%	67,2%	11,8%	4,6%	10,2%	7,6%	43,7%	15,0%	36,7%	30,8%	18,0%
K4 2005	4,9%	45,1%	52,0%	22,6%	3,5%	27,5%	16,2%	16,3%	16,6%	24,5%	20,4%	18,2%
K1 2006	2,6%	66,1%	39,6%	29,7%	1,8%	27,6%	15,7%	19,3%	19,4%	28,7%	23,9%	19,8%
K2 2006	4,0%	62,1%	113,4%	28,9%	3,3%	32,3%	19,0%	26,5%	15,7%	25,8%	22,8%	20,9%
K3 2006	9,1%	61,8%	200,1%	34,0%	9,2%	33,6%	22,9%	28,1%	19,7%	27,1%	25,1%	24,0%
K4 2006	13,0%	40,2%	288,7%	27,2%	14,4%	30,0%	23,5%	34,4%	17,9%	27,4%	26,1%	24,7%
K1 2007	14,7%	36,1%	435,8%	26,7%	15,4%	39,2%	29,6%	37,2%	10,0%	25,1%	23,3%	26,4%
K2 2007	13,9%	45,7%	73,2%	31,0%	14,6%	38,0%	28,8%	43,4%	9,0%	27,9%	25,7%	27,2%
K3 2007	12,1%	37,6%	13,4%	26,5%	11,8%	32,7%	24,5%	38,4%	5,5%	22,7%	21,1%	22,8%
K4 2007	13,3%	30,8%	16,6%	23,3%	10,5%	28,5%	21,5%	38,0%	7,4%	22,3%	21,7%	21,6%
K1 2008	9,6%	21,3%	-53,5%	16,3%	7,9%	16,4%	13,3%	36,6%	18,9%	19,1%	23,0%	18,1%
K2 2008	5,8%	13,1%	-34,1%	10,1%	3,6%	7,7%	6,3%	31,5%	16,1%	21,5%	22,5%	14,3%
K3 2008	4,5%	3,7%	-11,6%	4,0%	2,2%	5,4%	4,3%	31,8%	18,4%	26,4%	25,7%	14,8%
K4 2008	4,6%	-16,8%	-39,3%	-8,4%	5,4%	-7,1%	-2,7%	18,6%	3,6%	11,5%	11,3%	4,3%
K1 2009	0,3%	-18,3%	-1,5%	-11,1%	-2,2%	-10,1%	-7,4%	14,7%	-6,7%	12,3%	8,2%	0,7%
K2 2009	-1,3%	-24,0%	50,0%	-15,1%	-4,2%	-8,6%	-7,1%	-1,9%	-11,0%	6,5%	0,2%	-3,2%
K3 2009	-5,7%	-15,7%	-46,4%	-11,9%	-7,1%	-10,5%	-9,3%	-4,0%	-12,0%	0,6%	-3,5%	-6,2%
K4 2009	-11,2%	7,3%	-18,9%	-1,0%	-12,7%	5,0%	-1,8%	-1,0%	-4,7%	12,1%	4,9%	1,7%

Izvor: Centralna banka BiH

Tabela 6: Indeks potrošačkih cijena (CPI)

Kod	00			01			02			03			04			05			06			07			08			09			10			11			12		
Opis koda	OPŠTI INDEKS			HRANA I BEZALKOHOLNI NAPICI			ALKOHOL I DUHAN			ODJEĆA I OBUĆA			STANOVANJE, VODOOPSKRBA, ELEKTRIČNA ENERGIJA, PLIN I DRUGI ENERGENTI			NAMJEŠTAJ, KUĆANSKI UREĐAJI I REDOVITO ODRŽAVANJE KUĆE			ZDRAVSTVO			PRIJEVOZ			VEZE			REKREACIJA I KULTURA			OBRAZOVANJE			RESTORANI I HOTELI			RAZLIČITE ROBE I USLUGE		
Vrsta indeksa	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g	2005=100	m/m	g/g
2006. φ	106,1			108,3			100,0			99,2			113,1			101,2			109,0			105,3			113,8			104,8			101,9			103,9			101,4		
2007. φ	101,5			102,9			100,4			96,9			102,4			100,4			101,0			100,2			102,2			101,4			104,4			102,8			100,6		
2008. φ	107,4			112,1			101,1			97,9			108,5			102,2			100,4			111,2			104,4			104,0			102,5			107,1			102,8		
2009. φ	99,6			99,1			109,8			96,1			103,9			100,8			100,8			90,1			101,5			103,2			99,8			104,9			102,3		
I 2008.	113,4	101,4	106,2	120,8	102,1	111,2	100,6	100,0	100,4	95,3	99,9	97,5	127,1	102,3	104,6	102,6	100,2	101,4	110,4	100,0	101,0	112,1	101,3	109,5	120,8	103,7	104,4	107,7	100,6	101,6	109,4	100,3	104,4	111,0	100,5	105,5	103,0	100,5	101,4
II 2008.	113,8	100,4	106,2	122,1	101,1	111,4	100,8	100,1	100,6	95,3	100,0	97,7	127,2	100,1	104,7	102,7	100,1	101,6	110,4	100,0	101,1	111,8	99,7	109,5	120,7	100,0	104,3	107,7	100,0	101,4	109,5	100,0	103,9	111,1	100,1	105,4	103,2	100,2	101,5
III 2008.	114,9	101,0	107,1	124,0	101,6	112,9	100,9	100,1	100,6	95,3	100,0	97,7	128,0	100,6	105,4	102,8	100,1	101,6	110,4	100,0	100,9	113,6	101,6	111,2	120,8	100,0	104,4	108,8	101,0	102,4	109,2	99,8	103,7	112,0	100,9	106,3	103,6	100,4	101,9
IV 2008.	114,4	99,6	107,5	124,9	100,8	112,6	100,9	100,1	100,8	94,7	99,3	98,1	118,1	92,3	108,4	103,0	100,2	101,8	110,3	100,0	100,6	114,8	101,1	111,4	120,7	100,0	104,4	108,9	100,1	102,7	109,2	100,0	103,7	112,5	100,4	106,7	103,9	100,3	102,1
V 2008.	115,4	100,9	108,2	126,0	100,9	113,7	101,2	100,3	100,9	94,4	99,7	98,1	118,5	100,3	108,5	103,0	100,0	101,5	110,6	100,2	100,4	119,0	103,6	113,6	120,7	100,0	104,4	108,8	100,0	102,7	109,2	100,0	103,7	112,9	100,4	107,0	104,4	100,4	102,5
VI 2008.	116,5	100,9	109,6	126,7	100,5	115,8	101,5	100,3	101,1	94,1	99,7	98,5	119,2	100,6	109,4	103,5	100,4	102,0	110,9	100,2	100,4	123,7	104,0	117,4	120,7	100,0	103,5	111,0	102,0	104,9	109,2	100,0	103,7	113,7	100,7	107,0	104,5	100,1	102,5
VII 2008.	116,5	100,1	109,9	125,7	99,2	115,8	101,7	100,2	101,3	94,0	99,9	98,5	119,8	100,5	109,9	103,9	100,4	102,4	110,6	99,7	100,1	125,2	101,3	119,0	120,7	100,0	103,5	111,0	100,0	104,9	109,4	100,2	103,8	114,9	101,1	108,2	105,3	100,8	103,3
VIII 2008.	117,0	100,1	109,5	125,2	99,6	114,4	102,0	100,3	101,5	93,7	99,7	98,3	122,7	102,4	112,3	104,4	100,6	102,7	110,7	100,2	100,2	123,9	98,9	116,9	121,5	100,7	104,2	111,0	100,0	105,1	109,5	100,0	103,9	115,2	100,3	108,1	105,7	100,3	103,5
IX 2008.	116,7	100,1	108,7	125,6	100,3	112,6	102,0	100,0	101,6	93,7	100,0	98,2	123,3	100,5	112,4	104,7	100,3	102,9	110,7	99,9	99,9	122,1	98,5	114,8	121,5	100,0	104,2	113,1	101,9	105,9	108,2	98,8	100,4	116,1	100,8	108,9	105,9	100,3	103,7
X 2008.	117,5	100,7	107,3	125,8	100,2	110,6	102,1	100,1	101,5	92,9	99,2	97,5	133,7	108,4	109,3	105,1	100,3	103,1	110,6	100,0	100,1	119,5	97,9	111,7	121,5	100,0	104,2	113,0	99,9	105,8	108,2	100,1	100,1	116,7	100,5	107,9	106,2	100,3	103,9
XI 2008.	116,8	99,4	105,5	125,5	99,7	108,4	102,1	100,0	101,5	92,8	99,8	97,2	135,0	101,0	110,0	105,2	100,2	103,0	110,7	100,1	100,2	113,0	94,6	103,0	123,4	101,5	105,9	113,0	100,0	105,7	108,5	100,3	99,5	117,5	100,7	106,8	106,2	100,0	103,9
XII 2008.	116,1	99,4	103,8	125,4	99,9	106,0	102,2	100,1	101,5	92,6	99,8	97,1	135,0	100,0	108,6	105,1	99,9	102,7	110,9	100,1	100,4	107,8	95,4	97,4	123,3	100,0	105,9	112,9	100,0	105,4	108,5	100,0	99,5	118,4	100,7	107,2	106,4	100,1	103,8
I 2009.	116,0	99,9	102,3	126,5	100,9	104,7	102,4	100,2	101,7	92,3	99,7	96,9	135,0	100,1	106,2	105,2	100,1	102,6	110,8	99,9	100,4	103,5	96,0	92,3	123,3	100,0	102,1	113,0	100,0	104,9	108,5	100,0	99,2	119,2	100,7	107,4	106,8	100,4	103,7
II 2009.	115,9	99,9	101,8	126,3	99,9	103,5	102,6	100,2	101,8	92,1	99,8	96,6	135,1	100,1	106,2	105,2	100,0	102,4	110,7	100,0	100,3	102,6	99,1	91,7	123,3	100,0	102,1	113,8	100,8	105,7	108,7	100,2	99,3	119,3	100,1	107,4	107,0	100,2	103,7
III 2009.	115,7	99,9	100,7	126,4	100,1	102,0	102,8	100,2	101,9	92,1	100,0	96,6	135,2	100,0	105,6	105,2	100,0	102,3	110,8	100,1	100,4	100,8	98,3	88,7	123,3	100,0	102,1	114,3	100,5	105,1	108,7	100,0	99,5	119,6	100,3	106,7	107,2	100,2	103,5
IV 2009.	114,4	98,8	100,0	126,0	99,6	100,8	102,8	100,1	101,8	91,0	98,8	96,1	124,9	92,4	105,7	105,1	99,9	102,0	110,9	100,0	100,5	100,2	99,4	87,3	123,2	99,9	102,0	114,2	99,8	104,9	108,7	100,0	99,5	119,5	100,0	106,3	107,1	99,9	103,1
V 2009.	114,2	99,9	99,0	125,2	99,4	99,3	103,1	100,2	101,8	90,4	99,4	95,8	124,8	99,9	105,3	104,7	99,7	101,7	111,2	100,3	100,5	101,7	101,5	85,5	123,2	100,0	102,0	114,0	99,8	104,7	108,7	100,0	99,5	119,7	100,2	106,0	107,1	100,1	102,7
VI 2009.	114,3	100,1	98,2	124,3	99,3	98,1	103,0	100,0	101,5	90,2	99,9	95,9	124,8	100,0	104,7	104,6	99,9	101,1	111,2	100,1	100,3	104,8	103,1	84,8	123,1	99,9	102,0	113,9	99,9	102,6	108,7	100,0	99,5	119,7	100,0	105,3	107,2	100,1	102,6
VII 2009.	115,1	100,7	98,8	122,9	98,9	97,8	120,3	116,8	118,3	90,2	99,9	95,9	124,4	99,7	103,8	104,5	99,9	100,6	111,3	100,0	100,6	108,2	103,2	86,4	123,1	100,0	102,0	113,9	100,0	102,6	108,7	100,0	99,4	119,7	100,0	104,2	107,1	99,9	101,7
VIII 2009.	114,9	99,8	98,5	121,6	99,0	97,1	120,1	99,8	117,1	90,0	99,8	96,0	125,2	100,7	102,1	104,3	99,9	99,9	111,2	100,0	100,5	109,6	101,3	88,5	123,1	100,0	101,3	114,0	100,1	102,6	108,7	100,0	99,3	119,8	100,1	104,0	107,1	100,0	101,4
IX 2009.	115,0	100,1	98,6	121,5	99,9	96,8	120,1	100,0	117,8	89,9	99,9	96,0	126,2	100,8	102,4	104,2	99,9	99,5	112,0	100,7	101,3	109,5	99,9	89,7	123,1	100,0	101,3	114,6	100,6	101,3	108,8	100,0	100,5	119,8	100,0	103,2	107,6	100,4	101,5
X 2009.	115,8	100,7	98,6	121,3	99,8	96,4	120,0	99,9	117,6	89,1	99,0	95,8	136,7	108,4	102,3	104,1	100,0	99,1	112,2	100,2	101,5	108,0	98,6	90,4	123,1	100,0	101,3	114,6	100,0	101,4	108,9	100,1	100,6	121,5	101,4	104,1	107,6	100,0	101,3
XI 2009.	116,0	100,1	99,3	121,2	99,9	96,6	120,0	100,0	117,5	88,7	99,6	95,6	137,0	100,2	101,5	104,1	100,0	98,9	112,6	100,3	101,7	109,2	101,2	96,7	123,0	100,0	99,7	114,7	100,1	101,5	108,9	100,0	100,3	121,0	99,6	102,9	107,7	100,1	101,4
XII 2009.	116,1	100,1	100,0	121,5	100,3	96,9	119,9	99,9	117,3	88,7	99,9	95,7	136,9	99,9	101,5	104,3	100,2	99,2	113,1	100,4	102,0	109,4	100,1	101,4	123,0	100,0	99,8	114,6	99,9	101,5	109,0	100,2	100,5	121,0	100,0	102,2	107,4	99,8	101,0

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela 7: Rast i sektorska struktura kredita (kraj razdoblja)

Period	Potraživanja od svih sektora					
	Potraživanja od opće vlade	Potraživanja od nefinancijskih poduzeća		Potraživanja od stanovništva	Ostala potraživanja*	Ukupna potraživanja
		Potraživanja od javnih poduzeća	Potraživanja od privatnih poduzeća			
1	2	3	4	5	6	7=2+..6
u mil. KM (stanje na kraju razdoblja)						
K1 2005	44,2	680,1	2.633,9	2.757,0	89,1	6.204,3
K2 2005	43,6	674,1	2.883,7	2.996,9	82,3	6.680,6
K3 2005	46,5	670,1	3.003,3	3.212,3	107,8	7.040,0
K4 2005	49,9	695,0	3.243,9	3.453,3	102,0	7.544,1
K1 2006	49,0	667,8	3.414,3	3.599,9	100,7	7.831,7
K2 2006	54,2	647,7	3.629,6	3.909,8	107,0	8.348,3
K3 2006	65,8	649,6	3.700,7	4.148,3	96,3	8.660,7
K4 2006	68,3	661,6	4.075,4	4.373,6	129,0	9.307,9
K1 2007	84,1	674,7	4.310,7	4.642,5	156,3	9.868,3
K2 2007	104,4	665,9	4.584,5	5.048,6	188,7	10.592,1
K3 2007	114,2	658,4	4.864,6	5.389,6	196,5	11.223,3
K4 2007	127,3	646,3	5.273,6	5.685,7	216,2	11.949,1
K1 2008	134,5	628,5	5.737,8	5.997,6	236,6	12.735,0
K2 2008	231,8	611,8	6.237,4	6.404,6	248,6	13.734,2
K3 2008	246,2	638,3	6.535,0	6.690,0	249,9	14.359,4
K4 2008	264,1	638,3	6.735,9	6.696,0	215,6	14.549,9
K1 2009	283,6	661,8	6.729,6	6.631,5	180,1	14.486,6
K2 2009	448,2	660,7	6.707,8	6.527,7	152,6	14.497,0
K3 2009	314,1	650,5	6.631,8	6.429,1	134,4	14.159,9
K4 2009	350,1	650,6	6.663,9	6.305,8	135,3	14.105,7
% promjena u odnosu na isti period prethodne godine						
K1 2005	-4,3%	-42,1%	29,5%	33,1%	-4,2%	14,5%
K2 2005	-3,1%	-4,6%	33,7%	29,3%	-11,2%	25,6%
K3 2005	2,2%	-7,2%	31,3%	28,8%	29,8%	25,0%
K4 2005	9,9%	0,5%	30,9%	31,4%	21,1%	27,3%
K1 2006	10,9%	-1,8%	29,6%	30,6%	13,0%	26,2%
K2 2006	24,3%	-3,9%	25,9%	30,5%	30,0%	25,0%
K3 2006	41,5%	-3,1%	23,2%	29,1%	-10,7%	23,0%
K4 2006	36,9%	-4,8%	25,6%	26,6%	26,5%	23,4%
K1 2007	71,6%	1,0%	26,3%	29,0%	55,2%	26,0%
K2 2007	92,6%	2,8%	26,3%	29,1%	76,4%	26,9%
K3 2007	73,6%	1,4%	31,5%	29,9%	104,0%	29,6%
K4 2007	86,4%	-2,3%	29,4%	30,0%	67,6%	28,4%
K1 2008	59,9%	-6,8%	33,1%	29,2%	51,4%	29,0%
K2 2008	122,0%	-8,1%	36,1%	26,9%	31,7%	29,7%
K3 2008	115,6%	-3,1%	34,3%	24,1%	27,2%	27,9%
K4 2008	107,5%	-1,2%	27,7%	17,8%	-0,3%	21,8%
K1 2009	110,9%	5,3%	17,3%	10,6%	-23,9%	13,8%
K2 2009	93,4%	8,0%	7,5%	1,9%	-38,6%	5,6%
K3 2009	27,6%	1,9%	1,5%	-3,9%	-46,2%	-1,4%
K4 2009	32,6%	1,9%	-1,1%	-5,8%	-37,2%	-3,1%

Izvor: Centralna banka BiH

* U ostalim potraživanja su potraživanja od nebankarskih finansijskih institucija, neprofitnih organizacija i ostala potraživanja.

Tabela 8: Rast i sektorska struktura depozita (kraj razdoblja)

Period	Depoziti svih sektora					
	Depoziti opće vlade	Depoziti nefinancijskih poduzeća		Depoziti stanovništ va	Ostali depoziti*	Ukupni depoziti
		Depoziti javnih poduzeća	Depoziti privatnih poduzeća			
1	2	3	4	5	6	7=2+...6
u mil. KM (stanje na kraju razdoblja)						
K1 2005	807,8	884,7	931,1	2657,8	387,2	5668,7
K2 2005	906,1	843,5	1002,4	2886,6	378,6	6017,3
K3 2005	1041,6	864,0	1123,9	3038,2	420,0	6487,6
K4 2005	1062,7	897,1	1260,5	3187,3	468,7	6876,3
K1 2006	1266,4	965,3	1160,2	3386,7	463,0	7241,6
K2 2006	1281,6	1122,1	1186,4	3620,6	433,7	7644,4
K3 2006	1483,5	1086,4	1491,0	3799,9	509,4	8370,1
K4 2006	1465,8	1116,1	1578,1	4101,1	537,3	8798,5
K1 2007	1596,9	1229,3	1551,5	4339,9	596,5	9314,0
K2 2007	2917,7	1272,2	1763,3	4606,6	590,6	11150,4
K3 2007	3052,2	1267,3	1833,2	4808,7	620,8	11582,1
K4 2007	3069,8	1278,0	1914,8	5166,0	672,3	12100,8
K1 2008	2866,2	1453,0	1788,1	5342,7	698,9	12149,0
K2 2008	2825,8	1504,9	1809,7	5562,0	756,7	12459,2
K3 2008	2708,8	1663,0	1987,1	5818,4	776,3	12953,6
K4 2008	2319,4	1542,4	2063,4	5207,2	805,9	11938,3
K1 2009	2288,1	1622,5	1851,3	5151,8	858,2	11771,9
K2 2009	2111,7	1636,9	1796,1	5258,0	880,4	11683,0
K3 2009	2104,1	1581,2	1940,0	5416,1	930,8	11972,3
K4 2009	2016,8	1594,2	1895,3	5662,8	1018,9	12188,0
% promjena u odnosu na isti period prethodne godine						
K1 2005	6,3%	13,0%	35,3%	28,6%	20,2%	22,7%
K2 2005	11,3%	6,3%	30,3%	30,7%	7,5%	21,9%
K3 2005	20,8%	2,2%	30,7%	30,2%	19,9%	23,5%
K4 2005	21,3%	6,4%	27,0%	28,1%	24,0%	23,3%
K1 2006	56,8%	9,1%	24,6%	27,4%	19,6%	27,7%
K2 2006	41,4%	33,0%	18,4%	25,4%	14,6%	27,0%
K3 2006	42,4%	25,7%	32,7%	25,1%	21,3%	29,0%
K4 2006	37,9%	24,4%	25,2%	28,7%	14,6%	28,0%
K1 2007	26,1%	27,3%	33,7%	28,1%	28,8%	28,6%
K2 2007	127,7%	13,4%	48,6%	27,2%	36,2%	45,9%
K3 2007	105,7%	16,7%	23,0%	26,5%	21,9%	38,4%
K4 2007	109,4%	14,5%	21,3%	26,0%	25,1%	37,5%
K1 2008	79,5%	18,2%	15,2%	23,1%	17,2%	30,4%
K2 2008	-3,1%	18,3%	2,6%	20,7%	28,1%	11,7%
K3 2008	-11,3%	31,2%	8,4%	21,0%	25,0%	11,8%
K4 2008	-24,4%	20,7%	7,8%	0,8%	19,9%	-1,3%
K1 2009	-20,2%	11,7%	3,5%	-3,6%	22,8%	-3,1%
K2 2009	-25,3%	8,8%	-0,8%	-5,5%	16,3%	-6,2%
K3 2009	-22,3%	-4,9%	-2,4%	-6,9%	19,9%	-7,6%
K4 2009	-13,0%	3,4%	-8,1%	8,7%	26,4%	2,1%

Izvor: Centralna banka BiH

* U ostalim depozitima su depoziti nebankarskih finansijskih institucija, neprofitnih organizacija i ostali depoziti.

Tabela 9: Kamatne stope u BiH (prosjeak razdoblja)

	Kamatne stope na kratkoročne kredite		Kamatne stope na dugoročne kredite			Kamatne stope na depozite po viđenju		Kamatne stope na štedne i oročene depozite	
	Privatna poduzeća	Stanovništvo	Privatna poduzeća	Stanovništvo		Privatna poduzeća	Stanovništvo	Privatna poduzeća	Stanovništvo
K1 2005	9,95	10,60	8,50	10,59		0,55	0,77	3,06	3,81
K2 2005	9,90	10,48	8,37	10,52		0,52	0,73	3,28	3,65
K3 2005	9,79	10,30	8,29	10,47		0,49	0,72	3,30	3,56
K4 2005	9,61	10,10	8,15	10,38		0,48	0,69	3,34	3,56
K1 2006	8,44	9,97	8,01	10,04		0,37	0,54	3,67	3,71
K2 2006	8,32	9,80	8,04	9,89		0,38	0,52	3,68	3,68
K3 2006	8,13	9,61	8,08	9,76		0,37	0,48	3,79	3,74
K4 2006	8,01	9,58	8,00	9,69		0,37	0,48	3,83	3,69
K1 2007	7,47	9,41	7,70	9,94		0,36	0,41	3,68	3,50
K2 2007	7,31	9,40	7,12	9,69		0,36	0,40	3,57	3,49
K3 2007	7,23	9,37	7,09	9,86		0,36	0,38	3,60	3,51
K4 2007	7,17	9,62	7,28	9,92		0,35	0,38	3,55	3,56
K1 2008	6,91	9,55	7,69	9,37		0,31	0,38	3,22	3,38
K2 2008	6,87	9,52	7,31	9,44		0,31	0,36	3,15	3,44
K3 2008	6,88	9,61	7,05	9,22		0,32	0,36	3,29	3,48
K4 2008	6,98	9,53	7,12	9,71		0,33	0,35	3,21	3,49
K1 2009	7,48	9,59	6,37	9,61		0,36	0,32	3,92	3,51
K2 2009	7,69	9,54	7,04	9,68		0,33	0,30	3,96	3,60
K3 2009	7,86	9,62	7,15	9,48		0,32	0,29	4,00	3,60
K4 2009	7,93	9,67	7,28	9,30		0,32	0,28	3,96	3,60

Izvor: Centralna banka BiH

Tabela 10: Uvoz i izvoz dobara klasifikovani prema harmonizovanom sistemu kodova (HS)

Uvoz i izvoz dobara klasifikovani prema harmonizovanom sistemu kodova (HS)		Uvoz							Izvoz						
		2007		2008		2009		2009/ 2008 % promjena	2007		2008		2009		2009/ 2008 % promjena
		u 000 KM	u %	u 000 KM	u %	u 000 KM	u %		u 000 KM	u %	u 000 KM	u %	u 000 KM	u %	
	TOTAL	13.898.242	100,0%	16.286.056	100,0%	12.348.466	100,0%	-24,2%	5.936.584	100,0%	6.711.690	100%	5.530.377	100,0%	-17,6%
01	ŽIVOTINJE I PROIZVODI ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA	266.366	100,0%	378.446	100,0%	375.371	100,0%	-0,8%	57.308	100,0%	77.515	100,0%	90.850	100,0%	17,2%
02	PROIZVODI BILNOG PORIJEKLA	606.166	227,6%	704.136	186,1%	525.980	140,1%	-25,3%	57.278	99,9%	64.918	83,7%	83.689	92,1%	28,9%
03	MASTI I ULJA ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA I BILNOG PORIJEKLA	97.087	36,4%	126.402	33,4%	111.275	29,6%	-12,0%	37.164	64,9%	47.529	61,3%	44.335	48,8%	-6,7%
04	PREHRAMBENE PRERAĐEVINE	1.269.374	476,6%	1.411.156	372,9%	1.376.394	366,7%	-2,5%	173.126	302,1%	220.138	284,0%	233.896	257,5%	6,2%
05	PROIZVODI MINERALNOG PORIJEKLA	2.072.574	778,1%	2.836.899	749,6%	1.997.221	532,1%	-29,6%	658.313	1148,7%	808.485	1043,0%	861.725	948,5%	6,6%
06	PROIZVODI HEMIJSKE INDUSTRIJE I LI SRODNIH INDUSTRIJA	1.241.897	466,2%	1.395.250	368,7%	1.260.651	335,8%	-9,6%	324.130	565,6%	429.684	554,3%	333.493	367,1%	-22,4%
07	PLASTIČNE MASE, GUMA I KAUČUK	682.831	256,4%	777.675	205,5%	648.117	172,7%	-16,7%	137.732	240,3%	138.641	178,9%	116.346	128,1%	-16,1%
08	KOŽA I KRZNO	235.561	88,4%	240.211	63,5%	199.685	53,2%	-16,9%	114.604	200,0%	114.213	147,3%	66.222	72,9%	-42,0%
09	DRVO I PROIZVODI OD DRVETA	175.673	66,0%	209.854	55,5%	150.441	40,1%	-28,3%	527.376	920,2%	495.032	638,6%	393.631	433,3%	-20,5%
10	CELULOZA, PAPIR I KARTON I NJIHOVI PROIZVODI	359.205	134,9%	387.498	102,4%	355.890	94,8%	-8,2%	113.770	198,5%	144.014	185,8%	156.806	172,6%	8,9%
11	TEKSTIL I TEKSTILNI PROIZVODI	681.294	255,8%	737.259	194,8%	664.619	177,1%	-9,9%	281.257	490,8%	332.029	428,3%	323.477	356,1%	-2,6%
12	OBUĆA, ŠEŠIRI, KAPE I SLIČNI PROIZVODI	221.326	83,1%	235.401	62,2%	212.723	56,7%	-9,6%	349.490	609,8%	369.024	476,1%	345.862	380,7%	-6,3%
13	PROIZVODI OD KAMENA, GIPSA, CEMENTA I SLIČNIH MATERIJALA, KERAMIČKI PROIZVODI, STAKLO I STAKLENI PROIZVODI	373.541	140,2%	379.424	100,3%	285.136	76,0%	-24,9%	73.922	129,0%	74.315	95,9%	72.991	80,3%	-1,8%
14	BISERI, PLEMENITI METALI I NJIHOVI PROIZVODI, DRAGO I POLUDRAGO KAMENJE	11.567	4,3%	13.918	3,7%	11.123	3,0%	-20,1%	2.490	4,3%	1.089	1,4%	1.796	2,0%	64,9%
15	BAZNI METALI I PROIZVODI OD BAZNIH METALA	1.694.819	636,3%	1.974.296	521,7%	1.074.824	286,3%	-45,6%	1.643.434	2867,7%	1.798.644	2320,4%	1.047.236	1152,7%	-41,8%
16	MAŠINE, APARATI, MEHANIČKI I ELEKTRIČNI UREĐAJI	2.345.381	880,5%	2.606.613	688,8%	1.838.314	489,7%	-29,5%	763.071	1331,5%	793.549	1023,7%	618.809	681,1%	-22,0%
17	TRANSPORTNA SREDSTVA I NJIHOVI DIJELOVI I PRIBOR	1.055.447	396,2%	1.274.718	336,8%	804.426	214,3%	-36,9%	108.752	189,8%	208.697	269,2%	139.917	154,0%	-33,0%
18	SATOV I, MJERNI, MUZIČKI I MEDICINSKI INSTRUMENTI	178.151	66,9%	236.554	62,5%	182.326	48,6%	-22,9%	16.935	29,6%	21.576	27,8%	21.870	24,1%	1,4%
19	ORUŽJE I MUNICIJA; NJIHOVI DIJELOVI I PRIBOR	5.707	2,1%	7.343	1,9%	5.312	1,4%	-27,7%	37.121	64,8%	41.998	54,2%	40.459	44,5%	-3,7%
20	RAZNI PROIZVODI	322.037	120,9%	351.569	92,9%	268.054	71,4%	-23,8%	458.174	799,5%	530.103	683,9%	536.787	590,9%	1,3%
21	UMJETNIČKA DJELA, KOLEKCIONARSKI PREDMETI I ANTIKVITETI	1.057	0,4%	918	0,2%	362	0,1%	-60,6%	950	1,7%	76	0,1%	174	0,2%	129,5%
98	NERAZVRSTANO	1.182	0,4%	518	0,1%	222	0,1%	-57,1%	189	0,3%	421	0,5%	6	0,0%	-98,6%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela 11: Glavni trgovinski partneri

Zemlje	IZVOZ						Rast 2009/2008	UVOZ						Rast 2009/2008
	2007		2008		2009			2007		2008		2009		
	ukupno	u %	ukupno	u %	ukupno	u %		ukupno	u %	ukupno	u %	ukupno	u %	
Hrvatska	1.090.120	18,4%	1.156.831	17,2%	944.137	17,1%	-18,4%	2.449.203	17,6%	2.779.120	17,1%	1.853.561	15,0%	-33,3%
Njemačka	762.169	12,8%	913.488	13,6%	813.392	14,7%	-11,0%	1.742.981	12,5%	1.913.668	11,8%	1.395.300	11,3%	-27,1%
Srbija	851.691	14,3%	942.030	14,0%	741.435	13,4%	-21,3%	1.331.622	9,6%	1.725.911	10,6%	1.282.378	10,4%	-25,7%
Italija	779.102	13,1%	843.063	12,6%	702.353	12,7%	-16,7%	1.256.060	9,0%	1.520.287	9,3%	1.241.970	10,1%	-18,3%
Slovenija	645.369	10,9%	614.875	9,2%	463.123	8,4%	-24,7%	884.575	6,4%	960.918	5,9%	758.845	6,1%	-21,0%
Turska	25.072	0,4%	20.524	0,3%	51.853	0,9%	152,6%	806.010	5,8%	863.067	5,3%	366.818	3,0%	-57,5%
Ostale	1.783.373	30,0%	2.220.879	33,1%	1.814.084	32,8%	-18,3%	5.428.257	39,1%	6.523.085	40,1%	5.449.594	44,1%	-16,5%
UKUPNO	5.936.896	100,0%	6.711.690	100,0%	5.530.377	100,0%	-17,6%	13.898.708	100,0%	16.286.056	100,0%	12.348.466	100,0%	-24,2%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela 12: Platni bilans Bosne i Hercegovine

PLATNI BILANS BOSNE I HERCEGOVINE				
Izraženo u milionima KM				
Period	K1-K3 2007	K1-K3 2008	K1-K3 2009	K1-K3 2009/K1-K3 2008
I - TEKUĆI RAČUN (1+2+3+4)	-1.472,8	-2.735,0	-1.275,2	-53,4%
1. ROBA	-5.778,3	-7.074,3	-4.951,2	-30,0%
Izvoz robe, fob	4.479,0	5.283,7	4.184,3	-20,8%
Uvoz robe, fob	-10.257,3	-12.358,0	-9.135,5	-26,1%
2. USLUGE	887,9	1.012,6	834,4	-17,6%
Izvoz	1.585,9	1.703,9	1.471,0	-13,7%
Uvoz	-698,0	-691,3	-636,5	-7,9%
2.1.Transportne usluge, izvoz	290,5	328,8	271,6	-17,4%
2.2.Transportne usluge, uvoz	-258,5	-273,4	-211,5	-22,6%
2.3.Putovanja, izvoz	831,9	876,7	746,3	-14,9%
2.4.Putovanja, uvoz	-271,4	-257,2	-212,3	-17,5%
2.5.Ostale usluge, izvoz	463,5	498,4	453,1	-9,1%
2.6.Ostale usluge, uvoz	-168,2	-160,7	-212,8	32,4%
3. DOHODAK	611,9	627,0	431,8	-100,0%
Prihodi	1.089,6	1.205,9	885,2	-26,6%
Rashodi	-477,8	-578,9	-453,4	-21,7%
3.1.Kompenzacije zaposlenim, prihodi	792,0	830,3	712,4	-14,2%
3.2.Kompenzacije zaposlenim, rashodi	-16,4	-17,2	-16,1	-5,9%
3.3.Investicioni dohodak, prihodi	297,6	375,6	172,8	-54,0%
3.4.Investicioni dohodak, rashodi	-461,4	-561,7	-437,2	-22,2%
4. TEKUĆI TRANSFERI	2.805,8	2.699,8	2.409,7	-10,7%
Prihodi	3.014,6	2.945,2	2.643,5	-10,2%
Rashodi	-208,8	-245,4	-233,7	-4,8%
II - KAPITALNI I FINANSIJSKI RAČUN (1+2)	1.313,5	2.785,3	1.315,1	-52,8%
1. KAPITALNI RAČUN	309,5	287,7	223,9	-22,2%
2. FINANSIJSKI RAČUN	1.004,0	2.497,6	1.091,2	-56,3%
2.1.DIREKTNE INVESTICIJE	2.580,5	940,1	463,9	-50,7%
2.2.PORTFOLIO INVESTICIJE	-0,8	-6,4	-44,6	594,0%
2.3.OSTALE INVESTICIJE	-552,3	1.699,6	812,1	-52,2%
Aktiva	-1.346,3	231,6	-316,0	-236,4%
Komercijalne banke	-1.027,9	693,4	20,0	-97,1%
Ostali sektori	-318,4	-461,7	-336,0	-27,2%
Pasiva	794,0	1.468,0	1.128,1	-23,2%
Trgovinski krediti	276,8	418,2	367,0	-12,2%
Povlačenje novih zajmova	627,2	1.036,6	1.155,0	11,4%
Otplata glavnice zajmova	-331,4	-421,0	-478,3	13,6%
Gotovina i depoziti	241,9	416,6	-232,4	-155,8%
Ostale obaveze	-20,6	17,6	316,9	1698,9%
2.4.REZERVNA AKTIVA	-1.023,4	-135,7	-140,2	3,3%
Specijalna prava vučenja	0,3	-0,3	-33,5	12439,7%
Devize	-1.000,4	-169,4	-95,6	-43,6%
Ostala potraživanja	-23,3	34,0	46,3	36,2%
III - NETO GREŠKE I PROPUSTI	159,3	-50,3	-39,9	-20,8%

Izvor: Centralna banka BiH